

Львівський державний університет
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО
ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ПРЕВЕНЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

Матеріали
постійно діючого науково-практичного семінару
29 травня 2020 року

Львів
2020

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)

П78

Упорядник:

А. В. Баб'як,

кандидат юридичних наук, доцент

П78 Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 29 травня 2020 року) / упорядник А. В. Баб'як. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 178 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 29 травня 2020 р.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2020

Бесага І. В.,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ-ДЕКЛАРАНТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПЕРЕСИЛАННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕННЯХ

Недотримання вимог законодавства щодо оформлення міжнародного поштового відправлення входить до найбільш поширених правопорушень, що вчиняються на митному кордоні та, водночас, становить досить привабливу сферу для зловживань з боку митних органів. У даних тезах ми намагатимемося висвітлити окремі питання порушення прав осіб митними органами при оформленні матеріалів правопорушення щодо недотримання вимоги опису вмісту посилки за статтею 472 Митного Кодексу України (далі – МК України).

Під час здійснення митного контролю може бути виявлено невідповідність вмісту посилки задекларованому, зокрема щодо опису предметів, їх ваги та кількості. Встановлення такого факту є підставою для притягнення особи до відповідальності за статтею 472 Митного Кодексу України з накладенням штрафу в розмірі 100 відсотків вартості цих товарів, транспортних засобів з конфіскацією зазначених товарів, транспортних засобів [2].

Водночас, у такому випадку часто не беруться до уваги положення Закону України «Про Митний тариф України» [3] щодо взаємозв'язку міжнародної системи кодування товарів з описом вкладення до посилки. Останнє, зачасти, має наслідком безпідставне притягнення особи до адміністративної відповідальності за розглядуваною статтею.

Правове регулювання питань оформлення митних декларацій здійснюється Постановою Кабінету Міністрів України «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій» від 21.05.2012 № 450 (далі – Постанова № 450) та Наказом Мінфін України «Про затвердження Порядку заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа» від 30.05.2012 № 651 та Наказом Мінфін України «Про затвердження Порядку роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України» від 30.05.2012 № 650.

Умови та порядок переміщення і пропуску товарів через митний кордон України визначені нормами ст. 196 МК України, а умови пересилання громадянами товарів через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях – нормами ст. 367 МК України [2].

Постановою № 450 встановлений порядок декларування товарів, що пересилаються через митний кордон України в міжнародних поштових відправленнях, відповідно до актів Всесвітнього поштового союзу. Відповідно до ч. 6 ст. 2 вказаної постанови, товари, що пересилаються через митний кордон України в міжнародних поштових відправленнях, декларуються шляхом подання митному органу уніфікованих міжнародних документів, форми яких установлені актами Всесвітнього поштового союзу, а саме: митної декларації CN 23, використання якої обов'язкове під час пересилання посилок, міжнародних згрупованих поштових відправлень з позначкою «Консигнація» і відправлень «EMS» та можливе у разі пересилання відправлень з оголошеною цінністю або митної декларації CN 22, використання якої обов'язкове під час пересилання дрібних пакетів, мішків «М» і відправлень «EMS» з вкладенням письмової кореспонденції та можливе у разі пересилання бандеролей [4].

Визначальне значення у цій сфері має Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 (далі – Конвенція). Цим документом передбачено введення Гармонізованої системи опису та кодування товарів. Пунктом а ст. 1 цієї конвенції встановлено, що під Гармоні-

зованою системою опису та кодування товарів розуміється Номенклатура, що включає в себе товарні позиції, субпозиції і пов'язані з ним цифрові коди, примітки до розділів, груп і товарних, а також основні правила класифікації для тлумачення Гармонізованої системи, наведені в додатку до цієї Конвенції. Відповідно до Указу Президента України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів» від 17 травня 2002 року, Україна приєдналась до вказаної системи [1].

Згідно з пунктом «а» статті 3 Конвенції, кожна Договірна Сторона зобов'язується, за виключенням випадків застосування положень (а) даного параграфу, що її митно-статистичні номенклатури будуть знаходитися відповідно до Гармонізованої системи з моменту набуття чинності даної Конвенції по відношенню до цієї Сторони. Тим самим вона зобов'язується щодо своєї номенклатури митних тарифів і статистичної номенклатури: використовувати всі товарні позиції і субпозиції Гармонізованої системи, а також цифрові коди, що відносяться до них, без будь-яких доповнень або змін; застосовувати основні правила класифікації для тлумачення Гармонізованої системи, а також всі примітки до розділів, груп і субпозицій і не змінювати об'єм розділів, груп, товарних позицій і субпозицій Гармонізованої системи; дотримуватись порядку кодування, прийнятого в Гармонізованій системі [1].

За пунктом 1 Порядку від 21 травня 2012 року № 428, цей документ визначає процедуру ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД). За вимогами частин 1–2 ст. 69 МК України, товари при їх декларуванні підлягають класифікації, тобто у відношенні товарів визначаються коди відповідно до класифікаційних групувань, зазначених в УКТ ЗЕД. Органи доходів і зборів здійснюють контроль правильності класифікації товарів, поданих до митного оформлення, згідно з УКТ ЗЕД [5].

Відповідно до частин 1, 2, 4 ст. 67 МК України, УКТ ЗЕД складається на основі Гармонізованої системи та затверджується законом про Митний тариф України. В УКТ ЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями,

товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою.

Відповідно до Закону України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 № 584-VII, митний тариф України є невід’ємною частиною цього Закону та містить перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи [3].

Відтак, здійснюючи міжнародне відправлення, декларант самостійно визначає код товару за УКТЗЕД та, в залежності від останнього, зазначає опис. При виникненні підозр щодо невірнього опису вмісту посилки, у першу чергу, митним органам необхідно встановити правильність коду товару за УКТЗЕД та звірити його з описом, що зазначений у декларації. На нашу думку, не можна вважати порушенням ст. 472 МК України той випадок, коли код товару вказаний вірно (або його правильність не оспорується митними органами), опис вмісту посилки виконано у відповідності такого коду, але реальний вміст посилки не у повній мірі відповідає такому опису (до прикладу: опис «Газети, журнали та інші періодичні видання» для опису пустих коробок з-під брендових годинників чи прикрас).

Відповідно до правової позиції Верховного Суду, висловленій у справі № 814/978/17 від 20 березня 2018 року, класифікацію товарів за УКТЗЕД здійснює особа, яка подає декларацію. Орган доходів і зборів здійснює контроль за такою класифікацією, може самостійно визначити код задекларованого товару лише у тому разі, коли виявить порушення правил класифікації з боку декларанта. Повноваження податкового органу щодо самостійного визначення коду товару не є дискреційними та обумовлені виключно наявністю порушення правил класифікації з боку декларанта [6; 7].

У справі № 21-291a13 від 12 листопада 2013 року колегія суддів дійшла висновку, що УКТЗЕД, відомості з якої покладені в основу переліку товарів, складається як з опису товару, так і з його коду [8].

З огляду на вищевказане, доходимо до висновку, що зазначення опису міжнародного відправлення поставлено у залежність від його коду, що визначається за УКТ ЗЕД. У зв'язку з тим, що ця класифікація товарів складена на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів, інші держави (які приєдналися до цього документу) використовують спільну систему кодування. У декларації CN 23 та CN 22 цей код вказується у полі «HS Code».

На наше переконання, лише сам по собі факт зазначення у митній декларації невірному опису товару не може бути підставою для складання протоколу про порушення митних правил. Необхідно також звірити правильність HS Code, на основі якого такий опис відправлення складався. У протилежному випадку, притягнення особи до відповідальності за ст. 472 МК України не може вважатися правомірним.

1. Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983. *Рада Митного Співробітництва*.

2. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

3. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.2013 № 584-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20–21. Ст. 740.

4. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 № 450.

5. Про затвердження Порядку ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 № 428.

6. Постанова Верховного Суду у справі № 814/978/17 від 20.03.2018. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72866977>

7. Постанова Верховного Суду у справі № 806/1165/15 від 31.01.2018. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71939243>

8. Постанова Верховного Суду України у справі № 21-291a13 від 12.11.2013. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35985741>

Братковський В. М.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

Хатнюк Ю. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОДАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО СУТТЄВІ ЗМІНИ В МАЙНОВОМУ СТАНІ СУБ'ЄКТАМИ ДЕКЛАРУВАННЯ

В Україні продовжується антикорупційна реформа. Як наслідок, у чинне антикорупційне законодавство вносяться певні зміни та доповнення, а також приймаються нові нормативно-правові акти у сфері запобігання та протидії корупції. З-поміж усіх антикорупційних заходів, мабуть, найбільш об'ємним за кількістю залучених суб'єктів, є вимога подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Необхідно зауважити, що окрім чотирьох типів декларацій чинний Закон України «Про запобігання корупції» (далі по тексту – Закон) зобов'язує у певних чітко регламентованих випадках осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані.

Так, у відповідності до положень ст. 52 Закону, у разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездат-

них осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов'язаний повідомити про це Національне агентство з питань запобігання корупції (далі по тексті – НАЗК) [1].

Важливо зауважити, що зазначені положення застосовуються до суб'єктів декларування, що є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 Закону [1].

Ознайомившись детально із положеннями ст. 50 Закону, можна зробити висновок, що у ній взагалі не визначено переліку суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків.

Натомість НАЗК, затвердило своїм рішенням Перелік посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків від 17.06.2016 № 2 (далі по тексті – Перелік).

Серед усіх категорій посад визначених Переліком, досить неоднозначним є віднесення секретарів сільських, селищних рад до суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків (пункт 6 Переліку) [2].

Цікаво, що наприклад, сільський голова не відноситься до осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище (оскільки згідно примітки до ст. 50 Закону до такого переліку осіб відносяться посади яких частиною першою статті 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої – третьої категорій [3]), а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків.

На практиці питання щодо віднесення секретарів сільських, селищних рад до суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків викликає ряд зауважень.

По-перше, секретар сільської, селищної ради не приймає жодних управлінських рішень одноособово, на відміну від сільського голови.

По-друге, секретар відноситься до депутатів відповідної сільської, селищної ради, проте будь які рішення приймаються колегіально – більшістю голосів від депутатського складу.

По-третє, секретар сільської, селищної ради не видає жодних розпорядчих документів [4, с. 132].

Як наслідок, на нашу думку, віднесення секретарів сільських, селищних рад до суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків є досить необґрунтованим та не доцільним. Таким чином, пропонуємо сільських голів включити до такого переліку, а секретарів сільських, селищних рад виключити, звільнивши їх від обов'язку подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, а отже і від адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю» Кодексу України про адміністративні правопорушення [5] у випадку неповідомлення про суттєві зміни у майновому стані, якщо фактично вони і відбулися у суб'єкта декларування.

Іншим досить дискусійним питанням, з яким можуть зіткнутися суб'єкти декларування є ситуація, коли зазначені особи отримали у відповідності до ст. 121 Земельного кодексу України [6] безоплатно у власність земельну ділянку певного виду цільового призначення. Неоднозначність ситуації полягає у тому, що суб'єкт декларування, зареєструвавши право власності на отриману земельну ділянку, не володіє інформацією про вартість такої земельної ділянки.

Для того, щоб подати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, суб'єкт декларування повинен вказати вартість земельної ділянки, оскільки система реєстру не надає можливості не зазначити її вартості.

У відповідності до ст. 5 Закону України «Про оцінку земель», грошова оцінка земельних ділянок залежно від призначення та порядку проведення може бути нормативною і експертною. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні (крім випадків спадкування спадкоємцями першої та другої черги за законом (як випадків спадкування ними за законом, так і випадків спадкування ними за заповітом) і за правом представлення, а також випадків спадкування власності, вартість якої оподатковується за нульовою ставкою) та даруванні земельних ділянок згідно із законом, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогоспо-

дарського і лісгосподарського виробництва, вартості земельних ділянок площею понад 50 гектарів для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель. Натомість експертна грошова оцінка земельних ділянок та прав на них проводиться з метою визначення вартості об'єкта оцінки [7].

Таким чином, для визначення вартості земельної ділянки суб'єкту декларування необхідно провести експертну грошову оцінку землі.

Необхідно зазначити, що на відміну від виконання нормативної грошової оцінки земельних ділянок, проведення експортної грошової оцінки землі не є безкоштовною послугою.

Крім того, у відповідності до роз'яснень НАЗК, «суб'єкти декларування не зобов'язані проводити експертну грошову оцінку земельної ділянки для цілей декларування» [8].

На нашу думку, вирішуючи питання, чи необхідно суб'єктам декларування, що є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктам декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 Закону, подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані у випадку отримання безоплатно у власність на підставі ст. 121 Земельного кодексу України земельної ділянки, увагу необхідно звернути на наступне:

1. У відповідності до положень ст. 52 Закону, у разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов'язаний повідомити про це НАЗК [1].

Таким чином, повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, суб'єкт декларування зобов'язаний подати у трьох випадках:

- отримання доходу;
- придбання майна;

– здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року.

На нашу думку, зареєструвавши право власності на безоплатно отриману земельну ділянку, суб'єкт декларування не вчиняє жодної дії, яка б спричинила обов'язок подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані.

Вважаємо, що отримавши безоплатно у власність земельну ділянку, суб'єкт декларування не отримує фактичного одноразового доходу, оскільки згідно з підпунктом 14.1.54 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України, до доходу з джерелом їх походження з України не відноситься отримання на підставі ст. 121 Земельного кодексу України безоплатно у власність земельних ділянок [9].

Крім того, отримавши безоплатно у власність земельну ділянку, суб'єкт декларування не здійснює видатку чи придбання майна, оскільки назва ст. 121 «Норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам» Земельного кодексу України прямо вказує на безоплатність отримання земельних ділянок.

2. У відповідності до роз'яснень НАЗК, «суб'єкти декларування не зобов'язані проводити експертну грошову оцінку земельної ділянки для цілей декларування». Як наслідок, суб'єкт декларування не володіє інформацією про вартість земельної ділянки, а значить не має можливості подати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані.

Таким чином, вважаємо, що суб'єкти декларування не зобов'язані протягом десяти днів подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані у випадку безоплатного отримання у власність земельних ділянок на підставі ст. 121 Земельного кодексу України. Відомості про отриману безоплатно земельну ділянку зазначаються суб'єктом декларування у щорічній декларації, яка подається за звітний рік, в якому особа зареєструвала право власності на безоплатно отриману земельну ділянку.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків: Рішення НАЗК від 17.06.2016 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-16>

3. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

4. Карпа М. І., Кіцак Т. М. Компетенція посадових осіб органів місцевого самоврядування: особливості визначення. *Public Administration and Local Government*. 2018. Issue 1 (36). S. 129–140.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

7. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>

8. Роз'яснення НАЗК з питань декларування. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-peredbachylo-mozhlyvist-ne-vnosyty-v-deklaratsiyu-vidomosti-pro-vartist-zemelnoyi-dilyanky-u-razi-yih-vidsutnosti/>

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Бурда С. Я.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
кримінального права і кримінології
факультету № 1 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА ЯК ЗАСІБ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Реагування на вчинення корупційних злочинів здійснюється шляхом застосування встановлених КК України кримінально-правових засобів. Ці засоби поділяються на два види: кримінальна відповідальність у різних її формах та інші засоби кримінально-правового реагування, що не є кримінальною відповідальністю.

Кримінальний кодекс України являє собою правову основу для кримінально-правового реагування з боку держави за вчинення корупційних злочинів. Отже, він об'єктивно слугує правовим «інструментом» забезпечення діяльності держави з протидії корупційних злочинів, що є складовою злочинності в цілому, яка

за словами В. М. Куца становить складне соціально-правове явище та поняття про нього, в якому відображено теорію і практику специфічної державно-управлінської та кримінально-юстиційної діяльності, а також суспільних та приватних ініціатив, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних правопорушень та реагування на їх вчинення [1, с. 10].

Починаючи з прийняття Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [2] і по теперішній час не стихає дискусія про місце в системі засобів кримінально-правового реагування на корупційні злочини так званої спеціальної конфіскації, тобто про її правову природу. Якою є правова природа «інших заходів кримінально-правового характеру» і як вони співвідносяться з кримінальною відповідальністю та покаранням в науці однозначної відповіді немає. Ще до прийняття цього закону не було єдиного підходу стосовно правової природи спеціальної конфіскації. Незважаючи на те, що в Загальній частині КК України правовий статус цього заходу був невизначений, у санкціях статей Особливої частини КК України він постійно зустрічався. Це породило численні дискусії з приводу того чи є спеціальна конфіскація видом покарання, чи ні.

Активне обговорення проблем спеціальної конфіскації експертами сприяє розвитку юридичної науки, оскільки приносить певні плоди у виді розробки нових наукових понять, окреслює коло практичних проблем при її реалізації. Законом України № 222-VII «Про внесення змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» спеціальну конфіскацію віднесено не до форми кримінальної відповідальності, а визнано іншим кримінально-правовим заходом (Розділ XIV Загальної частини КК України) [3].

Введення законодавцем до КК України ст. ст. 96-1 та 96-2, у яких йдеться про спеціальну конфіскацію, прояснило позицію законодавця щодо правової природи спеціальної конфіскації. Він визнав її кримінально-правовим заходом, що перебуває за межами кримінальної відповідальності і це, мабуть, вірно

за виключенням назви цієї форми кримінально-правового реагування. «Захід – це процес та результат застосування засобу, динаміка останнього. Матеріально-правовий закон фіксує правові явища не в динаміці, а у їх статичному стані, для якого адекватним є поняття «засіб» [4, с. 55].

До прийняття Закону № 222-VII «Про внесення змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» питання про конфіскацію майна та про повернення предметів їх законному власнику регулювалося виключно санкціями деяких статей КК України та ст. 81 КПК України (1961 р.), а з 2012 року ст. 100 КПК України.

Спеціальну конфіскацію не можна визнати покаранням, тому що встановлення такого виду покарання є порушенням правила «закритості переліку видів покарань». Крім того, на підставі досліджень, вище названих науковців, можна зробити висновок, що підхід до визначення конфіскації майна як виду покарання, є не зовсім вірним. Доходи та інше майно, здобуті злочинним шляхом не є законною власністю засудженого. Визнання їх конфіскації видом покарання не відповідає ознаці покарання, закріпленій у частині першій статті 50 КК України – обмеження прав та свобод засудженого [5]. Вилучаючи на користь держави кошти або інше майно, одержане злочинним шляхом, відповідні органи ніяким чином не обмежують які-небудь законні права і свободи особи, що не відповідає одній із цілей покарання – кари злочинця. Покарати можна тільки позбавивши особу майна, що належить їй на законних підставах. Неприпустимо як покарання розглядати позбавлення особи майна, що не належить і не повинно належати їй [6, с. 142].

Таким чином, спеціальна конфіскація – це примусовий захід кримінально-правового впливу, «іншість» якого визначається тільки в співставленні з покаранням. Із зазначеної тези випливає необхідність з'ясувати, чи є спеціальна конфіскація різновидом правообмеження. Вирішення цього питання дозво-

лить не лише зрозуміти сутність цього заходу, але й правильно співставити його з покаранням.

Отже, сьогодні кримінальне процесуальне вирішення питання про спеціальну конфіскацію, а також питання про забезпечення відшкодування майнової шкоди, спричиненої законному володільцю, отримало необхідну матеріальну (кримінально-правову) основу, яка закріплена у розділі XIV Загальної частини КК України «Інші заходи кримінально-правового характеру». Таким чином вперше в Україні на законодавчому рівні дано офіційне визначення спеціальної конфіскації, яка полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині КК України. Із змісту даної норми вбачається, що спеціальна конфіскація застосовується виключно як засіб кримінально-правового реагування на вчинення злочину.

1. Куц В. М. Теорія кримінальної відповідальності: навчальний посібник. К.: Національна академія прокуратури України, 2012. 300 с.

2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

3. Про внесення змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України від 18.04.2013 № 222-VII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/222-18>.

4. Куц В. М. Від дихотомії «злочин-покарання» до кримінального правопорушення та кримінально-правових засобів реагування. *Нові завдання та напрямки розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15–16 листопада 2013 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2013. С. 53–55.

5. Новікова К. А. Деякі питання правової природи спеціальної конфіскації майна. URL: <http://center.law.univ.kiev.ua/index.php/tezy-konferentsii/item/18-novikova-k-a-deiaki-ryta-nnia-pravovoi-prirody-spetsialnoi-konfiskatsii-maina>.

6. Старук Ю. О. Кримінально-правова характеристика санкції статті 306 Кримінального Кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 4. Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2006. С. 140–144.

Вдовиченко Є. М.,
здобувач вищої освіти
факультету № 3 ІПФПНП

Висоцький В. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

МЕХАНІЗМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СФЕРІ МЕДИЦИНИ

Корупція є явищем, що проникає в усі галузі життя, це ніби паразит, що руйнує живий механізм і набуває все більшої могутності. Протягом багатьох років, корупція зачепила сферу охорони здоров'я і сформувала чітке уявлення про «медичну корупцію» як феномен повсякденного життя України.

Основний етап процвітання корупції в медицині було покладено ще за часів СРСР. На той час було прийнято віддячувати лікарів цукерками та алкогольними напоями. В подальшому корупція набула більших масштабів, тому віддячувати почали в грошовій формі. На сьогоднішній день корупція в медичній галузі займає вагоме місце, оскільки саме сфера охорони здоров'я посідає головне місце за зверненнями громадян.

У сучасних умовах корупція у сфері медицини поділяється на такі рівні:

- перший: від пацієнта до лікаря іншого медичного працівника.
- другий: в середині лікарні від працівників медичних установ до керівництва лікарні;
- третій: на рівні держави з приводу державних закупівель медикаментів;
- четвертий: в середині корумпованості системи загалом.

Основною причиною процвітання корупції на першому рівні є низький рівень фінансування медичних закладів, невідповідність оплати праці медиків, великі витрати на отримання медичної освіти, необхідність здійснення витрат на підвищення якості знань у сфері медицини. Другий рівень корумпованості медичної галузі, полягає в наявності у середині самого медичного закладу спричинено такими чинниками:

- масовістю медичної професії, що породжує велику пропозицію фахівців у цій сфері з обмеженою кількістю робочих місць;

- поганим матеріально-технічним забезпеченням лікарень (виникає необхідність здійснення ремонтних робіт «власним коштом»);

- необ'єктивним оціненням фаховістю лікарів та іншого медичного персоналу;

- особистими морально-етичними принципами адміністративного персоналу медичного закладу.

Третій рівень корупції у медичній сфері пов'язаний із компаніями, які розігрують між собою тендери із поставки ліків. Вигода із отримання тендера на державне замовлення полягає у тому, що при продажі ліків фармацевтичними компаніями надаються пропозиції конкурсних товарів із завищеними цінами зі стовідсоткову переплату від МОЗ за договорами [1].

На сьогоднішній день Міністерство охорони здоров'я України бере активну участь у подоланні корупції в медичній сфері, так 15 травня 2018 року МОЗ розробив програму «4 кроки МОЗ у подоланні корупції», де було запропоновано конкретні чинники подолання корупції, а саме:

- 1) Закупівля ліків через міжнародні організації.

На цьому кроці було налагоджено співпрацю з міжнародними спеціалізованими організаціями, які проводять закупівлю лікарських засобів та медичних виробів на міжнародному рівні.

- 2) Зміни у фінансуванні закладів охорони здоров'я.

На цьому кроці МОЗ розпочав зміни у фінансуванні медичної галузі, щоб кожен українець міг отримати якісну

меддопомогу, а заклади охорони здоров'я – своєчасну оплату за надані послуги від держави через НСЗУ. Також було внесено такі зміни:

- пацієнти обирають сімейних лікарів, терапевтів та педіатрів.

- медзаклади у статусі комунальних комерційних підприємств підписують договори з НСЗУ і отримують гроші за обслуговування пацієнтів, які підписали з ними декларації

- лікарі реєструють пацієнтів у системі «Електронне здоров'я»

3) «Доступні ліки» і нацперелік.

На цьому кроці було сформовано перелік лікарських препаратів, які за рецептом лікаря пацієнт отримує безкоштовно. Також пацієнти з серцево-судинними захворюваннями, бронхіальною астмою чи діабетом II типу можуть отримати ліки безкоштовно

4) Реєстр пацієнтів, що потребують інсулінотерапії.

Цей крок дав можливість державі запровадити електронний реєстр пацієнтів, що потребують інсулінотерапії, та уникнути необґрунтованих закупівель і закупити більше необхідних ліків [2].

Незважаючи на перші кроки боротьби з корупцією в медичній сфері, слід також розглянути наступні методи щодо подолання корупції в цій сфері:

- звільняти викритих у корупційних схемах медичних працівників, без права на лікарську діяльність;

- збільшення фінансування сферу охорони здоров'я;

- збільшити кримінальну та адміністративну відповідальність за корупційні дії;

- покращити якість надаваних послуг шляхом підвищення професіоналізму медичних працівників;

- ввести обов'язкове медичне страхування для населення.

Враховуючи всі ці методи можна зробити висновок, що для ефективного подолання корупції в медичній сфері передусім потрібно провести реформування сфери медицини, яка б носила прозорий для громадськості характер, а також чітке фінансування медичних установ для кращої ефективності їх діяльності.

Отже, корупція в сфері охорони здоров'я перетворилась на одну з головних загроз національній безпеці та соціальній захищеності населення. Для подолання цього явище слід застосовувати усі методи щоб в майбутньому сфера охорони здоров'я займала найвищу ступінь держави.

1. Аналітична записка з приводу фактів корупції при здійсненні державних закупівель. URL: <http://patients.org.ua/2013/06/19/analitichna-zapiska-z-privodu-faktiv-koruptsiyi-prizdijsnenni-derzhavnih-zakupivel-likarskih-zasobiv-v-2012-2013-rr/>.

2. 4 кроки МОЗ у подоланні корупції. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/4-kroki-moz-u-podolanni-korupcii>

Висоцька І. Б.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
факультету управління та економічної безпеки
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ТІНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Корупція стала чи не найбільшою проблемою, з якою зіткнулась українська держава за часи незалежності. Корупція як суспільне явище негативно впливає на формування моральних цінностей у суспільстві, підриває довіру до інституту державної влади, але значні негативні прояви корупції спостерігаємо саме в економічній сфері. Між корупцією та економікою існує дуже тісний взаємозв'язок і цей зв'язок є двостороннім. З одного боку, корупція здійснює вплив на економічну діяльність (отримання преференцій при ліцензуванні та сертифікації, ухиленні від сплати податків, отриманні державних замовлень і т.д.). З іншого боку, економіка є матеріальною основою для існування корупції, адже саме тут створюються блага, які привласнюються корупціонерами. Як зазначається у доповіді ООН світова економіка щороку втрачає

2,6 трильйона доларів через корупцію. Це понад 5% глобального ВВП. Щорічний обсяг хабарів у світовому масштабі складає один трильйон доларів. В Україні за даними СБУ у 2019 р. збитки від корупційних діянь чиновників становила 1 млрд. 400 млн. грн. [1]. І тут мова йде про виявлені факти проявів корупції.

Серед негативних наслідків корупції для економіки необхідно виокремити такі: розширення тіньової економіки, порушення конкурентних механізмів ринку, неефективне використання бюджетних коштів, підвищення цін за рахунок збільшення «корупційних витрат», погіршення інвестиційного клімату [2].

Тіньова економіка та корупція – явища, які неможливо відмежувати один від одного. Корупція породжує тіньову економічну діяльність, а тіньова економіка створює матеріальну основу для існування корупції. Тіньова економіка в Україні є однією з головних перешкод для конкуренції, підвищення рівня життя та економічного зростання. Тіньова економіка відображає активну нелегальну господарську діяльність, високий рівень корупції в державному секторі та низьку правову та податкову обізнаність для юридичних та фізичних осіб. За даними Мінекономрозвитку України рівень тіньової економіки в 2019 р. становить 30% ВВП. Високий рівень тінізації економічної діяльності в Україні має багато негативних наслідків, найважливішими з яких є:

- втрата податкових надходжень – середні податкові втрати через функціонування тіньової економіки в Україні у 2014-2018 роках становили приблизно 19,5% офіційного ВВП;

- зростання дефіциту державного бюджету – дефіцит консолідованого бюджету України у 2018 році 119 млрд. грн. зниження рівня тіньової економіки на 9% дасть можливість покрити нестачу бюджетних коштів у повній мірі;

- поширення недовіри до влади;

- збільшення кількості економічних злочинів через неможливість вирішення трудового спору в суді, оскільки не існує правових підстав для врегулювання трудових спорів між суб'єктами, що працюють у тіньовому секторі, масштабного розвитку організованої злочинності, що призводить до втрати

здатності держави регулювати, контролювати та виконувати інші соціально важливі функції.

Корупція – системне суспільне, явище, що виникало протягом тривалого періоду, тому щоб побороти його необхідно чимало зусиль та часу. Стратегічною метою України має бути формування нульової толерантності суспільства до корупції.

1. СБУ оприлюднила суму виявлених збитків держави внаслідок корупції у 2019 році. URL: <https://mind.ua/news/20206470>

2. Висоцька І. Б., Висоцький В. М. Корупція в Україні: сутність та наслідки для економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2017. Вип. 1. С. 37–46.

3. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія та практика. К., 2012. 239 с.

Висоцький В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

Гаврильців М. Т.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРИНЦИП ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В Україні функціонує принципово нова антикорупційна система, яка має переважно превентивний характер і орієнтована на створення в суспільстві ефективних механізмів попередження корупції. Проте, аби знизити рівень корупції в Україні,

зробити ще необхідно чимало. Протягом багатьох років українському уряду не вдавалося запровадити ефективні реформи, спрямовані на подолання корупції в країні. Відсутність суттєвих зусиль, спрямованих на протидію корупції відображаються у постійно низьких оцінках України в основних міжнародних рейтингах корупції, в тому числі в Індексі сприйняття корупції Transparency International. Визначення рівня корумпованості в державі та рівня громадської довіри державним органам як індикаторів української доброчесності стало одним із важливих завдань. За таких умов посилюється значення вимог до доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які мають бути ними засвоєні як норми повсякденної поведінки [1]. Тому створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів і кращого світового досвіду визначено одним із основних напрямів реалізації Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки.

Доброчесність в Україні це дуже цікавий, але маловивчений феномен. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає доброчесність як високу моральну чистоту та чесність. Доброчесний – який живе чесно, дотримується всіх правил моралі. Який є проявом чесності, моралі [2, с. 308]. Зі Словника синонімів Караванського, вбачається, що синонімами слова «доброчесність» є чесність, моральність, добропристойність, добропорядність [3, с. 94]. Інші джерела визначають доброчесність – як забезпечення високого рівня непідкупності, чесності й справедливості при здійсненні юридичних і пов'язаних з ними юридичних процесів [4, с. 252].

Глуценко С. визначає доброчесність як глибоку категорію, яка включає всі сторони моральності та, по суті, є трансформацією добра в професійну етичну сферу. На думку вченого поєднання моральності та добра дає можливість окреслити площину доброчесності особи, яка здійснює функції держави, зокрема: компетентність, вимогливість до себе, безкорисливість, чесність, твердість, сумлінність [5].

Термін доброчесність на законодавчому рівні зустрічається у законах України «Про засади державної антикорупційної

політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр.», «Про запобігання корупції», «Про державну службу», «Про судоустрій і статус суддів», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про прокуратуру», «Про Державне бюро розслідувань», «Про освіту», «Про вищу освіту» тощо. Незважаючи на те, що термін «добročесність» неодноразово зустрічається в чинному законодавстві, на жаль, його нормативне визначення відсутнє.

Щодо принципу доброчесності у національному законодавстві, то його закріплено у Законі України «Про державну службу» і тлумачиться як спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень [6].

Після чого активізувалися наукові дослідження сутності означеного феномену в аспекті державної служби. Так, принцип доброчесності державного службовця тлумачиться як нормативно закріплена вимога щодо спрямованості дій державного службовця виключно на захист публічного інтересу та відмову його від приватних інтересів під час здійснення наданих йому повноважень, чесність державного службовця, його здатність нести як моральну, так і юридичну відповідальність за свої дії чи бездіяльність [7, с. 160; 8, с. 23–26]. Як зазначають у своєму дослідженні О. І. Сердюк, О. В. Мирна та І. М. Шупта, доброчесність має бути протиположною мерократичним принципам побудови системи управління персоналом. В основі меритократії лежить конкуренція: для того, щоб отримати високе положення в суспільстві і забезпечити собі високу якість життя, людина повинна постійно розвивати свої здібності і перевершувати в них інших людей. Меритократія не тільки заперечує значущість перерахованих вище людських якостей, що не мають відношення до інтелекту, а й виступає у ролі ідеології, яка не залишає місця солідарності між людьми [9; 10]. Спираючись на дослідження фахівців з державного управління, можна визначити напрями підвищення рівня доброчесності державного службовця: 1) підтримувати довіру і впевненість громадськості

в доброчесності публічної діяльності; 2) узаконювати застосування санкцій за недоброчесну поведінку; 3) боротися з недоброчесними вчинками, вживаючи заходи щодо їх запобігання, або караючи за них; 4) робити службовців чутливими до етичних і ціннісних аспектів результатів їх роботи; 5) з'ясовувати, що саме визначає доброчесну чи недоброчесну поведінку; 6) розвивати навички аналізу етичних ціннісних проблем; 7) допомагати вирішувати етичні і ціннісні проблеми міжособистісних комунікацій; 8) сприяти розвитку доброчесності як особистій якості державного службовця. Кожен з цих напрямів можна використовувати для підвищення рівня доброчесності як окремих державних службовців, так і органу державної служби в цілому [11, с. 198].

Отже, можна зробити висновок про те, що сьогодні кожен чиновник законодавчо зобов'язаний бути добрим службовцем для звичайних громадян, яким він надає послуги, та максимально чесним щодо виконання своїх службових обов'язків, особливо коли посадовець наділений значними дискреційними повноваженнями. Добро та чесність повинні стати базовими принципами діяльності кожного українського чиновника [12, с. 23].

Таким чином, доброчесність – базовий принцип здійснення державної служби та основа етичної поведінки державних службовців з метою забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства. Сьогодні, в умовах тотальної корупції в Україні, доброчесність є головним інструментом запобігання конфлікту інтересів [13, с. 23]. Доброчесність потрібно виховувати, тому що не варто покладатися на службовця, який має високі професійні якості, але позбавлений моральних цінностей. Із ухвалених законодавчих актів щодо імплементації новацій доброчесності держава має створити доброчесну публічну службу через реформування самого законодавства про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування. Завдання держави полягають у тому, щоб набирати на

державну службу професійних та порядних людей, забезпечувати належний рівень оплати праці, здійснювати моніторинг діяльності конкретного чиновника.

1. Методичні рекомендації «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування» від 16.10.2013. *Мін'юст України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13#Text>

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.

3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. Львів: БаК, 2014. 530 с.

4. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства / Верхов. Суд України та ін.; ред.: Ю. Землицька (відп. ред.) та ін. К.: Юстон, 2015. 713 с.

5. Глущенко С. Що розуміти під професійною етикою та доброчесністю в контексті кваліфікаційного оцінювання суддів? *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/125930-scho_rozumiti_pid_profesiynoyu_etikoyu_ta_dobrochesnistyu_v_.html

6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

7. Германюк М. О. Спеціальні принципи державної служби: теоретико-правовий аналіз. *Митна справа*. 2012. № 2 (79). С. 155–161.

8. Жуков С. В. Феномен доброчесності: до питання методології дослідження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 5. С. 23–26.

9. Сердюк О. І., Мирна О. В., Шупта І. М. Місце доброчесності в моделі компетенцій державних службовців та системі цінностей особистості при запобіганні корупції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. С. 67–69.

10. Кроль М. Меритократія як царство розуму. URL: <https://andrijbondarenko.wordpress.com/2012/merytocracia>.

11. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, Ю. Д. Полянський та ін.; за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, А. О. Чемериса. К.: НАДУ, 2007. 76 с.

12. Виховання доброчесності та зниження ризиків корупції: навч. посіб. К.: НУОУ ім. Івана Черняховського, 2018. 252 с.

13. Прудіус В. Європейські стандарти доброчесної державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С. 65–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2016_8_10.

Волошина М. О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри ОРД
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

АНАЛІЗ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ УПОВНОВАЖЕНИМИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

Аналіз науково-публіцистичної літератури показав, що у Великій Британії поліцейські підрозділи складають досить складну систему, однак правом використання негласних методів роботи уповноважуються лише певні підрозділи.

Взагалі організація і функціонування поліції у Великобританії регулюється наступними законами: «Про поліцію» 1964 р. «Про поліцію Шотландії» 1967 р.; «Про поліцію і кримінально-правове доказування» 1984 р.; «Про поліцію» 1996 р.; «Про поліцію Північної Ірландії» 2000 р.; «Про реформу поліції» 2002 р.; «Про серйозну організовану злочинність і поліцію» 2005 року та ін. Кримінально-процесуальна діяльність поліції регламентується законом «Про кримінальне судочинство та публічний порядок».

Здійснений аналіз законодавства Великобританії показав, що у цій країні існують чотири типи поліцейських структур:

1) перший – територіальні поліцейські сили, сфера обслуговування яких стосується всієї території країни. Ці підрозділи відомі як «внутрішні поліцейські сили» (Home Office police forces) і керуються законами про поліцію 1967, 1996, 2000 рр. і іншими нормативними актами. Кожна територіальна підрозділ очолює шеф-констебль (the Chief Constable) або комісар (Commissioner).;

2) другий – спеціальні поліцейські сили, які мають поза територіальну юрисдикцію (наприклад, антитерористичні підрозділи і ін.). Вони діють на підставі закону 2005 року і інших законів загального характеру;

3) третя групу утворюють т.зв. «Неполіцейські агентства» (nonpolice law enforcement agencies). До них відносяться: Служба здоров'я і безпеки (Health and Safety Executive), Агентство з мореплавання і рибальства (Marine and Fisheries Agency), Шотландське агентство із захисту рибальства (Scottish Fisheries Protection Agency), т.зв. МНС Великобританії, деякі інші відомства. Формально зазначені структури не є органами поліції, але мають обмежені поліцейські повноваження. Співробітники зазначених відомств вправі входити в офіси і виробничі приміщення, вилучати документи, розшукувати підозрюваних, проводити спільні операції територіальними і спеціальними поліцейськими органами;

4) четвертий – «інші поліцейські сили» (miscellaneous police forces). Дані структури засновані та діють на старому законодавстві або загальному праві. Вони несуть відповідальність за правопорядок в межах спеціальних територій (доки, порти, парки і т.п.) або щодо окремих видів діяльності (окремі діяння за законом про безпеку на залізницях і транспорті 2003 року). Всі поліцейські формування автономні, але мають загальні риси: всі вони мають команди офіцерів, відповідальних за загальну охорону правопорядку (патрулювання, безпосереднє припинення злочинів та ін.); органи на місцях мають співробітника, відповідального за зв'язок з населенням і місцевими органами влади; у всіх структурах є департамент кримінальних розслідувань (Criminal Investigation Departments), до складу якого входять детективи; всі поліцейські сили мають спеціалізовані підрозділи, пов'язані з різними аспектами поліцейської діяльності (дорожній рух, пожежі, озброєна підтримка і ін.).

Однак, беззаперечно враховуючи тему нашого дослідження найбільшого інтересу представляють підрозділи Управління по боротьбі зі злочинністю, окрема в особах детективів і інспекторів, які несуть відповідальність за розслідування злочинів бюро. Саме вказані підрозділи мають право здійснювати негласний пошук інформації шляхом використання можливостей оперативно-розшукової діяльності. До речі, окремо слід відмітити, як позитивний досвід зарубіжної практики використання поліцією Великобританії створення єдиної бази триманої інформації в результаті опера-

тивного пошуку та надання доступу до відомостей в залежності від відділу та рівня доступу всім детективам та спеціальним агентам.

На відміну від більшості країн, в США немає єдиного поліцейського управління; отже, термін «поліція США» вживається неофіційно. Замість цього, кожен штат, а також – кожне велике місто, а іноді і більш дрібний населений пункт, має своє поліцейське відомство, незалежне від інших. Власні поліцейські відомства можуть бути також при великих транспортних підприємствах.

У США є федеральні правоохоронні відомства, які розслідують федеральні злочину (ФБР, Управління по боротьбі з наркотиками, Бюро алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї і вибухових речовин, Секретна служба, федеральні маршали, Імміграційна та митна поліція США і деякі інші). Але основне навантаження припадає на поліцію штатів і міст. Начальник місцевого поліцейського органу – комісар, суперінтендант або шеф поліції – зазвичай призначається мером, головою міста або місцевим законодавчим органом, а іноді вибирається шляхом всенародного голосування.

Водночас, що стосується негласного пошуку інформації, то право на здійснення вказаного виду діяльності надається виключно особам, що отримали статус шерифа чи детектива. Водночас, в Сполучених штатах Америки у четвертій, п'ятій, шостій та чотирнадцятій поправках до Конституції США чітко вказується на те, що взагалі діяльність органів поліції може включати в себе діяльність направлену на пошук осіб або майна, що представляє оперативний інтерес або інших доказів що становлять інтерес для забезпечення правопорядку базуючись на власних переконаннях та на підставі особисто прийнятого рішення, тобто здійснення «розумного пошуку» (аналогія чинного – оперативно (ініціативного) пошуку та негласних слідчих розшукових дій, що не обмежують права та свободи особи), однак у випадку здійснення заходів, що направлені на обмеження прав та свобод людини повинні отримати відповідний дозвіл суду (ордер). Тобто, проведення оперативного пошуку досить спрощено, зокрема відсутнє документальне оформлення дозволу на проведення заходів та обов'язковість оформлення отриманих результатів (максимально використовується електронний

документообіг або робляться лише певні нотатки щодо встановлених реально важливих відомостей), більшість питань щодо можливості отримання дозволу на проведення одночасно та максимально швидко заходів пов'язаних із порушенням конституційних прав та свобод особи вирішується в телефонному режиму.

Що стосується проведення оперативного пошуку в країнах пострадянської системи, то розглядаючи практику діяльності поліцейських Білорусії та Російської Федерації, можна дійти висновку, що більшість положень оперативно-розшукової діяльності на сьогодні у вказаних країнах «не легалізовані» у процесуальній діяльності, здійснюються виключно на підставі та порядку відомих нормативних актів. Однак, в той самий час у такій країні як Казахстан оперативний пошук частково знайшов своє відображення в процесуальній діяльності у вигляді негласних слідчих дій.

Газдайка-Василишин І. Б.

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
кримінального права і кримінології
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» [1] від 2 жовтня 2019 року № 140-IX перше речення пункту 6 статті 46 ЗУ «Про запобігання корупції» доповнено словом «криптовалюти». Таким чином до інформації, яка зазначається у декларації, включено інформацію про криптовалюту, як один із видів нематеріальних активів. Ці зміни введені в дію з 01.01.2020 року.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого само-

врядування, і покарання за набуття таких активів» [2] від 31 жовтня 2019 року № 263-IX Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнено статтею 368-5, якою знову встановлено кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, а саме за: «набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи».

При цьому, зміст поняття «активів», які є предметом даного складу злочину, визначено у абз. 3 примітки до цієї статті – «під активами слід розуміти грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі *криптовалюти*, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Ці зміни до КК набрали чинності 28.11.2020 (більш ніж за місяць до набрання чинності згаданим вище законом, що встановив обов'язок декларування криптовалют).

Варто принагідно зазначити, що і до прийняття цих змін, окремі суб'єкти декларування вказували у відомостях про свій майновий стан на наявність у них криптовалют. Так, згідно з неофіційними даними, опублікованими на інтернет-ресурсі Радіо Свобода, станом на травень 2018 року в Україні понад півсотні чиновників та політиків мають криптовалюту на суму понад сто мільйонів гривень [3]. У цій же ж публікації зазначається про те, що один із народних депутатів України «у 2012 році придбав біткойни, вартість яких зараз становить близько 1,7 мільярда гривень. Минулого року ... витратив 32,8 мільйони гривень на біткойни «Кеш», про що повідомив НАЗК.... у грудні 2017-го «купив» біткойни «Голд», вартість яких зросла на майже 4,4 мільйона гривень. Про зміну майнового стану народний депутат повідомив через чотири місяці, хоча мав би це зробити протягом десяти днів». У відповідь на це «порушення» НАЗК повідомило, що правовий статус криптовалюти не визначений, «тому наразі агентство не може працювати із криптовалютами» [3].

На перший погляд, якраз на вноормування такого роду відносин та на запобігання корупційним проявам з використанням криптовалют, спрямовані прийняті наприкінці 2019 року (згадані вище) зміни до ЗУ «Про запобігання корупції» та до КК України. Адже вони зобов'язують декларувати криптовалюту та встановлюють кримінальну відповідальність (щоправда, далеко не для усіх службових осіб) за незаконне набуття криптовалюти (як виду нематеріальних активів). Проте, внесення таких змін до законодавства явно не слід визнавати визначенням правового статусу криптовалюти в Україні. Він і надалі залишається невизначеним.

До слова кажучи, одним із завдань, яке було поставлене перед Кабінетом Міністрів України при підготовці проекту Закону України про Державний бюджет України на 2020 рік до другого читання, – це «внести законодавчі ініціативи щодо ... унормування правового статусу криптовалют, регулювання їх обігу та оподаткування відповідних операцій» [4] ...

Натомість, на даний час правове регулювання цього «поля» обмежується описаними вище змінами до КК та до ЗУ «Про запобігання корупції», з внесенням яких проблемних запитань лише побільшало. Першочергово, виникають запитання з приводу правил декларування криптовалюти.

Лінійний графік курсу Bitcoin по відношенню до USD виглядає наступним чином [5]:

Вочевидь, і надалі курс цієї криптовалюти постійно змінюватиметься. Такі різкі та непередбачувані зміни курсу можуть вимагати у суб'єктів декларування, які володіють цією криптовалютою, постійно повідомляти про зміну свого майно-

вого стану. Ще й робити це слід своєчасно, тобто протягом 10 днів. Проте, такі зміни у майновому стані суб'єкта декларування не залежать від його дій, і можуть бути йому навіть невідомі. У зв'язку з цим виникають запитання:

чи слід вважати зміну курсу криптовалюти отриманням доходу (здійсненням видатку) особи, яка володіє цією криптовалютою?

чи повинен суб'єкт декларування повідомляти про такого роду зміни в своєму майновому стані, якщо сума цих змін перевищує 50 прожиткових мінімумів?

чи можна притягати до відповідальності осіб, які не повідомили вчасно про такі зміни свого майнового стану?

Окрім того, багато запитань стосуються тих криптовалют, які виникають в результаті хардфорків (наприклад, «Біткоїн Кеш» та «Біткоїн Голд»). Хардфорк – це, так би мовити, відокремлення від основної системи, кардинальна зміна роботи алгоритмів і самого коду. Дуже часто під час хардфорку впроваджуються нові технології, що призводять до роздвоєння блокчейну та створення нової криптовалюти. Такі «похідні» криптовалюти, особа не купує, а отримує внаслідок хардфорку «основної» криптовалюти.

Повертаючись до описаного вище випадку «купівлі» народним депутатом біткойнів «Кеш» та «Голд», варто зазначити, що насправді ці задекларовані криптовалюти він не купував, а отримав в результаті хардфорку біткойна. Таке отримання криптовалюти (за умови, що сума перевищує 50 прожиткових мінімумів), безумовно слід визнавати отриманням доходу, а отже про такі зміни в майновому стані суб'єкт у десятиденний строк *з моменту отримання доходу* зобов'язаний повідомити Національне агентство. А якщо особа сама дізналась про такі зміни значно пізніше, ніж протягом 10 днів?...

Щодо криптовалюти, як предмету складу злочину, питань не менше... Чи можна визнавати криптовалюту предметом тих складів злочинів, де є пряма законодавча вказівка на нематеріальні активи, як предмет складу злочину (зокрема, в тих що передбачені статтями 159-1, 160, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 КК)?

Чи впливають на розмір предмета складу злочину «Незаконне збагачення» коливання курсу криптовалюти, яку

особа придбала? Адже для наявності цього складу злочину вартість набутих активів має перевищувати 6 500 н.м.д.г. (станом на 2020 рік це $2102 : 2 \times 6500 = 6\,831\,500$ грн). Але на практиці цілком можлива ситуація, коли особа придбала криптовалюту, вартість якої становила, до прикладу, 4 000 000 грн., а уже через декілька днів її вартість зросла до 8 000 000 грн. Чи можна у такій ситуації стверджувати, що наявний склад злочину «Незаконне збагачення»? І навпаки? Якщо особа придбала криптовалюту, вартість якої становила, до прикладу, 8 000 000 грн., а уже через декілька днів її вартість становить 4 000 000 грн. Чи можна такій особі інкримінувати незаконне збагачення?

Чи можна вважати набуттям активів (як ознаки об'єктивної сторони складу злочину «Незаконне збагачення») отримання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, «девідентів» від раніше придбаних криптовалют («похідних» криптовалют, які особа не купує, а отримує внаслідок хардфорку «основної» криптовалюти)? Адже в такому випадку особа фактично не вчиняє жодних дій, спрямованих на отримання цих «активів»?

Ще одне не менш цікаве та важливе питання стосується уже не лише криптовалют, а будь-яких активів, що є предметом незаконного збагачення. Стаття 368-5 встановлює, що їх вартість має більш ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищувати її законні доходи. Виникає запитання – про законні доходи за який саме період йде мова? І це далеко невичерпний перелік проблемних питань, які постають у зв'язку із цими законодавчими новелами. А отже – суттєво утруднюють їх застосування та реалізацію.

Видається, що для злочину, який визнається тяжким (оскільки карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років) таких питань занадто багато.

Вочевидь, потреба законодавчого врегулювання правового статусу криптовалют в Україні набуває усе гостріших форм. Без оперативної реалізації цієї потреби, ті законодавчі зміни, що були предметом цієї доповіді, не дадуть очікуваного позитивного резуль-

тату в протидії корупції. А декларування криптовалют перетвориться в обтяжливу формальність не несучи ніякої користі державі чи суспільству.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n389>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20>

3. Патрікєєва Наталія. Криптовалюта у деклараціях: чому НАЗК не слідкує за депутатськими біткойнами. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29247836.html>

4. Про висновки та пропозиції до проекту Закону України про Державний бюджет України на 2020 рік: Постанова ВРУ від 18.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14>

5. Курс Bitcoin. *Bikinedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/81_Bitcoin

Герман О. В.,
аспірант кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОТИДІЯ ПОРУШЕННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПОЛІТИЧНИМИ ПАРТІЯМИ НАЦІОНАЛЬНИМ АГЕНТСТВОМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

На законодавчому рівні за Національним агентством з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) закріплено статус центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Серед повноважень цього суб'єкта визначено здійснення державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та

цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей (п. 8-1 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» [1]).

Наслідком реалізації цього повноваження є можливість застосовувати НАЗК зупинення та припинення фінансування політичних партій та складати протоколи про адміністративно-каране порушення бюджетного законодавства уповноваженими особами цих партій. Зупинення фінансування політичних партій має тимчасовий характер та у разі усунення політичною партією причин, які зумовили зупинення державного фінансування її статутної діяльності, НАЗК відновлює державне фінансування. Фінансування статутної діяльності політичної партії відновлюється з початку кварталу, наступного за кварталом, в якому прийнято рішення про відновлення державного фінансування статутної діяльності політичної партії. Рішення ж про припинення державного фінансування статутної діяльності політичної партії зумовлює припинення надання бюджетних коштів партії, навіть якщо недоліки були усунені.

Відповідно до ст. 17-7 Закону України «Про політичні партії» [2] підставами зупинення державного фінансування статутної діяльності політичної партії є або узагалі неподання партією звіту про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у встановлений законодавством строк, або ж подання цього звіту, оформленого з грубим порушенням встановлених вимог, чи звіту, який містить недостовірні відомості про майно політичної партії чи кошти або витрати політичної партії в розмірі більше двадцяти розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного календарного року.

Повторне протягом року вчинення будь-якого з цих порушень зумовлює уже припинення фінансування статутної діяльності політичної партії. Також НАЗК припиняє фінансування у випадку повторного протягом року зарахування на окремий рахунок політичної партії, відкритий в установі банку України для зарахування коштів державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичної партії, коштів, які заборонено зараховувати на такий рахунок. Наявність складу цих порушень бюджетного законодавства встановлюється уповноваженими особами НАЗК. У випадку ж вчинення нецільового використання бюджетних коштів як підстави припинення фінансування для прийняття відповідного юрисдикційного акту НАЗК повинно отримати судове рішення. У цьому рішенні суд констатує наявність фактів, які свідчать про те, що кошти, виділені з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичної партії, використані політичною партією на фінансування її участі у виборах народних депутатів України, виборах Президента України, місцевих виборах або на цілі, не пов'язані із здійсненням її статутної діяльності.

Якщо більшість законодавчо визначених підстав застосування заходів фінансово-правової відповідальності за порушення бюджетного законодавства політичними партіями дозволяє НАЗК автономно приймати відповідні рішення, то притягнути до адміністративної відповідальності посадових осіб політичних партій можливо лише за допомогою взаємодії НАЗК та суду. Відповідно до ст.ст. 221, 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) представники НАЗК складають протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212-15 КУпАП (порушення встановленого порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії) та 212-21 КУпАП (порушення встановленого порядку або строків подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або подання фінансового звіту, оформленого з порушенням встановлених вимог), а роз-

глядають такі справи та приймають рішення про накладення адміністративного стягнення суди.

Таким чином, Національне агентство з питань запобігання корупції протидіє порушенням бюджетного законодавства політичними партіями шляхом застосування заходів фінансово-правової відповідальності (зупинення та припинення державного фінансування статутної діяльності політичної партії), а також у взаємодії із судами реалізовує адміністративно-юрисдикційні функції щодо притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб політичних партій.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.

Годяк А. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
уповноважений з антикорупційної діяльності
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРО ДЕЯКІ ЗМІНИ В ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ПІДРОЗДІЛУ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ

5 травня 2020 року набуло чинності Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) від 17 березня 2020 року № 102/20, зареєстроване у Міністерстві юстиції України 21 квітня 2020 року за № 361/34644 [1]. Цього ж дня набули чинності обов’язкові вимоги до мінімальної

штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах, затверджені наказом Національного агентства від 24 березня 2020 року № 112/20, зареєстровані у Міністерстві юстиції України 21 квітня 2020 року за № 363/34646 [2]. На виконання цих наказів, державний орган має привести у відповідність свій штатний розпис, посадові інструкції та положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції.

Розглянемо детальніше зміни в діяльності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений підрозділ). До 5 травня 2020 року діяльність уповноваженого підрозділу регламентувалася Законом України «Про запобігання корупції», Типовим положенням про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 року № 706, рішеннями Національного агентства. Прийняття нового Типового положення та вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу зумовлене змінами в Законі України «Про запобігання корупції». А саме, 2 жовтня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції», яким Закон України «Про запобігання корупції» доповнено новою статтею – 13¹ «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції». В частині 5 цієї статті вказано, що саме Національне агентство затверджує Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) та порядок надання згоди на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи), а також встановлює обов'язкові вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу в державних органах [3].

Щодо обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу в державних органах – наказ Національного агентства від 24 березня 2020 року № 112/20 регламентує мінімальну та максимальну штатну чисельність

уповноваженого підрозділу в державному органі. Зокрема, мінімальна штатна чисельність встановлюється з розрахунку загальної чисельності всіх працівників державного органу. Так, у разі наявності в державному органі до 100 штатних одиниць, не вводиться окрема посада для уповноваженої особи з питань запобігання та виявлення корупції, а така особа визначається з числа працівників державного органу. У разі наявності в державному органі від 100 до 200 штатних одиниць – призначається уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції; від 200 до 400 штатних одиниць – утворюється уповноважений підрозділ зі штатною чисельністю не менше як 2 одиниці; від 400 до 600 штатних одиниць – утворюється уповноважений підрозділ зі штатною чисельністю не менше як 3 одиниці; від 600 до 800 – не менше як 4 одиниці; від 800 – не менше як 5 одиниць.

До чисельності вказаних осіб уповноваженого підрозділу додатково призначається одна особа на кожні 15 підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління державного органу. Загальна кількість працівників уповноваженого підрозділу не може перевищувати п'ятнадцяти осіб (пункти 2, 3 Обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу).

У новому Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом Національного агентства від 17 березня 2020 року № 102/20 (далі – Типове положення) зроблено акцент на більшій самостійності уповноваженого підрозділу та гарантіях його діяльності – уповноважений підрозділ (уповноважена особа) утворюється як самостійний та функціонально незалежний структурний підрозділ (уповноважена особа) відповідно до частини першої статті 13⁻¹ Закону України «Про запобігання корупції» (п. 3 розділу I Типового положення); керівник державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, територіального (міжрегіонального) органу, підприємства, установи, організації, що належать до сфери управління державного органу, державного цільового фонду, забезпечує гарантії незалежності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи)

від впливу чи втручання у його (її) роботу (п. 4 розділу I Типового положення); втручання у діяльність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) під час здійснення ним (нею) своїх повноважень, а також покладення на уповноважений підрозділ (уповноважену особу) обов'язків, що не належать або виходять за межі його (її) повноважень чи обмежують виконання покладених на нього (неї) завдань, забороняються (п. 5 розділу I Типового положення).

Істотно розширені та закріплені в Типовому положенні права уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи). Якщо в попередньому Типовому положенні, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 року № 706, обсяг наданих уповноваженому підрозділу прав вміщувався лише в трьох підпунктах пункту 7, то в Типовому Положенні Національного агентства таких підпунктів з правами, якими наділений уповноважений підрозділ, вже є дванадцять (пункт 3 розділу II Типового положення). Окремий розділ Типового положення (цього не було у положенні, затвердженому Кабінетом Міністрів України) стосується діяльності керівника уповноваженого підрозділу – порядку його призначення та звільнення з посади, прав та обов'язків, підзвітності та підконтрольності.

Окреме положення з'явилося щодо захисту викривачів. Зокрема, пункт 5 розділу III Типового положення передбачає визначення в уповноваженому підрозділі окремої особи, яка буде відповідати за реалізацію повноважень із захисту викривачів.

Безумовно, прийняті зміни позитивно відобразяться в діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах, а відтак сприятимуть виконанню покладених на них завдань.

1. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.03.2020 № 102/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0361-20>

2. Про встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах: наказ Національного агентства з питань

запобігання корупції від 24.03.2020 № 112/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-20>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02.10.2019 № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n242>

Гурковська К. А.,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Народ України, підтвердивши на початку 2014 року своє історичне право на європейську державність, вільну від кримінального диктату, зіштовхнувся з низкою загроз успішній реалізації українського ліберального проекту. Передусім це зовнішня агресія, що триває й донині та є потужним чинником дестабілізації національної безпеки. Однак не менш потужними є і внутрішні деструктивні фактори, що послаблюють потенціал української державності до самозбереження й поступального розвитку. Серед них чільне місце посідає корупція, яка протягом першого двадцятиріччя нашої незалежності інтенсивно розвивалась у структурах апарату держави, приватних корпораціях та набула, зрештою, ознак повноцінного соціального інституту [1, с. 14].

Сьогодні в Україні діє цілий комплекс причин поширення корупції, однією з базових є втрата реального і дієвого контролю з боку народу за інститутами публічної влади та за конкретними носіями такої влади. На жаль, на відміну від країн Західної Європи, в Україні громадянське суспільство до цього часу не стало головним учасником боротьби з корупцією [2].

Із прийняттям низки антикорупційних законів у жовтні 2014 року в Україні здійснено найбільш масштабне та системне реформування антикорупційного законодавства. Зміни законодавчого поля стосувалися врегулювання ключових секторів антикорупційної діяльності в державі:

1) формування та моніторинг державної антикорупційної політики;

2) превентивна антикорупційна діяльність;

3) переслідування за корупцію.

Крім того, 28 квітня 2018 року Уряд України схвалив «Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018–2020 роки» [3, с. 5].

Законодавство усуває певний дуалізм державних органів, відповідальних за антикорупційну політику серед іншого, ліквідується посада Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики та започатковується діяльність двох незалежних антикорупційних інституцій, відповідальних за різні аспекти формування та реалізації державної антикорупційної політики:

– Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики;

– Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – державний правоохоронний орган, на який покладається протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

– Національна рада з питань антикорупційної політики (Національна рада) – здійснення системного моніторингу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції та подання Президентові пропозицій щодо поліпшення координації між суб'єктами, що здійснюють заходи

у сфері запобігання та протидії корупції. Склад Ради, як рекомендовано GRECO, має бути сформовано на паритетних засадах між владою та неурядовими організаціями [4].

Враховуючи вище зазначене, заходи щодо вдосконалення державної антикорупційної політики в Україні слід спрямовувати на покращення вітчизняних антикорупційних законів та інституційної системи, а також враховувати необхідність популяризації антикорупційних практик у приватному секторі [3, с. 5].

Доцільно вважати, що в Україні при створенні нової вітчизняної антикорупційної моделі було частково використано універсальних підхід щодо поєднання в межах однієї установи превентивної і регресивної функцій та створено спеціалізовані інституції, які поєднують кілька превентивних функцій.

Доцільно виділити дев'ять напрямів удосконалення державної антикорупційної політики нашої країни.

Перший напрям пов'язаний із наявністю в країні сильної політичної волі щодо реалізації заходів антикорупційної політики. Світовий запобігання та протидії корупції показує, що ефективність будь-яких антикорупційних механізмів залежить передусім від політичної волі керівників держави – бажання та намірів очистити від корупційних проявів державну службу.

Другий напрям передбачає формування на початковому етапі довіри до дій влади з боку суспільства. Це дає можливість отримати достатній часовий проміжок для реалізації поставлених довгострокових цілей, проте вимагає прийняття та реалізацію політики повної нетерпимості до корупції, а також демонстрацію швидкий і наочних проміжних результатів [3, с. 5].

Третій напрям є тотальний наступ на корупцію, що передбачає впровадження замість перетворень вжиття ґрунтовних заходів антикорупційної політики, оскільки єдиним шансом для здобуття перемоги в боротьбі з корупцією є одночасний і тотальний наступ на її прояви.

Четвертий напрям удосконалення державної антикорупційної політики залучення нових кадрів. Адже відсутність компетентних виконавців у сфері державного управління часто стає

критичною вадою, перешкоджає ефективну функціонуванню анти-корупційної моделі.

П'ятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики – обмеження ролі держави, який реалізується в заходах приватизації та податковій реформі. Прозорість і відкритість приватизаційного процесу об'єктів державної власності розглядаються як джерело надходження до державного бюджету додаткових коштів, що можуть акумулюватися в різних фондах для подальшого використання [3, с. 6].

Шостий напрям удосконалення державної антикорупційної політики має передбачатися прийняття нестандартних рішень, насамперед це може стосуватися звільнення під заставу з-під варті осіб, засуджених за корупційні злочини. Даних крок має бути більш вигідним, ніж утримування таких осіб у в'язниці за кошти державного бюджету.

Сьомий напрям пов'язаний з тим, що в рамках удосконалення державної антикорупційної політики слід забезпечити практичне впровадження принципу «об'єднання та тісної взаємодії». Це означає єдність зусиль ключових політичних осіб, відповідальних за вжиття антикорупційних заходів, та тісної взаємодії між ними.

Восьмий напрям, що стосується адаптації міжнародного досвіду до місцевих умов, передбачає не тільки врахування успішних зарубіжних антикорупційних практик, а й з'ясування причин невдалих антикорупційних кампаній [3, с. 6].

Дев'ятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики передбачає використання технологічних досягнень, що по-перше, має привести до зменшення кількості особистих контактів громадян з державними чиновниками, а по-друге, сприятиме підвищенню стандартів прозорості і спрощенню вирішення завдань щодо забезпечення ефективного моніторингу якості надання адміністративних послуг.

Доцільно зазначити, що використання новітніх технологій для цілей державної антикорупційної політики сприятиме підвищенню загальної ефективності державного управління.

Крім того, слід враховувати, що технологічний розвиток вимагає залучення більш талановитих і компетентних виконавців, що пов'язує використання технологічних досягнень із залучення нових кадрів.

Оскільки суспільство виступає основним замовником подолання корупції, його представники й активні діячі ні в якому разі не повинні залишатися за межами моделі державної антикорупційної політики [3, с. 5].

Для цього в рамках її вдосконалення необхідно забезпечити стратегічну комунікацію, яка розглядається як десятий напрям вдосконалення державної антикорупційної політики. У рамках антикорупційної політики слід передбачати можливість урахування громадської думки й переважаючих настроїв у суспільстві, що по суті, має використовуватися для коригування самої політики [3, с. 6].

Слід зазначити, що ефективна протидія корупції в суспільстві неможлива без забезпечення реальної прозорості та інформаційної відкритості влади. Діяльність державних структур та їх посадових осіб має стати прозорою для громадян України.

1. Швець Д. В. Корупція – головна загроза українській державності. *Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду*: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (17 жовтня 2019 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України; Громад. спілка «Центр запобігання та протидії корупції»; Громад. рада при М-ві внутр. справ України. Х.: ХНУВС, 2019. 216 с. С. 14–16.

2. Лашкет С. Протидія корупції в Україні: сучасний стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць Національної академії СБ України*. 2014. № 52. С. 99–106.

3. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1316>. DOI: 10.32702/2307-2156-2018.10.1.

4. Прохоренко О. Я. Прояви корупції – загроза національній безпеці України. *Науковий вісник НАВСУ*: зб. наук. праць. К., 2002. Вип. 3. С. 61–64.

Дідик Н. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ КОРУПЦІЇ

Відомо, що корупція завжди зростає, коли країна знаходиться на стадії трансформації. Оскільки Україна проходить не просто стадію демократизації державного устрою, а здійснює докорінну трансформацію економічного і політичного устрою, правової і соціальної систем, то зростання рівня корупції є об'єктивною обумовленим фактором. З використанням корупційних схем розкрадаються або витрачаються за нецільовим призначенням кошти державного бюджету, знищуються державні підприємства і ліквідуються цілі галузі, що мають стратегічне значення для розвитку національного господарства.

Розглянемо як зародилася корупція. Перша згадка про корупцію, як негативну форму здійснення державної служби знайшла своє відображення в найстарішому з відомих людству історичних пам'ятників державності – архіві стародавнього Вавилону, – що припадає на другу половину XXIV століття до нашої ери. В епоху шумерів і семітів Цар Лаваша (територія сучасного Іраку) Урукагіна був вимушений реформувати своє державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників та суддів [1, с. 94].

За часів античності поняття корупції сприймалося досить неоднозначно. Слово корумпувати (від лат. «corruptare») мало декілька негативних значень: ушкоджувати шлунок неякісною їжею, псувати воду в закритій тарі, втрачати можливість, знищувати майно пожежею, викривляти зміст, соромити гідність та ін. Інше значення слова «корумпувати» означає підкупати когонебудь або всіх (не обов'язково посадовця) щедрими подарунками.

Префікс «cor», начебто, «запрошував» спільно порушувати закон, договір, із самого початку визначаючи, що корупція – явище, яке має співчасників. У римському праві «corruptore» означало ламати, псувати, пошкоджувати, фальсифікувати показання, але в цей же час і підкупити суддю (претора) [2, с. 93].

У період середньовіччя поняття корупції отримує значення, притаманне виключно церковним, канонічним відносинам – як спокуса диявола. В подальшому інквізиція сприяла завершенню двохтисячорічного процесу боротьби латинської мови з її грецьким корінням, одним із наслідків чого стала заміна терміну «каталіз» (від грец. *katalysis* – руйнування, знищення) на латинський «корупція». Корупція в католицизмі означала гріховність. Отримана в спадщину гріховна порча розглядалась як природа всіх гріхів (Блаженний Августин, Фома Аквінський). Першим законодавчо обмежив розповсюдження корупції Іван III, а смертну кару за прояви корупції ввів його онук Іван IV (Грозний). За царювання Петра I почалась справжня боротьба з корупцією. Він створив контролюючі органи, завдяки яким за часів його царювання пролунало декілька корупційних скандалів [3, с. 15].

Визначення корупції, як соціального явища, намагалися знайти Аристотель, Платон, Фуکید. Вони створили першу відому науковцям модель корупції – «моральну модель», яка пояснювала людську недосконалість перепорою на шляху до легітимного суспільства. У XX столітті дослідження явища корупції стало немодним. Капіталізм намагався довести свою перевагу, а для цього факти корупції довелося замовчувати.

Світова спільнота декілька останніх десятиріч виявляє невідомий інтерес до цього явища, а іноземні фахівці та вчені докладають чимало зусиль для того, аби опанувати всі аспекти цього явища. Оскільки явище корупції стирає будь-які міждержавні та міжнаукові кордони, а разом з тим й поглинає своїм впливом майже усі сфери життєдіяльності, вивчення його відбувається комплексно й послідовно, на глобальному рівні, а увага, в першу чергу, приділяється природі виникнення та виробленню інструментарію, завдяки якому можливо буде,

якщо не подолати, то хоча б локалізувати та мінімізувати його масштаби та вплив на суспільство [4].

Досить яскраву та образну характеристику цьому явищу дав О. І. Кірпічников: «Корупція – це корозія влади. Як іржа роз’їдає метал, так корупція руйнує державний апарат і роз’їдає моральні основи суспільства. Рівень корупції – своєрідний термометр суспільства, показник його морального стану і можливості державного апарату вирішувати завдання не у приватних інтересах, а інтересах суспільства. Подібно до того, як для металу корозійна втома означає зниження межі його витривалості, так для суспільства втома від корупції означає зниження його опору» [5, с. 17].

Так, у монографії М. І. Мельника зазначається, що: «Корупція – не просто соціальне, але і психологічне та моральне явище. Адже вона не існує поза людей – їх поведінки, діяльності. Корупція – це спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя [6, с. 27].

Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 року, розуміє під корупцією «скоєння або не скоєння якої-небудь дії при виконанні обов’язків або пов’язаної з виконанням цих обов’язків з вимаганням або прийняттям подарунків, обіцянок чи стимулів або їх незаконне отримання кожного разу, коли має місце така дія або бездіяльність» [7, с. 323].

Найчастіше у документах ООН та Ради Європи корупція визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях, у цілях третіх осіб та груп». У рекомендаціях R (2001) 10 Комітету Міністрів державам-членам з Європейського кодексу поліцейської етики термін «корупція» в поліції охоплює різноманітні дії, такі як підкуп, підробка чи знищення доказів, фаворитизм і, навіть, кумівство. Загальним для всіх цих дій визнається те, що вони в обов’язковому порядку містять у своїй основі зловживання повноваженнями, пов’язаними з поліцейськими функціями. Крім того, визнається, що корупція повинна розглядатися як постійна загроза для чесності поліції та її нормального функціонування у законних межах у всіх державах-членах [8].

Корупція розпочинається з заміщення інтересів і цілей держави і суспільства інтересами посадових осіб і здійснюється в наслідок умисного, незаконного використання, зловживання посадовими особами своїм статусом, наданими їм правами та повноваженнями заради власного збагачення [9, с. 14].

Так, відповідно до Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 року, який був чинний до 2014 року, під корупцією розумілася діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [10]. Однак, новий Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року, дещо розширив це поняття, а саме корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» [11], або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Тому, роблячи висновок, необхідно констатувати, що протягом усієї історії людства корупція була невід'ємним її чинником. Еволюціонуючи, корупція від окремих, спорадичних проявів у вигляді хабарництва, перетворилася на складне, системне, багатогранне явище як локального так і глобального виміру з яким необхідно боротися, як в Україні, так і в цілому світі.

-
1. Большая советская энциклопедия. М., 1977. Т. 27. 371 с.
 2. Бартошек М. Римское право. Понятие, термины, определения. М., 1989. 274 с.
 3. Ахметова Г. Р. Коррупция в нефтедобывающих странах: учебное пособие. 2002. 283 с.

4. Безрутченко В. С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища. 2008. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

5. Кирпичников А. И. Взятка и коррупция в России. СПб: Альфа, 1997. 254 с.

6. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 274 с.

7. Международная защита прав и свобод человека: сб. документов. М., 1990. 564 с.

8. Official Gazette of the Council of Europe: Committee of Ministers part-volume. No. V n May 2000, recommendation R (2000) 10.

9. Волошенко А. В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2015. № 3. С. 8–16.

10. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95>

11. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

Дума А. А.,
здобувач вищої освіти

Токар А. А.
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В СТРУКТУРАХ МВС ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОЇ БОРОТЬБИ В ДЕРЖАВІ

Корупція в законодавчий та виконавчий владі України залишається одним з найбільш небезпечних соціальних явищ. На жаль, заходи, що вживаються державою для її подолання, бажаного результату не дають. Не краще йдуть справи з цією проблемою і в Міністерстві внутрішніх справ та підрозділах Національної поліції. Стабільне та ефективне їх функціонування є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпе-

чення законності та правопорядку, дотримання прав і свобод громадян. Від ефективної діяльності правоохоронних органів значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку. Слід зазначити, що корупція в поліції не тільки витрачає ресурси держави, але і підриває безпеку, знущається над справедливістю, уповільнює економічний розвиток та ставить населення в опозицію проти влади. Це підриває справедливі судові процеси, чесні вибори, економічні та соціальні можливості, культурне самовираження та доступ до потреб продуктів харчування, води, житла, охорони здоров'я та освіти. По визначенню, поліція є первинною установою для впровадження закону в будь-якому суспільстві, а корупція зупиняє імплементацію верховенства права. Коли поліція продає свої послуги для приватного прибутку, верховенство закону припиняє своє існування.

Реформи в поліції та державі триває, але за для цього не достатньо змінити вивіску та перевдягнути поліцейських для успіху в подоланні негативних явищ старої міліції.

Чимало науковців висвітлили проблему корупції у своїх дослідженнях. Серед них: С. М. Алфьорова, О. М. Бандурка, І. А. Дьоміна, Д. Г. Заброта, М. І. Мельник та інші.

В науковій літературі корупція трактується як використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаним із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [4, с. 40].

Серед розповсюджених різновидів корупції в даній сфері є: хабарництво, розкрадання, зловживання та кумівство, рідше шахрайство. Для подолання корупції в Україні протягом тривалого часу було прийнято низку законів, але вони, на жаль, здебільше заполітизовані та неефективні. Політичні партії та окремі українські політики віддають данину під час виборчих кампаній і заявляють про нетерпимість та майбутню боротьбу з корупцією. Так було і на виборах у 2019 році, де майбутній президент, зробив антикорупційні заклики основним стягом

виборчої компанії. Однак ми бачимо, що ті гасла так і залишилися лише передвиборчими.

В Україні було створене Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ, котре було покликане вирішувати ряд завдань: розроблення антикорупційної програми для МВС та здійснення контролю за станом її виконання; виявлення ризиків вчинення корупційних правопорушень серед осіб апарату МВС; контроль за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки серед співробітників МВС; забезпечення у встановленому порядку обміну інформацією; здійснення науково-дослідного забезпечення заходів щодо запобігання корупції та інше.

Не менш вагомим у боротьбі з корупцією в Міністерстві внутрішніх справ, на думку Л. Й. Гуменюк, є вдосконалення принципів роботи та стандартів діяльності державних службовців; ротація та службові (посадові) переміщення особового складу правоохоронних органів; підвищення оплати праці співробітникам правоохоронних органів; пропаганда дотримання у діяльності вимог моральності, у першу чергу стандартів етики поведінки; підвищення престижу служби в правоохоронних органах за рахунок встановлення державою додаткових соціальних пільг та переваг [1, с. 131].

Луговий В. О. наголошує на дещо інших заходах щодо подолання корупції в лавах МВС: проведення роз'яснювальної роботи серед громадян з метою підвищення їхньої правової свідомості; стимуляція громадян, які повідомляють про вчинення корупційного правопорушення; активізація діяльності антикорупційних громадських організацій; здійснення моніторингу державних установ на предмет враження корупцією, наявності штучних перепон, які спонукають до вирішення питань суспільних відносин у неправомірний спосіб [3, с. 29].

Слід додати, що для подолання корупції у правоохоронних органах слід залучати спеціалістів та спиратись на досвід інших країн. Встановлення, виділення та втілення

закордонних програм, які спрямовані на боротьбу з корупцією, що доводять на практиці свою ефективність, являють собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду, особливо за відсутності Українського діючого механізму протидії корупції.

Дуже важливо розуміти, що боротись із корупцією тільки в лавах поліції є марними витратами коштів. Боротьба повинна бути комплексною та пройти через всі структури держави одночасно. Свідоме, систематичне та послідовне впровадження пакету антикорупційних реформ із залученням громадянського суспільства та представників бізнесу може дати новий поштовх політичному, економічному та соціальному розвитку країни, налагодити адміністративні та політичні культури та створити умови для зростання соціального капіталу. Однак одним із перших кроків у цій галузі має стати перегляд та коригування обов'язків адміністраторів, зосереджуючись не лише на кримінальній, а й на службовій відповідальності [2].

Усунення корупції в поліції необхідне для будь-якої країни, яка встановила верховенство закону як національну мету. Ігнорування цього імперативу означає, що зусилля щодо побудови нації йдуть в нікуди. Цей урок був продемонстрований в Афганістані, де однією з основних цілей американської допомоги було встановлення верховенства права. Незаконне надходження від виробництва опію спричинило широку корупцію, яка торкнулася всіх рівнів уряду Афганістану від міністрів та членів парламенту до місцевих чиновників та національної поліції Афганістану. Афганці вважають, що посадові особи МВС беруть участь у торгівлі наркотиками, ґрунтуючись на поширених повідомленнях вищих посадових осіб МВС, що приймають великі хабарі за захист ділків, які займаються незаконним обігом наркотиків. Гроші від наркотиків поєднуються з місцевою лояльністю, посиленнями злочинної мережі, терпимістю місцевої поліції до інших протиправних проявів, діячі яких поєднанні з обігом наркотиків. У багатьох громадах поліцейські розглядаються як хижаків, що несуть більшу загрозу

безпеці, ніж таліби. Постійні вимоги щодо хабарів, незаконних податків та різного роду порушень прав людини найбільше відчувають найбідніші члени суспільства: водії, торговці, малі підприємці та фермери. У багатьох частинах країни високий рівень корупції в поліції сильно підривав легітимність уряду Афганістану і зірвав громадську підтримку поліції [5].

Отже, в наш час корупція є досить розповсюдженим явищем, котра просякла всі сфери та структури в Україні. Для подолання корупції в Міністерстві внутрішніх справ здійснено чимало заходів, прийнято чимало законів та нормативно-правових актів, але ці заходи не є ефективними у подоланні корупційного явища. Тому необхідно знайти належний ступінь адміністративного впливу, без якого процес державного управління є неможливим. Одночасно треба унеможливити виникнення в законі норм, що ускладнюють (прямо або опосередковано) управлінський процес і тим самим формують сприятливі умови для утворення адміністративних бар'єрів, здирництва, хабарництва, інших форм прояву корупції.

1. Гуменюк Л. Й. Психологічні регулятори поведінки корупціогенної особистості в системі органів внутрішніх справ України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2018. № 2. С. 131–143.

2. Проблема корупції та підзвітності в системі державного управління. *Каунаський технологічний університет. LT-44239*. Каунас. URL: <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/2399/2206>

3. Луговий В. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 281 с.

4. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 грудня 2019 р.): у 2 ч. / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. 462 с.

5. Police corruption / D. Bayley, R. Perito. United States Institute of Peace, Special Report, 2011. URL: <https://www.usip.org/sites/default/files/SR%20294.pdf>

Дунаєва Т. Є.,

кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінального
процесу та судоустрою

Крайник Г. С.,

кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінального
процесу та судоустрою
*(Науково-дослідний інститут
вивчення проблем злочинності
ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України)*

ДО ПИТАННЯ СПІВБЕСІДИ ЯК КОРУПЦІЙНОГО ЧИННИКА У КОНКУРСІ НА ЗАЙНЯТТЯ ПОСАД ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

У сучасних умовах розвитку державної служби у світі найважливішим критерієм відбору та призначення кадрів є їх професіоналізм, що визначається відповідною освітою та здатністю застосовувати набуті знання на практиці.

В Україні вимоги до кандидатів на посади держслужбовців подекуди більш суворі, ніж у найбільш розвинених та найменш корумпованих державах світу. Зокрема, при здійсненні відбору на державну службу часто не обмежуються вимогами щодо освіти та стажу роботи, але й проводять іспити у формі анонімного тестування на загальні здібності та навички з використанням комп'ютерної техніки та співбесіди з метою виявлення відповідності кандидата вимогам професійної компетентності та доброчесності.

У ч. 3 ст. 31 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII зазначено, що «Рішення про призначення на посаду державної служби приймається суб'єктом призначення *після проведення співбесіди* з кандидатом та підписання з ним контракту про проходження державної служби (у разі укладення). Таке рішення приймається не пізніше п'яти

календарних днів з дня надходження результатів спеціальної перевірки у випадку та порядку, передбачених законодавством у сфері запобігання корупції» [1].

Як бачимо, Закон України «Про державну службу», на жаль, не пояснює, як слід розцінювати проведення співбесіди – як етап конкурсу на зайняття державної служби або як формальність після проведення такого конкурсу, але до прийняття на відповідну посаду.

Відповідно до п. 4 Порядку проведення добору на зайняття вакантної посади прокурора, затвердженого Наказом Генерального прокурора від 10 січня 2020 р. № 11 (далі – Порядок проведення добору), «Під час проведення добору оцінюється: 1) професійна компетентність кандидата (у тому числі загальні здібності та навички); 2) доброчесність кандидата».

При цьому у п. 5 Порядку проведення добору вказано, що «добір включає такі етапи:

1) складення іспиту у формі анонімного тестування з використанням комп'ютерної техніки з метою виявлення рівня знань та умінь у застосуванні закону, відповідності здійснювати повноваження прокурора;

2) складення іспиту у формі анонімного тестування на загальні здібності та навички з використанням комп'ютерної техніки;

3) *проведення співбесіди* з метою виявлення відповідності кандидата вимогам професійної компетентності та доброчесності. Для оцінки рівня володіння практичними вміннями та навичками кандидати виконують письмове практичне завдання» [2].

Виникають питання: 1) чому співбесіда є визначальною при вирішенні питання про професійну компетентність, а не іспит; 2) чи не буде співбесіда корупційним чинником у конкурсі?

На наш погляд, професійну компетентність кандидати виявляють протягом першого етапу добору (складення іспиту у формі анонімного тестування з використанням комп'ютерної техніки), а доброчесність слід оцінювати ще при прийомі документів, лише як виняток при сумнівах кадрової комісії можна ставити окремі питання щодо доброчесності. Щодо часу, відведеного на співбесіду (до 45 хвилин, але може бути збільшений за процедурним

рішенням кадрової комісії) – то його навряд чи достатньо для всебічної перевірки доброчесності в окремих випадках. Вважаємо, що співбесіда є чинником корупційних відносин у конкурсі.

З погляду В. М. Трепака, чинником корупційних відносин є ситуація, пов'язана з наявністю проблеми обмеженого набору ресурсів суб'єкта. Вона може бути викликана різними факторами, як об'єктивними, наприклад, недосконалістю нормативної системи, так і суб'єктивними, такими, як відсутність у суб'єкта з тих чи інших причин бажання діти в її межах, незгода з нею [3, с. 188–189].

Згідно із пунктами 46–55 зазначеного Порядку проведення добору, співбесіда проводиться кадровою комісією з кандидатами в усній формі державною мовою. Співбесіда полягає в обговоренні результатів дослідження членами кадрової комісії матеріалів щодо кандидата стосовно його доброчесності, а також рівня професійної компетентності кандидата, зокрема з огляду на результати виконаного ним практичного завдання.

Під час співбесіди члени кадрової комісії можуть користуватися рекомендаціями з оцінки відповідності кандидата вимогам професійної компетентності та доброчесності.

Співбесіда кандидата складається з таких етапів:

1) дослідження членами кадрової комісії матеріалів щодо кандидата;

2) послідовне обговорення з кандидатом відповідних матеріалів, у тому числі у формі запитань і відповідей, а також обговорення результатів виконання ним практичного завдання.

Співбесіда проходить у формі засідання кадрової комісії. Співбесіда з кандидатом триває до 45 хвилин. За наявності об'єктивних причин час, відведений на співбесіду, може бути збільшений за процедурним рішенням кадрової комісії.

Члени кадрової комісії мають право ставити запитання кандидату, з яким проводять співбесіду, щодо його професійної компетентності, доброчесності, а також із приводу іншої інформації, яка міститься у матеріалах щодо кандидата.

Після завершення співбесіди члени кадрової комісії без присутності кандидата, з яким проводилася співбесіда, та без

фіксації за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису, обговорюють результати співбесіди, висловлюють пропозиції щодо рішення кадрової комісії, а також проводять відкрите голосування з приводу рішення кадрової комісії стосовно кандидата, який проходить добір. Результати голосування відображаються у протоколі засідання.

Залежно від результатів голосування кадрова комісія ухвалює рішення про успішне чи неуспішне проходження кандидатом добору.

Рішення про успішне проходження кандидатом добору за результатами співбесіди ухвалюється шляхом відкритого голосування більшістю від загальної кількості членів комісії. Результати проведення співбесіди оприлюднюються на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора протягом одного дня з моменту її завершення. За результатами проведення співбесід формується загальний рейтинг кандидатів, які успішно пройшли добір, шляхом додавання балів, отриманих кандидатами за результатами складення іспитів. До рейтингу входять кандидати, які набрали найбільшу кількість балів із розрахунку не більше як один кандидат на одну вакантну посаду, оприлюднену в оголошенні про добір. У разі отримання останнім кандидатом та наступними за ним кандидатами однакової кількості балів до рейтингу входить кандидат із більшим стажем роботи в галузі права, що визначається відповідно до статті 27 Закону України «Про прокуратуру».

Більш вдалий варіант щодо проведення співбесіди визначений у п. 6 ст. 5 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII: «Конкурсна комісія:

- 1) розглядає документи, подані кандидатами на посади членів Національного агентства, відбирає із загального числа кандидатів, які, згідно з обґрунтованим рішенням конкурсної комісії, мають найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків членів Національного агентства;

- 2) оприлюднює на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України інформацію про кандидатів, які подали заяву на участь у конкурсі, а також інформацію про кандидатів, які були відібрані для проходження співбесіди з конкурсною

комісією, та про кандидата, відібраного конкурсною комісією для призначення на посаду члена Національного агентства;

3) проводить на своєму засіданні *співбесіду з відібраними кандидатами*, відбирає шляхом відкритого голосування з числа кандидатів, які пройшли співбесіду, на кожну вакантну посаду одного кандидата, що відповідає вимогам, які ставляться до члена Національного агентства, та, згідно з обґрунтованим рішенням конкурсної комісії, має найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків члена Національного агентства [4].

Отже, вважаємо доцільним внести доповнення у ч. 3 ст. 31 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII, сформулювавши її таким чином: «Рішення про призначення на посаду державної служби приймається суб'єктом призначення після проведення співбесіди з кандидатом та підписання з ним контракту про проходження державної служби (у разі укладення). *Проведення співбесіди не може бути етапом проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, а відбувається після проведення відповідного конкурсу та визначення переможців.* Таке рішення приймається не пізніше п'яти календарних днів з дня надходження результатів спеціальної перевірки у випадку та порядку, передбачених законодавством у сфері запобігання корупції». Це дозволить усунути суб'єктивізм конкурсної комісії. Також співбесіда вже перестане бути корупційним чинником у конкурсі на зайняття посад державної служби.

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

2. Порядок проведення добору на зайняття вакантної посади прокурора: Наказ Генерального прокурора від 10.01.2020 № 11. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/nakaz_dob_of?_m=publications&_t=rec&id=264414.

3. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «корупція». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 181–196.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/ed20161126#Text>.

Дуфенюк О. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ІПФНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЯ В ПОЛІЦІЇ: КІЛЬКА ШТРИХІВ ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

*«Підтримання будинку в чистоті – свого роду постійна боротьба...»
цитата про корупцію з книги автора сингапурського економічного дива
Лі Куан Ю «На шляху з третього світу в перший»*

Тема корупції останніми роками перебуває на піку актуальності і не тільки в Україні. Щодня зі стрічок новин різних офіційних та неофіційних ресурсів ми чуємо про антикорупційну політику, антикорупційні стратегії, плани їх реалізації, створення/реформування антикорупційних органів, проведення заходів, присвячених тематиці протидії корупції, зміцнення міжнародної співпраці у цьому напрямі, успіхи і поразки на фронті боротьби з корупцією і т.д. Вкрай рідко, але все ж з'являються повідомлення про факти викриття корумпованих співробітників у поліцейських мундирах. Існує велика ймовірність, що така інформація відображає тільки вершину айсберга, а для того, щоби оптимізувати діяльність у сфері протидії цьому негативному явищу, доцільно продовжувати вивчення міжнародного досвіду та застосовувати добрі практики. Реалізації такої мети присвячена ця публікація.

Узагальнення даних вибраних джерел [1, с. 10–19; 2, с. 431] нашою метою є формулювання висновку, що ефективна протидія корупції в поліції має відповідати «5–П моделі», яка охоплює наступні блоки заходів під умовними назвами: планування, прозорість, підготовка, попередження, переслідування (див. таб. 1). Безперечно, кінцева мета «відсутність корупції в поліції» – це тільки той ідеал, до якого прагнемо, і навряд чи вона є досяжною в абсолютному сенсі цього твердження. Наближення до цієї мети є динамічним процесом, обумовленим численними історичними, правовими, економічними, політичними, соціальними, особистіс-

ними та іншими чинниками. Кожна країна шукає власний шлях розв’язання цієї проблеми і це краще, аніж застосовувати «один розмір взуття» для всіх [3, с. 7].

Блок	Сутність заходів	Мета
Планування	Забезпечення системності антикорупційної політики, що виявляється у чіткому плануванні заходів, термінів їх виконання, виконавців та відповідальних осіб, але водночас виявлення гнучкості до нових викликів; планування витрат ресурсів та засобів; прогнозування результатів і т.д.	Відсутність корупції в поліції
Прозорість	Забезпечення прозорості поліцейської діяльності, надання послуг; зрозумілість процедур; спрощення бюрократії; звітність перед суспільством і т.д.	
Підготовка	Забезпечення ефективного відбору кандидатів на службу; зміцнення доброчесності в органах та підрозділах поліції і т.д.	
Попередження	Забезпечення заходів, які дозволяють попередити протиправні дії зі сторони поліцейських; роз’яснювальна робота; впровадження та пропагування етичних правил та цінностей; діагностика корупційних ризиків і їх нівелювання; вивчення досвіду іноземних держав та міжнародних стандартів і т.д.	
Переслідування	Забезпечення ефективного механізму викриття фактів корупції в поліції; налагодження ефективної взаємодії між службами, органами та підрозділами з метою недопущення витоку інформації на стадії викриття протиправної корупційної діяльності колег-співробітників; забезпечення дієвого механізму притягнення до відповідальності корупціонерів; протидія відмиванню та забезпечення повернення активів, отриманих внаслідок корупційних діянь і т.д.	

Таблиця 1. «5-П» модель протидії корупції в поліції

Переважно корупційні дії поліцейських спрямовані на отримання фінансових вигод отримання інших особистих благ в обмін на виконання/невиконання певних дій, маніпулювання правилами та нормами. Такі дії можуть охоплювати широкий спектр корупційних практик від рівня так званого «дрібного хабарництва» до рівня інтеграції поліцейських структур зі злочинними синдикатами [4, с. 2]. Відтак закордонні фахівці виокремлюють наступні рівні та типи корупції в поліції:

1. Вуличний рівень та бюрократична корупція

1.1. Вуличне хабарництво і вимагання (*Street-level bribery and extortion*) – охоплює акти отримання неправомірної вигоди при здійснення щоденних інтеракцій, коли офіцер поліції використовує свою владу для отримання грошей чи інших благ/послуг (наприклад, сексуального характеру) від представників громади (населення) за відмову рапортувати про протиправну активність або застосування бюрократичних процедур. В такий спосіб отримуються «легкі гроші» і втягнення поліцейських у корупційну практику. Такі корупційні правопорушення, хоча й пов'язані з отриманням відносно невеликих сум коштів, але відбуваються з більшою частотою, а тому мають великі негативні наслідки для всієї правоохоронної системи, оскільки громадськість втрачає довіру до поліції, як одного з найпомітніших інститутів держави.

1.2. Бюрократична корупція (*Bureaucratic corruption*) – охоплює зловживання внутрішніми процедурами та процесами, які застосовуються для задоволення приватних інтересів. Сюди можемо віднести видачу дозволів, погодження, сектор укладання контрактів (наприклад, на закупівлю), система «відкатів». Тут можуть з'являтися нерегулярні практики у сфері менеджменту, просування по службі, надання завдань та/або відряджень, проведення внутрішніх розслідувань, надання пільг, відпусток, використання службового транспорту чи інших ресурсів у своїх приватних цілях, вибіркове надання певних послуг тощо.

2. Рівень кримінальної корупції (*Criminal corruption*) – охоплює вчинення злочинів, пов'язаних з формування власного «кримінального бізнесу», гарантування захисту злочинцям, змова з злочинцями вчиняти інші злочини, збір «даніни» з банд, нарко-

дилерів, гральних закладів та інших злочинних груп, отримання платні за інформування про проведення рейдів, обшуків, інших поліцейських заходів; крадіжки зі складів та знищення або привласнення речових доказів, продаж іншим поліцейським-колегам викрадених речей. За даними закордонних досліджень, такою корупцією, яка виявляється у злитті та інтеграції поліції та злочинності, більшою мірою «уражені» країни, що розвиваються.

3. Рівень політичної корупції (*Political corruption*) – охоплює тісне злиття діяльності поліції та інших державних структур. Як наслідок, поліцейськими силами можна маніпулювати в політичних цілях, для придушення політичної активності суперників, здійснення політичного контролю. Така корупція має також вияв у втручанні в процес розслідувань, які проводить поліція, штучне ініціювання кримінального переслідування політичних опонентів, припинення політичних демонстрацій, придушення свободи слова та навіть організація замовних політичних вбивств. Рівень політичної корупції характерний для недемократичного середовища і має вкрай негативний вплив на розвиток правової держави та громадянського суспільства [3, с. 3; 4, с. 2–4; 5, с. 9–11].

Підсумовуючи, ще раз варто наголосити, що якісна протидія корупції в поліції, планування стратегії її подолання, оцінки корупційних ризиків потребують розробки спеціальних методик залежно від рівня та виду корупційного діяння. Різні форми прояву корупції детермінують появу нових викликів для правоохоронної та судової системи, адже часто поліцейські самі добре обізнані з системою антикорупційних заходів «з середини», а це дає можливість більш ретельно планувати свої дії, добре розуміти небезпеку викриття, використовувати на свою користь «слабкі місця» законодавства та «сліпі зони» правозастосовної практики, застосовувати більш витончені способи протидії діяльності антикорупційних органів, які уповноважені реагувати на повідомлення про корупцію в поліції.

1. UK Anti-Corruption Plan 2014. 60 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/388894/UKAntiCorruptionPlan.pdf.

2. Шатрава С. О. Запобігання корупції в діяльності органів національної поліції як необхідна складова антикорупційної політики держави. *Форум права*. 2017. № 5. С. 427–434. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1206140>.

3. Lee-Jones K. Best practices in addressing policerelated corruption. U4 Helpdesk Answer 2018. № 5. 13 p. URL: <https://www.u4.no/publications/best-practices-in-addressing-police-related-corruption.pdf>.

4. Chêne M. Anti-corruption and police reform. *Transparency International*. 2010. 247. P. 1–10. URL: https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/247_Anti_corruption_police_reform.pdf.

5. Šum R., Laličić L. Risk analysis on the current situation with regard to the possibilities and actual extent of corruption within law enforcement. Strengthening the Capacities of Law Enforcement and Judiciary in the Fight against Corruption in Serbia (PACS). Belgrade. 2015. 44 p. URL: <https://rm.coe.int/risk-analysis-of-corruption-within-law-enforcement-eng/16807823da>.

Єсімов С. С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПОЛІЦІЇ

Поширеність корупції в поліції обумовлює необхідність вдосконалення теоретичних і прикладних основ запобігання цьому негативному явищу. У той же час, дефініція поняття «корупція» в законодавстві проводиться по-різному: в одних випадках корупція визначається шляхом перерахування злочинів корупційного характеру, в інших випадках робляться спроби перерахувати сутнісні ознаки корупції. В антикорупційному законодавстві реалізований змішаний підхід, що включає наявність легальних дефініцій і затверджених переліків корупційних злочинів. Легальна дефініція корупції, дана в законі України «Про запобігання корупції», містить цілий ряд недоліків, в тому числі таких, які законодавством про запобігання корупції визнаються корупціогенними чинниками [1].

Кращим варіантом вирішення даної проблеми є відмова від спроби визначити корупцію в законодавстві, оскільки точне та вичерпне визначення даного явища неможливо та не сприяє вирішенню завдань запобігання корупції юридичними засобами.

Корупція проявляється в поліції в двох основних формах: як злочин корупційного характеру, що здійснюються з використанням посадового або службового становища, як дисциплінарний проступок, який виражаються в невиконанні обов'язків, порушення заборон і обмежень, встановлених антикорупційними нормами.

Адресовані поліцейським антикорупційні заборони, обмеження, обов'язки в сукупності складають антикорупційні стандарти. Порушення вимог антикорупційних стандартів кваліфікуються як дисциплінарні проступки. Це дозволяє стверджувати, що дисциплінарна відповідальність в даному випадку виступає як засіб запобігання корупції. Дисциплінарні проступки, що виражаються в порушеннях антикорупційних вимог, не носять корупційного характеру, так як не володіють об'єктивними та суб'єктивними ознаками корупції.

Значна частина таких дисциплінарних проступків відбувається ненавмисно, щодо необізнаності про обов'язки та заборони, без мети отримання матеріальних вигод. Антикорупційні стандарти та заходи дисциплінарної відповідальності за їх порушення представляють матеріальні адміністративно-правові засоби запобігання корупції.

Для забезпечення дії матеріальних адміністративно-правових засобів запобігання корупції необхідні відповідні адміністративні процедури: процедури реалізації адміністративних стандартів та дисциплінарне провадження.

Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів не може бути визнана ефективним адміністративно-правовим засобом запобігання корупції. Матеріали кримінальних справ свідчать, що корупціонери не використовують корупціогенні чинники, а скоюють правопорушення. Діяння, вчинені з використанням корупціогенних чинників, виявляються рідко.

У сфері діяльності поліції є фактори, що сприяють розвитку корупційних відносин. Це, в першу чергу, організаційні чинники, які перебувають в площині адміністративно-правового регулювання, до числа яких відносимо професіоналізм кадрів поліції, стан контролю та звітності, наявність і функціонування спеціальних сил запобігання корупції, відкритість діяльності поліції, правові чинники, під якими слід розуміти стан правозастосовчої, в тому числі, юрисдикційної діяльності, спрямованої на залучення корупціонерів до юридичної відповідальності.

Система суб'єктів запобігання корупції в поліції утворюється загальною, відомчою, регіональною та місцевою підсистемами, кожна з яких, одночасно, є елементом загальної системи.

Відомча підсистема суб'єктів запобігання корупції в поліції включає Міністра внутрішніх справ, апарат державної служби і кадрів, кадрові служби та підрозділи територіальних органом Національної поліції безпосередніх начальників територіальних органів, служб, підрозділів, організацій системи МВС України, службу внутрішньої безпеки МВС України, контрольно-профілактичні підрозділи патрульної поліції, підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Суб'єкти запобігання корупції в поліції наділені контрольними, організаційними, дисциплінарними, адміністративно-юрисдикційними, кримінально-процесуальними повноваженнями, в повній мірі забезпечують ефективність антикорупційної діяльності.

Та обставина, що у відповідності з різними опитуваннями громадської думки і експертними оцінками рівень корупції в поліції зберігається на певному рівні, свідчить про те, що уповноважені суб'єкти, будучи представниками чиновницької спільноти, членами суспільства, зберігають традиційне толерантне ставлення до корупційних проявів в поліції та в інших інститутах державної влади.

Заходи запобігання корупції в поліції потребують особливої процесуальної форми – адміністративних процедур.

Адміністративні процедури запобігання корупції – це організована діяльність уповноважених суб'єктів з реалізації владних повноважень, здійснювана в процесуальній формі, що завершується прийняттям правозастосовчого акта та його виконанням.

В поліції у даний час юридично оформлені процедури повідомлення про виникнення особистої зацікавленості, яка призводить або може призвести до конфлікту інтересів, про звернення з метою схиляння до вчинення корупційного правопорушення; проведення службової перевірки, розгляду питань на засіданнях комісій з дотримання вимог до службового поведіння та врегулювання конфлікту інтересів.

Адміністративна процедура повідомлення про виникнення особистої зацікавленості, яка призводить або може призвести до конфлікту інтересів не відповідає положенням закону.

Зазначена адміністративна процедура не може застосовуватися на практиці. Як примусові адміністративно-правові засоби запобігання корупції в поліції затребувані всі види примусових заходів – заходи попередження, припинення, процесуального забезпечення та відповідальності.

Заходи адміністративного попередження застосовуються спеціально уповноваженими органами (посадовими особами) на підставі встановлених законом юридичних фактів, щодо осіб, які не здійснювали протиправних дій (бездіяльності), але обмежують права та свободи, з метою недопущення настання несприятливих наслідків у вигляді вчинення корупційних правопорушень.

Такими заходами є перевірка достовірності поданих громадянами, які поступають на службу в поліцію, поліцейськими відомостей про майно, зобов'язання майнового характеру, про витрати; зміну службового становища, відсторонення від виконання службових обов'язків у разі виникнення конфлікту інтересів.

Заходи адміністративного припинення спрямовані на припинення корупційного правопорушення. Вони застосовуються спеціально уповноваженими посадовими особами на підставі встановлених законом юридичних фактів, але щодо осіб, які вчиняють протиправні дії.

Такими заходами є: вимога припинити протиправну поведінку; припинення проведення незаконних перевірок юридичних осіб; анулювання торгів до укладення контракту; відсторонення від виконання службових обов'язків. Заходи адміністративного припи-

нення не слід змішувати з заходами процесуального забезпечення. Адміністративні заходи представлені в законодавстві заходами дисциплінарної відповідальності та адміністративної відповідальності. У законодавстві про державну службу мета застосування дисциплінарних стягнень не визначена, на відміну від цілей адміністративних покарань, встановлених в КУАП.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

Жидацький Ю. Ц.,
доцент кафедри соціальних дисциплін
факультету № 3 ПФПНП

Пряхіна Н. О.,
доцент кафедри соціальних дисциплін
факультету № 3 ПФПНП

Ясіньський В. П.,
старший викладач кафедри психології
діяльності в особливих умовах
факультету психології
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ФОРМУВАННЯ САМОСТІ У ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Сьогодні в Україні відбуваються кардинальні соціальні зміни, що потребують адекватних реформ у структурі діяльності влади. Однією з важливих інституцій влади є система правоохоронних органів. В сучасних умовах вона потребує ґрунтового реформування, оновлення змісту, практики професійної діяльності та відповідної психологічної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів для роботи в нових суспільних відносинах.

Професійна діяльність працівників правоохоронних органів зазвичай відбувається в екстремальних умовах. Професійне середовище оперативно-службової діяльності потребує від працівників особливої психічної стійкості. Правоохоронці часто мають справу з особами, які опосередковано чи безпосередньо є порушниками закону. Відповідно, працівники поліції контактують не з найкращими суб'єктами суспільства, для яких характерна підвищена емоційність, грубість, агресивність, неадекватність тощо. Особливе професійне середовище може негативно впливати на особистісні риси співробітника правоохоронних органів.

Наукові дослідження, які ґрунтуються на теорії глибинної психології К. Г. Юнга вказують, що люди в яких є схильність до правопорушень легко піддаються навіюванню, в них порушений гармонійний природний взаємозв'язків з глибинною силою своєї душі. Відповідно, глибинна несвідома психологічна характеристика правопорушника проявляється у самообмані, внутрішній тривозі, норовливості, безвідповідальності. Це може проявлятися у відчуттях: стомленості, страху, роздратованості, порушенні життєвих циклів та інертності. Для людей, які схильні до злочину нехарактерна презентація своїм життям позитивного досвіду людства, пов'язаного з моральністю, емоційністю, духовністю, терпимістю та співчуттям.

На думку К. Г. Юнга, одним з ефективних шляхів протидії негативним тенденціям сучасного суспільства є розвиток самості індивіда. Самість – це ядро особистості, його субстанція через яку особистість активно самореалізується в соціумі. Формування самості дозволяє особистості набувати впевненості у власних можливостях, судженнях та здійснювати активну діяльність на основі власних цінностей та поглядів, а не на основі загальноприйнятих (часто цивілізаційно хибних) норм. Самість – це активність, енергія й сила окремої людини та суспільства в цілому. Якщо в особи не сформована самість, тоді вона не має впевненості у правильності власних дій у суспільній та професійній діяльності. Відповідно, жодні соціальні цінності не будуть позитивно сприяти розвитку особистості бо вони будуть спрямовані на заміну характеру, на утиск індивідуума [1].

Аналіз результатів досліджень з підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів значною мірою залежить від

рівня сформованості його особистісної самосвідомості. Завдяки цьому правоохоронець може адекватно орієнтуватися на динамічні виклики сучасного життя та приймати оптимальні рішення. Формування самості у майбутніх працівників правоохоронних органів розглядається як новоутворення в структурі особистості, що проявляється у її спроможності здійснювати усвідомлені вчинки відповідно до службово-професійних обов'язків в гармонії з особистісними духовними цінностями.

Формування самості майбутнього працівника правоохоронних органів у закладах вищої освіти МВС України здійснюється поетапно: професійна адаптація та самовизначення; професійна самоідентифікація та професійна самореалізація. Ознаками сформованості самості в особистості працівника правоохоронних органів визначається його усвідомлення свого внутрішнього «Я», вмінням поєднати зміст свого свідомого та несвідомого світу.

Юнг К. Г. у своїй книзі «Нерозкрита самість (сьогодншнє та майбутнє)» (1957 р.) застерігав на можливий вплив на зону несвідомого самості людини різноманітних маніпуляцій, психічних інфекцій [2]. В цьому випадку знання самої теорії навряд чи може допомогти. Тому в системі формування самості майбутнього працівника правоохоронних органів вагоме місце займає система тренінгів. Однією з ефективних технологій формування самості у майбутніх працівників правоохоронних органів за допомогою гармонійного самосприйняття реальності через власний внутрішній світ— є технологія майндфулнес.

Технологія майндфулнес спрямована на підвищення особою власного усвідомлення, зростання уважності, належного сприйняття вагомості моменту теперішньої реальності та свого місця й ролі в ній. Тренінги з майндфулнес, не лише позбавляють у майбутніх працівників правоохоронних органів залежності від підсвідомого рівня страхів, а й формують в них впевненість, адекватну критичність, альтернативні погляди на речі та відповідне креативне мислення.

Важливим елементом реалізації майндфулнеса як однієї з технологій формування самості майбутнього працівника правоохоронних органів є використання техніки усвідомленого дихання, зі змінами частоти вдихання. Організм постачає до мозку велику

кількість кисню, задля того щоб мозок, настільки сильно збудився, що підняв з рівня підсвідомості, інформацію самопізнання для внутрішнього самоутвердження та самореалізації.

Отже, для запобігання корупції в системі правоохоронних органів доцільно крім заходів в галузях права та економіки, використовувати комплексні профілактичні заходи у психолого-педагогічному напрямку. Проведені дослідження, підтверджують, що формування самості в майбутніх працівників правоохоронних органів розвиває у них впевненість, відповідальність, моральну зрілість на основі власних внутрішніх цінностей й поглядів та стійкість до маніпулятивних впливів й самообману.

1. Юнг К. Г. Нерозкрита самість (сьогоднішнє та майбутнє). URL: <http://denort.inf.ua/read/unopened/content.htm>.

2. Юнг К. Г. Чим більший натовп, тим нікчемніший індивід. *UaModna*. 14 вересня 2015 р. URL: <http://www.uamodna.com/articles/karl-gustav-yung-chym-biljshe-natovp-tym-nikchemnishyy-indyvid>.

Глюшик О. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету

Балакова Х.,
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СТАН КОРУПЦІЇ В МИТНІЙ СПРАВІ

Митна справа виступає потужним інструментом управління зовнішньою торгівлею і державними фінансами. Через митну справу реалізується захист національних економічних інтересів. В Україні митну справу здійснює Державна митна служба. Призначенням митної служби є сприяння зовнішньоекономічній

діяльності та забезпечення безпеки суспільства. Основними завданнями Державної митної служби є реалізація та внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі, забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил. Понад 30% доходної частини щорічного держбюджету складають митні платежі. Не секрет, що в зонах митного контролю декларанти підвладні і повністю залежні від рішень уповноважених осіб митних постів і митниць, які через дискретні повноваження вдаються до фіскального тиску, прозоро натякаючи на незаконні шляхи вирішення штучно створеної проблеми.

Проте корінь корупції криється не тільки в бюрократії та непрозорості роботи митниць і митних постів [1, с. 33–34]. Немає сумнівів, що митною службою контролюються усі переміщення товарів, предметів, транспорту в пунктах пропуску через державний кордон України, включаючи незаконне переміщення вказаних об'єктів, а також предметів контрабанди і контрафактна продукція. Рух незадекларованих товарів, контрабанда і контрафакт на митну територію України і за її межі становлять основне джерело корупційних доходів посадових осіб митниць, а також інших державних органів. Уявити приблизні обсяги й вартість незаконного переміщення товарів і транспортних засобів на митну територію України можна за відомостями з відкритих джерел інформації. Як зазначає уряд України, щорічні втрати від тіньових схем і корупції у митній сфері становлять 50 млрд грн (1,8 млрд доларів США) або 20% надходжень Державного бюджету України [2, с. 15]. За іншими оцінками, обсяг незаконно ввезених товарів на митну територію України (без сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів) складає 15% від загального товарообігу

між торговельними партнерами України і може перевищувати 2 млрд доларів США на рік.

Отже, проблема корупції в митній справі бере початок з тіньової зовнішньої торгівлі, а також транснаціональної й транс-кордонної організованої злочинності. Не випадково основним видом корупції у митній справі є хабарництво і лобізм, пов'язані із сприянням незаконній і злочинній діяльності у зовнішньоекономічній сфері. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зменшують витрати й одержують наддоходи через митне шахрайство або шляхом контрабандного переміщення заборонених у вільному обігу предметів. Без корупційного забезпечення з боку уповноважених державних органів така діяльність не можлива. На незаконному переміщенні товарів, транспортних засобів, контрабанді і контрафакті побудовано злочинний корупційний бізнес усіх органів і служб, що здійснюють різні види державного контролю та правоохоронну діяльність у митній сфері.

Паралельно з хабарництвом і лобізмом у митній справі практикується зловживання владою й службовими повноваженнями при здійсненні митного контролю, митного оформлення й адміністрування митних платежів. Це вже інший вид корупції, яка отримала назву бюрократична або адміністративна. Її особливістю є вимагання неправомірної вигоди шляхом зловживання службовим становищем, повноваженнями і пов'язаними з ними можливостями. Економічна і бюрократична корупція в митній справі взаємопов'язані та взаємозумовлені.

На мій погляд, корупція в митній справі – це система неформальних правил поведінки і відносин суб'єктів та учасників митного процесу, поєднаних з порушенням порядку й умов переміщення товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон та здійсненням митних процедур з метою незаконного збагачення.

Саме система правил і відносин упорядковує корупційні практики, виконує регулятивну, захисну й конспіративну функції, забезпечують одержання неправомірної вигоди і незаконних доходів обома сторонами митного процесу. Корупцію

в митній справі породжує високий попит на корупційні послуги з боку бізнес-середовища і надмірна пропозиція надання таких послуг митними адміністраціями. Через це, корупцію в митній справі не можна зводити лише до системних недоліків в роботі митниць і управління митною службою. Насправді вона базується на взаємовигідних корупційних відносинах між обома сторонами митного процесу.

Отже, економічне зростання і сталий розвиток України значною мірою залежать від інституційної спроможності митної служби у співпраці з органами охорони правопорядку адекватно реагувати на сучасні кримінальні загрози й корупційні ризики у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також упроваджувати міжнародні стандарти митної діяльності і безпеки. Останні спрямовані на сприяння законній зовнішній торгівлі при одночасному захисті міжнародного торговельного простору від тіньового обігу товарів і заборонених предметів, протидію шахрайству й корупції [3, с. 30].

Досліджувати стан корупції в митній сфері можна різними методами, як прямими, так і непрямими [4, с. 9]. Прямі методи включають сприйняття і досвід вивчення корупції, аналіз показників статистичної звітності про рівень зареєстрованих корупційних правопорушень і злочинів, ступінь довіри до митних органів. Непрямі методи вимірювання рівня корупції у митній сфері включають рейтингові показники оцінювання національної економіки, легкості ведення бізнесу та ін.

Підсумовуючи викладене, вважаю, що подолати корупцію на митниці лише реформуванням митної служби (її організаційної структури, системи управління) навряд чи неможливо. У митній справі панує економічна корупція, а значить, і методи протидії мають бути економічними.

Також необхідно забезпечити включення національної митної системи до інтегрованої системи безпеки усього ланцюга постачання товарів, здійснювати на кордоні спільний митний контроль за законністю переміщення товарів і транспортних

засобів, удосконалювати управління ризикованими експортно-імпортними операціями та ін.

1. Стан корупції в Україні: порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень: 2007, 2009, 2011, 2015. К.: Київський міжнародний інститут соціології. 68 с.

2. Корупція та регулювання підприємницької діяльності в Україні: митні процедури та транспортування товарів. Порівняльний аналіз нац. досліджень 2007–2009 рр. для Порогової програми корпорації «Виклики тисячоліття» (МСС): Звіт за результатами соціологічних досліджень. К.: Дослідницька компанія InMind, 2009. 44 с.

3. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу 2016/2017: аналітичний звіт. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 135 с.

4. Оцінювання рівня корупції: засади української моделі: наук.-практ. посібник / О. В. Сердюк, І. М. Осика, О. В. Волянська, М. Ю. Огай. К.: Атіка, 2011. 46 с.

Ілюшик О. М.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету

Ривко С. В.,
здобувач вищої освіти
юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОБЛЕМА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В МИТНИХ ОРГАНАХ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

В умовах інтеграції України з європейським та світовим товариством одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики є реформування та вдосконалення системи запобігання та протидії корупції. Жодні реформи в державному секторі не можуть бути реалізованими за умов високого рівня

корупції. Досягнення успіху у процесі боротьби з корупцією є передумовою для демократичних перетворень у державі, зміцнення національної безпеки, зростання її економічного потенціалу, формування у суспільства довіри до влади, покращення добробуту громадян України.

Метою даної роботи є науково-правовий аналіз особливостей боротьби з корупцією в митних органах України, дослідження проблемних питань, які є актуальними у цій сфері станом на сьогоднішній день та вироблення рекомендацій стосовно їх вирішення.

На сучасному етапі формування та становлення України як незалежної, демократичної та правової держави, корупція являє собою особливо небезпечне явище. Вона підриває авторитет демократичних інститутів держави, гальмує хід економічних реформ й обмежує права та свободи громадян. Аналіз практики дотримання законодавства України показує, що виконання правових норм під час здійснення посадовими особами митних органів функціональних обов'язків належним чином не забезпечено. Цьому сприяє існування корупції, хабарництва, зловживання службовим становищем серед співробітників митних органів [1, с. 107].

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає кілька визначень «корупція», а саме:

- корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг та інших переваг;
- корупція – це пряме використання посадою особою свого службового становища з метою особистого збагачення;
- корупція – підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [2, с. 489].

Станом на сьогоднішній день рівень корупції в митних органах залишається високим. Корупція в митних органах підриває економічну безпеку країни, її авторитет, зовнішньоекономічний потенціал. Керівництво Державної митної служби

України прийняло рішення про те, щоб докорінно змінити митну систему де однією з головних цілей є створити механізм боротьби з проявами корупції. Через це керівництво Митної служби України схвалило Концепцію реформування Митної служби України «Обличчям до людей». На основі цього митні процедури мають реалізовуватись законно, просто, прозоро, безпечно, чесно та швидко, а боротьба з проявами корупції стати невід'ємною складовою частиною [3].

Відповідно до ст. 3 Митного кодексу України, митна справа є складовою частиною зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України [4]. Складовими чинниками митної справи є порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане зі встановленням та справлянням податків і зборів, процедура митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушенням митних правил. Відповідно, прояви корупції в митних органах завдають шкоди не лише зовнішньополітичній і зовнішньоекономічній діяльності України в митній сфері, а й репутації держави; негативно впливають на виконання та контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи; послаблюють митний контроль та ускладнюють митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України; створюють несприятливі умови для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України; нівелюють боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил. По суті, корумпована митна служба будь-якої держави не здатна виконувати свою місію із забезпечення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, гарантувати безпеку зовнішньої торгівлі та суспільства, захищати митні інтереси своєї країни.

На думку О. С. Процевят, до шляхів подолання корупції належать:

– поліпшення матеріально-технічного забезпечення митної служби;

- оптимізація рівня матеріального забезпечення служб митних органів;

- систематичний нагляд за поведінкою працівників (внутрішній контроль), виявлення фактів вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією та вжиття заходів щодо притягнення винних до відповідальності;

- підбір кадрів на основі чітких критеріїв щодо професійних та моральних якостей;

- запровадження інституту ротації кадрів та запровадження механізму її проведення[5, с. 639].

На думку В. Т. Пунь, стосовно корупції термін «протидія» доцільніше використовувати, ніж «боротьба». Автор вважає, що заходи протидії корупції в митних органах у сфері зовнішньоекономічної діяльності можна розділити на такі дві групи:

- профілактичні заходи (обмеження щодо використання службового становища працівниками митниці; обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; обмеження щодо роботи близьких осіб працівників митниці; фінансовий контроль; кодекс поведінки працівника митниці тощо);

- репресивні заходи (виявлення, припинення та притягнення до відповідальності працівників митних органів за вчинені ними корупційні правопорушення в процесі здійснення митного контролю зовнішньоекономічних операцій) [6, с. 199].

На мою думку, вказані заходи сприятимуть підвищенню ефективності застосування нормативно- правових норм щодо боротьби з корупцією в митних органах.

Насамкінець, варто зауважити, що проблеми боротьби з корупцією в митних органах потребують подальшого наукового дослідження.

1. Коваленко О. А. Боротьба з корупцією в митних органах. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2012. № 2. С. 107–112.

2. Великий тлумачний словник сучасної мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: ВТФ Перун, 2003. С. 489.

3. Концепція реформування діяльності митної служби України «Обличчям до людей». *ДЕРЖАВНА МИТНА СЛУЖБА УКРАЇНИ*. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=070SB9B47E>

4. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

5. Процевят О. С. Корупція в митних органах та шляхи її подолання. *70-та студентська науково-технічна конференція. Секція «Економіка і менеджмент»*: збірник тез доповідей / Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 638–640.

Йосипів А. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Для України, як незалежної, демократичної держави одним з головних завдань є забезпечення правопорядку, захист прав та свобод людини і громадянина, протидія негативним соціальним явищам, які створюють загрозу основоположним правовим принципам держави. До основних суспільних загроз належить злочинність та явище, яке нерозривно пов'язано з нею – корупція. Власне корупція, яка сама по собі є проявом злочинності, має інший бік, а саме – обумовлює існування злочинності, стоїть на заваді боротьби з нею.

Прояви корупції мають місце в різноманітних сферах життєдіяльності суспільства – в економічній та соціально-культурній сферах, а також, на жаль, корупція не залишила осторонь державні органи, що, в свою чергу стоїть на заваді боротьби з її проявами.

Для забезпечення ефективної державної стратегії боротьби з корупцією необхідним є розробка наукової концепції її запобігання. Оскільки корупція, як і злочинність, є проявами

суспільного розвитку, існування яких можливе лише у суспільстві, для належної боротьби з корупцією є сприйняття корупції як соціально зумовленого явища.

Гайворонський Є. П. зазначає: «як явище корупція проявляється у безлічі корупційних злочинів. Корупція – відносно масове соціальне явище, що історично склалося в тій чи іншій країні. Державні службовці використовують своє посадове (службове) становище, авторитет займаної посади з корисливою метою або для особистого збагачення. У ряді документів ООН про міжнародну протидію корупції дається визначення цього явища» [1, с. 112].

Найбільша небезпека корупції, окрім неї як такої, є її негативний вплив на рівень злочинності загалом. Корупція якісно змінює організовану злочинність, дає змогу їй не лише існувати, а й зміцнювати свої позиції в суспільстві та державі, унеможлиблює кримінальне переслідування. Можна говорити про «замкнуте коло»: поширення корупції призводить до розвитку організованої злочинності, а якісне й кількісне зростання останньої тягне за собою збільшення кількості корупційних проявів. Тому ефективність та успішність заходів протидії корупції є імперативною умовою зниження рівня (про подолання не йдеться) організованої злочинності [2, с. 93].

Одним із ключових напрямів такого запобігання виступає запобігання корупційній злочинності, попереджувальний зміст якого зосереджується на усуненні та нейтралізації причин і умов корупційної злочинності, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особистості осіб, які вчиняють корупційні злочини.

Жодна держав не в силі повністю позбутись корупції. Як показує міжнародний досвід, жодна із соціально-економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви. Відтак корупційні злочини неможливо ліквідувати в якійсь конкретній державі чи на якомусь етапі історичного розвитку. Максимум, чого можна досягти, – це: зменшити їх рівень та локалізувати сфери

розповсюдження; пом'якшити небезпеку корупційних проявів та їх вплив на різні соціальні процеси. У Західних країнах це йменують контролем над корупцією [3, с. 72].

До основних заходів спрямованих на запобігання корупційним проявам відносять: визначення стратегії соціально-економічного розвитку та здійснення адміністративної реформи; формування ідеології державної служби; забезпечення прозорості державної влади; вдосконалення антикорупційного законодавства; реальний вияв політичної волі [4, с. 238].

Безумовно, основним способом зменшити прояви корупції, як і загалом злочинності, це зробити її ризикованою, а те, що особа може втратити, вчинивши подібне діяння – більш значним. Тобто правові наслідки отримання неправомірної вигоди чи зловживання/перевищення влади чи службовим становищем повинні бути суворими та невідворотними.

Для України важливо віднайти баланс між кількістю створених суб'єктів, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, обсягом наданих їм повноважень у цій сфері й реальною ефективністю їх антикорупційної діяльності задля досягнення злагожденості дій таких суб'єктів і досягнення кінцевої мети – подолання корупції в країні [5, с. 86].

Поза іншими запобіжними заходами щодо прояві корупції, в контексті відповідальності суб'єкта даних діянь важливе значення має, на наше переконання, віктимологічний аспект розглядуваних злочинів. Адже, як відомо, при вчинення корупційних правопорушень, наприклад отримання неправомірної вигоди, окрім того, хто таку вигоду отримує, є й той, хто її пропонує/надає.

Тому, окрім посилення уваги до неправомірних дій службових осіб, і зосередження уваги на суб'єкті злочину, слід також не забувати про другу сторону. Безумовно, кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за пропозицію, обіцянку чи надання неправомірної вигоди, проте віктимологічні заходи запобігання корупції практично не проводяться.

Віктимологічне моделювання корупції – відносно новий напрям кримінології та віктимології, спрямований на створення

моделей віктимності жертв корупційних злочинів із метою вироблення заходів із надання своєчасної віктимологічної допомоги жертвам корупції [6, с. 175].

Слід констатувати таку віктимологічну тенденцію: бажання населення давати хабарі сьогодні зменшується, попри зростання попиту на них у бюрократичному апараті [7, с. 76–80].

Антикорупційна стійкість – це системна властивість особистості, яка полягає в здатності протистояти корупційному тиску та здійснювати вибір між кримінальним і законослухняним способом дії на користь останнього. Відповідно, високий ступінь толерантності до неправомірного способу дії є характерним для корупціогенної схильності. Натомість нульова толерантність до неправомірного способу дії характеризує антикорупційну стійкість.

1. Гайворонський Є. П. Віктимологічне моделювання запобігання корупційним злочинам. *Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право*. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-1.18>

2. Кваша О. О. Корупція як імунітет від кримінального переслідування учасників організованих злочинних структур. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 грудня 2017 р.) К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 412 с.; Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 71–77.

3. Шило С. Кримінологічні напрями запобігання корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 237–242.

4. Протидія корупції та організованим злочинностям в Україні: теорія і практика діяльності Служби безпеки України: монографія / Демчина П. В., Момотенко Т. Д., Дралюк І. М. та ін. К.: Нац. акад. СБУ, 2016. 340 с.

5. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінологіко-віктимологічна парадигма: монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 331 с.

6. Джужа О. М., Тичина Д. М. Віктимологічні засади запобігання корупційним злочинам. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 грудня 2017 р.). К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 412 с.

Капустник В. В.,

кандидат юридичних наук, докторант
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ РІШЕННЯ ПРОКУРОРА

Ефективність виконання оперативними підрозділами Національної поліції України завдань із забезпечення безпеки та захисту громадян від злочинних посягань залежить, в першу чергу, від стану організації їх діяльності.

Окремі питання організації взаємодії під час протидії злочинності засобами оперативно-розшукової діяльності, у тому числі й особливості координаційної роботи органів прокуратури, розглядали у працях К. В. °Анотонов, О. Ф. °Долженков, В. О. °Глушков, А. А. °Глієвий, Р. А. °Халієв, О. І. °Хараберюш, І. Р. °Шинкаренко та ін. Проте сьогодні, з урахуванням тих змін, що відбуваються в нашій державі, в національному законодавстві, бракує досліджень саме проблем пов'язаних з організацією проведення оперативно-розшукових заходів, що потребують рішення прокурора.

Проаналізувавши положення чинного законодавства та думки вчених, можна зробити висновок, що всі оперативно-розшукові заходи, за організаційно-правовим критерієм, можна поділити на три групи, які можуть проводитися:

- за рішенням керівника (або його уповноваженого заступника) оперативного підрозділу, з повідомленням про прийняте рішення прокурора;
- за рішенням прокурора;
- на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника органу, відповідного оперативного підрозділу або його заступника, уповноваженого на здійснення оперативно-розшукової діяльності, погодженого з прокурором [1].

Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] та «Про прокуратуру» [2] визначено повноваження прокурора в сфері нагляду за законністю під час здійснення ОРД. В ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» вказано, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

Проте, в Кримінальному процесуальному кодексі України визначено лише особливості процесуальної взаємодії (під час кримінального провадження) між органами досудового розслідування, прокурором та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Повноваження прокурора щодо здійснення оперативно-розшукових заходів до початку досудового розслідування з метою запобігання злочинам у КПК не визначено [3].

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» повноваження прокурора в оперативно-розшуковій діяльності реалізуються у таких випадках:

- 1) при наданні прокурором вказівок щодо проведення ОРЗ;
- 2) під час розгляду клопотань на проведення ОРЗ;
- 3) через контроль за здійсненням провадження за оперативно-розшуковими справами та дотримання законності при їх заведенні;
- 4) при здійсненні нагляду за додержанням законів [1].

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню [2].

При цьому прокурор може не лише здійснювати нагляд за додержанням законів підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а і виступати ініціатором чи «керівником» проведення оперативно-розшукових заходів.

Тому, на наш погляд, першочерговим завданням є розробка нового збалансованого законодавства, з чітко визначеними та

зрозумілими повноваженнями прокурора, межами його впливу на оперативні підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, з одного боку, та самостійністю цих підрозділів під час здійснення оперативно-розшукових заходів – з іншого.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Кирюха К. І.,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
відділення організації освітньо-наукової підготовки
(докторантура та аспірантура)
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Здійснювані заходи щодо реформування системи МВС України значною мірою торкаються діяльності підрозділів Національної поліції України і спрямовані на розвиток партнерських відносин із громадянами шляхом впровадження нової філософії «служити і захищати». Рівень довіри населення до поліції вважається найоптимальнішим мірилом оцінки громадянами діяльності поліції. Певним чином це досягається за допомогою реалізації принципів прозорості та доброчесності в повсякденній роботі поліцейських. Непоодинокими, однак, є випадки порушення працівниками поліції законності та дисципліни, вчинення корупційних правопорушень. Це негативно впливає на рівень довіри громадян до поліції, підриває її авторитет як у суспільстві в цілому, так і серед інших правоохоронних органів держави.

Така ситуація вимагає застосування комплексу заходів, спрямованих на мінімізацію шкідливих наслідків корупційних правопорушень, виявлення та усунення причин та умов, що цьому сприяли, а також притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності. Слід зазначити, що Закон України «Про запобігання корупції» [1] носить чітко виражений профілактичний характер, оскільки передбачає встановлення певних обмежень та додаткових вимог стосовно суб'єктів, які підпадають під його дію. Відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією передбачена Главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення [2]. Зважаючи на те, що поліцейські є суб'єктами відповідальності в розумінні Закону України «Про запобігання корупції», то за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією вони притягаються до адміністративної відповідальності на загальних підставах, відповідно до положень ч. 1 ст. 15 КУпАП.

У випадках вчинення поліцейськими правопорушень, пов'язаних з корупцією і після набрання законної сили рішенням суду про притягнення до відповідальності за це, відповідно до пункту 10 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію» [3] – поліцейський підлягає звільненню зі служби в поліції.

Враховуючи наведене, можна дійти висновку про те, що факт вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією є підставою для притягнення його до адміністративної відповідальності, а факт визнання його винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією є підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності, у вигляді звільнення зі служби.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 №1700-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Про Національну поліцію: Закон України у редакції від 01.01.2019.
Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Ковалів М. В.,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЯ ТА ЇЇ НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка або пропозиція чи надання неправомірної вигоди службовій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Корупція негативно позначається на всіх сферах суспільного життя. Вона призводить до зростання тіньової економіки, порушення конкурентних ринкових механізмів, зменшення податкових надходжень, ослаблення державного бюджету. В результаті знижується працездатність державного апарату управління, зменшується довіра населення до представників влади, падає престиж країни на міжнародній арені. Через розвиток корупційних дій відбувається збільшення майнової нерівності і бідності основної частини населення. Корупція прямо сприяє криміналізації суспільства, зміцненню організованої злочинності і дискредитації права як основного інструменту регулювання життя держави і суспільства.

Корупція є соціальний феномен, що передбачає діяльність державних службовців, їх взаємини з іншими членами суспільства, пов'язані з використанням ними свого посадового становища в особистих корисливих цілях, що приносить шкоду громадським інтересам. Корупційний чинник став нормою в політиці, економіці та суспільному житті України – це негативне соціальне явище вже

не загрожує цим сферам, а є їх складовою частиною. Вона є універсальним явищем, оскільки, виникнувши разом з людською цивілізацією об'єктивно властива всім моделям соціального устрою. Її виникнення можливе з моменту відокремлення функцій управління суспільством, формування відповідних інститутів і появою групи керуючих людей. Саме в цьому випадку у посадової особи з'являється можливість розпоряджатися ресурсами і приймати рішення не в громадських, а в особистих корисливих інтересах.

Для корупції при цьому характерні такі ознаки: 1) особливе соціально-привілейоване становище пануючих суб'єктів як основних учасників корупційних відносин, 2) неправомірне використання ними громадських і державних ресурсів, 3) прихований, неформальний і погоджувальний характер корупційних відносин, 4) здатність корупційних дій до постійної зміни і вдосконалення.

Основні варіації існування феномена корупції можна звести або до здійснюваних разовим корупційним операціям, або до формування стійких корупційних мереж, які передбачають стійке відтворення корупційних проявів.

Здійснювані корупційні дії можна також поділити на різні види. По-перше, до них слід віднести форми прояву корупційної діяльності, в яких відображається змістовна сторона описуваного явища (характерні ознаки різних корупційних дій, механізм їх здійснення тощо). По-друге, особливості корупційних відносин залежать від складу учасників, що вступають у взаємодію один з одним з метою отримання особистої вигоди з владних повноважень посадової особи. По-третє, характер корупційної діяльності залежить від суб'єктивного ставлення до них (переслідувані мотиви, цілі, інтереси тощо). По-четверте, корупційні відносини можна поділити в залежності від рівня, ступеня їх організації.

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку правової держави та розбудови громадянського суспільства в Україні.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 04.10.2014 № 1700-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

Костовська К. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ПФПНП

Йосифович Д. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В сучасних умовах дуже гостро стоїть проблема корупції в Україні, вона суттєво впливає на імідж держави, на її подальшу долю та розвиток. Корупція є однією із найбільших перешкод на шляху інтеграції України до вступу в Євросоюз й розвитку громадянського суспільства. Можна впевнено стверджувати, що останнім часом у нашій державі здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції, більша частина з яких спрямована саме на запобігання корупції.

Одним із важливих напрямів стосовно запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності державних службовців, а також усунення умов і причин виникнення цих ризиків. Такі корупційні ризики постійно досліджуються науковцями та громадськими організаціями в різних сферах державного управління.

Існування корупції в правоохоронних органах призводить до зміцнення організованої злочинності, яка, об'єднуючись із корумпованими групами чиновників і підприємців, посилюється все більше, оскільки має доступ до політичної влади й можливості для відмивання грошей. Як наслідок, громадяни зневіряються в цінностях демократії, руйнуються демократичні інститути, ставиться під загрозу існування громадянського суспільства [1, с. 36].

У 2015 році було прийнято Закон України «Про державну службу», який називають абсолютно новим і по-справжньому революційним. Порівняно з попередньою редакцією, чинний Закон містить багато змін і, у свою чергу, корупційних ризиків для органів виконавчої влади.

В Законі було проведено розмежування політичних та адміністративних посад, посади й функції органів з обслуговування та патронатну службу; визначено тотальні відкриті конкурси під час призначення на державну службу; підвищено відповідальність чиновників тощо.

Крім того, державні службовці категорії А не мають права бути членами політичних партій. Таке положення суперечить ст. 36 України, яка передбачає, що громадяни України мають право на свободу об'єднання в політичні партії. Ніхто не може бути обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій [2].

Дуже часто виникають ситуації, коли вирішальну роль при зарахуванні на посаду відіграє керівництво закладу або ж рекомендації впливових людей. За таких обставин саме на момент прийняття на роботу майбутній працівник органу державної виконавчої влади отримує роль «боржника», а «кредитор», у свою чергу, отримує можливість у разі необхідності звернутися до нього за допомогою, в результаті чого створюється реальні обставини для подальших корупційних зв'язків, адже призначення на перспективні посади супроводжуються подарунками та наданням взаємних послуг [3, с. 158].

Під час виконання своїх професійних обов'язків чиновниками органів державної виконавчої влади серед корупційних ризиків виникає, зокрема, такий, як наділення посадових осіб дискреційними повноваженнями – сукупністю прав та обов'язків державних органів, осіб, уповноважених на виконання функцій держави, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з кількох варіантів управлінських рішень.

Усунення такого ризику, як правило, потребує вдосконалення нормативно-правової бази, яка врегульовує діяльність відповідних посадових осіб. Ще одним поширеним корупційним

ризиком у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є неналежна організація роботи, яка виявляється у створенні відповідних умов, що спонукають громадян удаватися до корупційних дій. Насамперед це стосується сфери надання адміністративних послуг.

Усунення таких ризиків можливе шляхом ширшого використання інформаційно комунікаційних технологій (запровадження електронної черги, попереднього запису телефоном або через електронну скриньку), установлення зручного для громадян графіку роботи, наявності інформаційних стендів і поширення інформації про порядок надання послуг у ЗМІ, забезпечення належних побутових умов для відвідувачів, забезпечення вільного доступу до необхідних бланків тощо [4].

Також істотним корупційним ризиком є не доброчесність поведінки службових і посадових осіб. Етичні та психологічні аспекти здійснюють досить великий вплив на сумлінність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, оскільки рішення приймаються передусім на основі власного досвіду, психологічного ставлення до виконуваної роботи і ґрунтуються на особистих переконаннях.

Необхідно зазначити, що саме керівники органів державної виконавчої влади повинні демонструвати й заохочувати етичну поведінку, зокрема, шляхом створення адекватних умов роботи.

Крім подання власного прикладу, керівники таких закладів мають систематично контролювати виконання таких етичних правил поведінки. Це має відбуватися: регулярно, усебічно, об'єктивно, гласно, результативно.

Прямолінійний підхід до зменшення корупції в органах державної виконавчої влади може негативно вплинути на фундаментальні права людини та громадянина. Програми і послуги, що передбачають можливість виникнення корупції, складно ліквідувати повністю. Може виникнути потреба в бюрократичному механізмі для ефективного адміністрування, а більш сильне примушення або стримування є зовсім недешевим.

Тому встановлена мета полягає не в досягненні повної чесності, а в значному підвищенні порядності, ефективності й дієвості щодо виконання обов'язків державними службовцями [5, с. 207].

Отже, підводячи підсумки, варто зауважити, що службовці, які працюють на державній службі, у тому числі в органах державної виконавчої влади, особливо на керівних посадах, повинні стати прикладом нетерпимості до проявів корупції, сумлінно виконувати свої обов'язки, дотримуватися вимог чинного законодавства та принципів доброчесності у своїй поведінці. Корумпована поведінка завдає шкоди авторитету як самому органу, так і державі загалом.

1. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. *Державне управління*. 2014. № 1 (1). С. 35–37.

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Альтернативний звіт з оцінки ефективності державної антикорупційної політики / Р. Г. Рябошапка, О. С. Хмара, А. В. Кухарук та ін.; за заг. ред. А. В. Волошиної. К., 2015. 268 с.

4. Методичні рекомендації з питань запобігання та протидії корупції, затв. наказом Головного управління державної служби України від 26.12.2007 № 337. URL: <http://do.gendocs.ru/docs/index-195499.html>

5. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за ред. проф. А. М. Михненка. К.: НАДУ, 2010. 360 с.

Крижна В. В.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
(Національна академія внутрішніх справ)

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Проблема протидії корупції в нашому суспільстві сьогодні є однією з найактуальніших для України. Корупція не тільки кардинально стримує соціально-економічний розвиток України, заважає реалізації національних проєктів, але і перешкоджає подальшій інтеграції до Європейського Союзу. Адже однією з основних вимог, що ставляться до України, є зменшення рівня корупційних проявів в нашій державі.

Згідно із Законом «Про запобігання корупції» стаття 1, корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [1].

На щастя Україна має в своєму розпорядженні багато важелів для боротьби з цим негативним явищем.

Це наступні органи: НАБУ (Національне антикорупційне бюро України), НАЗК (Національне агентство з питань запобігання корупції), САП (Спеціалізована антикорупційна прокуратура). Ці органи покладають максимум зусиль для боротьби із суспільно небезпечним явищем, як корупція, але казати про повну перемогу, доки зарано.

На сьогоднішній день нормативно-правова база щодо запобігання та протидії корупції (антикорупційне законодавство) є досить ґрунтовно розробленою і включає в себе, перш за все, Конституцію України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України «Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про ратифікацію Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції», «Про очищення влади», «Про державну службу», «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України» та ін., цілий ряд постанов Кабінету Міністрів України та рішень Національного агентства з питань запобігання корупції. Крім того, у 2018 році Кабінетом Міністрів України було ухвалено проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». Законопроект розроблений Національним агентством з питань запобігання корупції з метою визначення комплексу заходів, спрямованих на зменшення рівня корупції в Україні та подальше просування антикорупційних ініціатив у державі [2].

Правові наслідки корупції проявляються:

– у порушенні правових принципів функціонування держави та її окремих інститутів – верховенство права, законності, невідворотності відповідальності;

– у суттєвому обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб; у грубому порушенні встановленого законом порядку здійснення повноважень посадовими особами і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування та прийнятті ними неправових, незаконних рішень; у поширенні серед громадян, у тому числі службовців публічної сфери управління, правового нігілізму; в зниженні рівня розвитку інституту правової держави.

Якщо говорити про пріоритетність вирішення проблемних питань, що стосуються вдосконалення діяльності із протидії корупції, то їх можна виділити наступним чином:

1. Формування економічних і цивільних суспільних інститутів, що дозволяють домогтися більшої привабливості чесної і добросовісної державної служби в порівнянні з перспективою вступу в корупційні зв'язки і співтовариства.

2. Розробка і реалізація комплексу заходів щодо підвищення рівня внутрішньої культури особистості та зміцненню морально-етичних принципів людини, особливо дітей та молоді.

3. Визначення місця антикорупційних заходів в адміністративній та економічній реформі, а також реформи інституцій державної служби і системи освіти. Розробка і подальша реалізація системи таких заходів.

4. Усунення прогалин в правовому полі, пов'язаних з відсутністю чітких трактувань і визначень корупційних діянь та їх ознак в понятійному апараті юриспруденції, що дозволяють об'єктивно оцінювати і класифікувати ті чи інші процеси в різних сферах суспільного життя.

5. Формування дієвої системи оподаткування. Вироблення ефективних механізмів, що забезпечують невідворотність реалізації відповідальності платників податків, прозорість фінансової діяльності фізичних та юридичних осіб, піджив фінансових основ корупції.

6. Розвиток міжнародного співробітництва для вирішення проблем щодо протидії національній та транснаціональній корупції з урахуванням змін, що відбуваються, у тому числі інтеграційних та економічних процесів на світовому рівні, враховуючи високий ступінь криміналізації зовнішньо економічної діяльності в цілому.

Таким чином, вдосконалення діяльності із протидії корупції треба пов'язувати, перш за все, з комплексним здійсненням правових, політичних, організаційних, технічних і фінансових заходів, що забезпечують розвиток необхідних механізмів, реалізація яких дозволить створити серйозні передумови для докорінної зміни ситуації в сфері протидії масштабним проявам корупції в Україні.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки.
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942

Крисюк Ю. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
*(Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки)*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЇ В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ

Як відомо, корупція є одним із найнебезпечніших факторів, що деструктивно впливають на стан національної безпеки держави. Вона підриває систему управління, підміняє формальні відносини неформальними і вибудовує стіну недовіри між суспільством і владою. Руйнівному впливу піддаються основи правового регулювання життя суспільства. Як феномен суспіль-

ного і державного життя, корупція має підвищений ступінь суспільної небезпечності в порівнянні з іншими схожими елементами соціальної дійсності. Разом з тим поняття корупції, її сутність, причини та умови виникнення і функціонування, сфери та масштаби прояву, негативні наслідки та їх оцінка – все це по-різному оцінювалося в різні періоди розвитку науки і практики.

Корупція це складне багатоаспектне соціальне явище, тому сформулювати універсальне визначення корупції в даний час не видається можливим. Для ефективної протидії цьому соціальному недугу необхідно зрозуміти суть цього явища і звернутися до еволюції осмислення корупції у філософському дискурсі. Феномен корупції є проблемою не тільки ХХІ століття. Він сягає своїм корінням в глибину століть і має соціальні, культурні, економічні та політичні детермінанти. Корупція завжди була соціальним явищем, яке цікавило багатьох дослідників з різних галузей знань.

Корупційні процеси мають місце в переважній більшості держав сучасного світу. При цьому коріння і причини виникнення корупції розрізняються залежно від історичної епохи і фази соціально-економічного розвитку країни. Мало того, різні норми корупційної поведінки, форми проявів корупції, їх результати і наслідки для функціонування окремих суспільств. У зв'язку з цим, будь-які корупційні процеси визначаються специфічними соціокультурними особливостями або, принаймні, залежать від них.

Незважаючи на те, що на ранніх етапах історії античних суспільств, коли ще не існувало професійних державних управлінців, корупція майже була відсутня, ми знаходимо окремі згадки про прояви цього феномена, оскільки корупція ставить принципові питання справедливості, підзвітності та використання багатства, влади, і до того ж уявлення про справедливість властиві однаково як людині античної епохи, так і сучасній. Справедливість в античності виступає однією з головних цінностей. Для багатьох філософів, особливо для Платона, в працях якого зустрічається перша згадка явища

корупції, справедливість стає поняттям онтології, а не тільки етики і політики.

На думку Платона в ідеальній державі не повинно бути приватної власності в тому числі й для правителів. Така відчуженість від власності багато в чому виключала саму можливість для прояву корупційної діяльності з боку можновладців. Платон, використовуючи нормативний метод, досліджував конституції полісів, що імітують ідеальну конституцію (або псують останню), і прийшов до висновку, що таких може бути три: 1) якщо наявне одноособове управління, яке виходить із загальнолюдського інтересу, – це монархія; 2) якщо влада належить групі багатих людей, які діють в інтересах суспільства – це аристократія; 3) якщо влада належить усьому народові, – демократія. Коли ці форми конституції розкладаються, якщо правителі переслідують лише власну вигоду, а не загальний інтерес, тоді народжуються: 1) тиранія; 2) олігархія; 3) демагогія. Якщо держави здорові і добре управляються, краща перша форма правління, але коли вони корумпуються, краще третя, так як в цьому випадку гарантована свобода [1; с. 328]. Цю ідею підхоплює Аристотель, який у своїй роботі «Політика» виділяв корупцію як фактор, здатний привести державу до виродження або навіть до загибелі. Прикладом такого процесу є перетворення монархії в тиранію. Боротьбу з корупцією Аристотель вважав основою забезпечення державної стабільності: «Найголовніше при всякому державному ладі – це за допомогою законів і решти розпоряджень залагодити справу так, щоб посадовим особам неможливо було наживатися» [2; с. 631]. Аристотель, зокрема, пропонував міру, яка могла б бути ефективною і сьогодні – заборона одній людині в державі займати одночасно кілька посад. Набагато пізніше Гегелем було відзначено: «В Афінах існував закон, який наказував би кожному громадянину звітувати, на які кошти він живе; тепер же вважають, що це нікого не стосується» [3; с. 116]. Таким чином, можна зробити припущення, що в античній Греції деякі рекомендації Аристотеля були втілені в життя.

Важливим в рамках філософського дослідження корупції видається інтерпретація Епікура права, закону і справедливості.

Об'єктивний фундамент, цінність і зміст закону та права полягають в їх корисності. З точки зору Епікура, держава втрачає своє абсолютне значення, стає релятивним інститутом, що виникає з простого договору з огляду на його корисність. З джерела усіх вищих моральних цінностей вона перетворюється на звичайний засіб охорони вітальних цінностей, котра необхідна, але недостатня. Справедливість знаходить відносний характер, підлеглий корисності, тому, на наш погляд, саме епікурейська філософія виділила зі справедливості як етичної категорії поняття соціальної справедливості.

У філософії стоїцизму відбувається рішуче розведення блага і зла – в одну сторону, і всього іншого як індиферентного – в іншу. За допомогою такого радикального розриву стоїки вважали можливим зцілення суспільних вад своєї епохи, однією з яких була корупція. Стоїки вважали, що джерело зла загалом і корупції зокрема – це крах античного поліса, соціальні і політичні потрясіння.

З праць мудреців елліністичного періоду особливо цікавими видаються роботи давньоримського філософа Галена, котрий вважав, що корупція полягає: 1) в нехтуванні зобов'язаннями, 2) ненаситної жадоби грошей, 3) лінощах. Ці вади тягнуть за собою атрофію розуму і волі.

З упевненістю можна сказати, що стародавні греки є основоположниками філософського осмислення феномена корупції. Так праці Платона та Аристотеля у філософсько-історичній ретроспективі розглядаються як ідейно-теоретичні джерела в розумінні складного соціального феномена корупції. Їм характерний поворот від існуючого розуміння корупції як індивідуального акту порушення діючих соціальних норм до практичних рекомендацій зі створення такого державного порядку, при якому усуваються самі корупційні вчинки і навіть витоки їх виникнення. Безумовно, судження і концепції античних філософів відображають ті політичні реалії, в рамках яких творили дані мислителі, однак і сьогодні вони являють собою цінний теоретико-методологічний матеріал для моделю-

вання антикорупційних дій на основі аналізу виявлених причин і ознак виникнення корупційних елементів і передкорупційних ситуацій.

1. Платон: собрание сочинений: в 4 т. Т. 3 / под общ. ред. А. Ф. Loseva, В. Ф. Asmusa, А. А. Taxo-Godi. М.: Мысль, 1994. 656 с.

2. Аристотель: сочинения: пер. с древнегреч.: в 4 т. Т. 4. М.: Мысль, 1983. 830 с.

3. Гегель Г. В. Ф. Философия права: пер. с нем. М.: Мысль, 1990. 524 с.

Крищенко А. Є.,
здобувач вищої освіти

Шендрик В. В.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри ОРД та розкриття злочинів
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПОСОБІВ ГОТУВАННЯ І ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Високий рівень злочинності проти авторського права і суміжних прав, крім заподіяння матеріальної шкоди вітчизняним і зарубіжним правовласникам, призводить також до сповільнення темпів розвитку науки і культури, підризу інтелектуального потенціалу держави, зменшення надходжень до державного і місцевого бюджетів, ускладнення зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних відносин України з іншими державами [1].

Дослідження питань протидії окремим видам кримінальних діянь силами оперативних підрозділів правоохоронних органів має ґрунтуватися на попередньому вивченні сутності та визначенні ознак відповідних кримінальних діянь. Знання таких ознак дає можливість оперативним підрозділами ефективно виявляти та припиняти злочини, успішно брати участь у їх розслідуванні. Тому одним з важливих для практики теоретичних аспектів є формування оперативно-розшукової характеристики різних видів злочинів [2, с. 75].

Ефективне дослідження проблем протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм неможливе без вивчення ознак відповідних кримінальних діянь.

Специфіку категорії оперативно-розшукової характеристики вивчали такі вітчизняні вчені, як В. І. Василичук, Д. В. Гребельський, М. Л. Грібов, О. М. Джужа, Е. О. Дідоренко, В. С. Кубарєв, І. В. Кубарєв, Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, В. Д. Пчолкін, М. А. Погорецький, С. С. Чернявський, В. П. Шеломенцев та інші. Проте донині недостатньо вивченим залишається питання формування оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм.

Аналіз наукових досліджень з питань протидії злочинам у сфері економіки в цілому та злочинів у сфері інтелектуальної власності зокрема указує на те, що серед науковців не виділено єдиної думки щодо складу основних елементів оперативно-розшукової характеристики цих злочинів.

Ми поділяємо погляди тих науковців, які до структури елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері економіки відносять сукупність кримінально-правових, криміналістичних та кримінологічних ознак таких злочинів.

Результати дослідження показали, що оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм може бути надана в процесі розкриття таких складових: кримінально-правова складова (предмет злочинного посягання, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона); кримінологічна складова

(стан та динаміка, ознаки злочину, особа злочинця, детермінанти); криміналістична складова (типові способи скоєння злочину, характеристика потерпілого, сліди скоєння злочину).

Обсяг тез доповіді не дає нам можливості розглянути усі вище зазначені елементи оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм, тому пропонуємо зупинитися на типових способах вчинення таких злочинів, як елементи їх оперативно-розшукової характеристики.

Як показали результати дослідження І. М. Горбаньова, порушення авторського права способом незаконного відтворення комп'ютерних програм виражається у 30% випадків в незаконному встановленні (інсталяції) примірника комп'ютерної програми на жорсткий магнітний диск комп'ютера; 6% випадків – незаконному розміщенні (завантаженні) примірника комп'ютерної програми в оперативній пам'яті комп'ютера; 24% випадків – незаконному розміщенні (записі) примірника комп'ютерної програми на компакт-диску, дискеті (іншому машинному носії інформації); 32% випадків – незаконному виготовленні примірників комп'ютерної програми шляхом багаторазового копіювання (тиражування) іноді зі: а) знищенням або блокуванням засобів захисту від несанкціонованого копіювання; б) частковим або повним копіюванням ознак ліцензійного примірника комп'ютерної програми; 7% випадків в понадлімітному використанні комп'ютерної програми, яке може бути у вигляді: а) перевищення кількості відтворень, передбачених авторською угодою або ліцензією; б) перевищення передбаченого авторською угодою або ліцензією терміну на відтворення комп'ютерної програми; 1% випадків – у використанні комп'ютерної програми на підставі авторської угоди, укладеної не з усіма правовласниками [3, с. 8–9].

Крім того, автор вказує, що порушення авторського права способом незаконного розповсюдження комп'ютерних програм виражається у 77% випадків в незаконному продажі, даруванні, обміні, прокаті примірника комп'ютерної програми; 18% випадків – незаконному продажі, даруванні, обміні комп'ютерів зі встановленим на жорсткий диск програмним забезпеченням; 2%

випадків – наданні у безкоштовне використання будь-якого примірника комп'ютерної програми без згоди правовласника; 1% випадків – незаконних експортно-імпортних операціях з примірниками комп'ютерної програми; 1% випадків – внесенні будь-якого примірника комп'ютерної програми без згоди правовласника до статутного фонду підприємства, установи або організації; 1% випадків – розповсюдженні будь-якого примірника комп'ютерної програми з використанням можливостей комп'ютерної мережі Інтернет – наданні доступу до комп'ютерної програми через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може здійснити до неї доступ з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором [3, с. 9].

Результати нашого дослідження показали, що на практиці прийнято виділяти такі найпоширеніші способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм:

- 1) використання неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 2) установка неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 3) виробництво неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 4) продаж і розповсюдження неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 5) незаконне розповсюдження або незаконне розміщення програм для ЕОМ в мережі Інтернет (доведення до загального відома).

Висновок. Наприкінці хотілось би зазначити, що знання оперативним працівником основних способів вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм висунення початкових оперативно-розшукових версій щодо обставин підготовки або вчинення злочину та визначення напрямків подальшого документування злочинних намірів або дій особи.

1. Безуглий Л. Соціально-правова обумовленість криміналізації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: Право. 2017. Вип. 1. С. 155–159.

2. Черняк А. М. Оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері міжнародного студентського обміну. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 43. С. 74–82.

3. Горбаньов І. М. Особливості методики розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. К.: Академія адвокатури України, 2007. 20 с.

Луцький Т. М.,
ад'юнкт кафедри кримінального права і
кримінології факультету № 1 ПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СЛУЖБОВА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ці конституційні приписи поширюються на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової гілок влади, виконують свої службові обов'язки в державному апараті, в органах місцевого самоврядування або об'єднаннях громадян, здійснюють службову діяльність в юридичних особах публічного чи приватного права.

Не будь-яка службова особа може стати суб'єктом службових злочинів, а лише та, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймає постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повно-

важенням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Слід зазначити, що законодавець, надаючи визначення службової особи як у ст. 18 КК, так і у примітці до ст. 364 КК, пов'язує функціональні ознаки службової особи не лише з тим, що вона виконує функції представника влади чи місцевого самоврядування, а й з виконанням нею організаційно-розпорядчих та/чи адміністративно-господарських функцій. Зазначимо, що ці функції особа може здійснювати як альтернативно, так і одночасно (крім випадку поєднання функцій представника влади та представника місцевого самоврядування – їх відмежування, незважаючи на те, що ці поняття співвідносяться як ціле і частина, необхідне з огляду на законодавче визначення поняття службової особи), наприклад, бути одночасно представником влади та уповноваженим виконувати адміністративно-господарські чи/та організаційно-розпорядчі функції.

Організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників. Такі функції виконують, зокрема, керівники підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів, їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо).

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли

вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою.

Розглядаючи питання організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, необхідно вказати, що законодавець не розкриває їх зміст, така прогалина кримінального закону заповнюється визначеннями, напрацьованими теорією кримінального права та закріпленими судовою практикою (абз. 3, 4 п. 1 ППВСУ від 26 квітня 2002 р. № 5) [1, с. 235–236]. Хоча у зазначеній постанові ПВСУ йдеться про організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські обов'язки, а не функції, їх зміст жодних сумнівів або різночитань у науковій спільноті із цього приводу не викликає, а тому наведені визначення цілком можуть бути поширені й на організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції.

У ч. 4 ст. 18 КК та у п. 2 примітки до ст. 364 КК передбачається, що службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади у законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі іноземної держави, зокрема присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судочинству, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, судді та посадові особи міжнародних судів. Це визначення, як правильно зазначає Т. І. Слущка, більш точно акцентує на приналежності службової особи-іноземця до певної посади, вміщуючи перелік останніх [2, с. 102]. Крім того, вважаю, що особи без громадянства та іноземці, які можуть виконувати функції службової особи, перебуваючи на відповідній посаді у державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях, охоплюються ч. 3 ст. 18 КК та п. 1 примітки до ст. 364 КК, або, пере-

буваючи на відповідній посаді в юридичній особі приватного права незалежно від організаційно-правової форми, – ч. 3 ст. 18 КК.

Важливою типологізацією злочинів, передбачених розділом XVII Особливої частини КК, є їх розподіл на дві принципово різні групи за критерієм механізму злочинних (корупційних) відносин на односторонні та двосторонні злочини. До односторонніх відносяться такі злочини, які можуть бути вчинені суб'єктом злочину одноособово без обов'язкової добровільної участі інших осіб (ст.ст. 364-367, 368-2, 369-3, 370 КК). До двосторонніх злочинів відносяться такі злочини, які можуть бути вчинені виключно при обов'язковій добровільній участі декількох суб'єктів злочину (ст.ст. 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК).

Що стосується злочинів, передбачених ст. 364-1, 365-1 та ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК України, то їх суб'єктом виступає службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Характеризуючи дані категорії службових осіб, необхідно зазначити, що відповідно до ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Поняття «юридична особа публічного права» не визначено в жодному законі України.

При встановленні службової особи як суб'єкта злочину необхідно розрізняти службові функції і професійні обов'язки. Для притягнення службової особи до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину необхідно чітко й однозначно встановити, до якої категорії службових осіб відноситься особа у зв'язку із вчиненими нею діями, оскільки обіймання особою певної (конкретної) посади може бути пов'язане із виконанням нею як функцій представника влади, так і організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків.

1. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. 2-е вид., змін. і доп. К.: Скіф, 2007. 492 с.

2. Слущка Т. І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2010. 232 с.

Мармура О. З.,

викладач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО ОБГРУНТОВАНOSTІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАННЯ ЗАВІДОМО НЕДОСТОВІРНИХ ВІДОМОСТЕЙ В ДЕКЛАРАЦІЇ ОСОБИ УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА УМИСНЕ НЕПОДАННЯ ТАКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

Криміналізація будь-якого діяння, має бути обгрунтованою. Таку обгрунтованість, у кримінальному праві, розглядають крізь призму соціальної обумовленості кримінально-правових норм. Науковці по-різному обгрунтовують обставини (підстави, умови, принципи, критерії, передумови), що визначають соціальну обумовленість кримінально-правових норм, однак вони зводяться до наступних: суспільна-небезпечність та відносна поширеність діянь, відсутність інших механізмів ефективного регулювання відповідних відносин методами інших галузей права, співрозмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації, відповідність кримінально-правової заборони суспільній правосвідомості, можливості кримінальної юстиції щодо протидії відповідним проявам [1; 2, с. 216–241; 3].

Щодо суспільної небезпечності подання завідомо недостовірних відомостей в декларації особи уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», та умисного неподання такої декларації, в літературі неодноразово висловлювалися сумніви [4, 5]. Так О. Ободовський вказує, що стаття 366-1 була введена у КК України зовсім не для того, щоб суворо карати осіб, які працюють законно, хоча з певних міркувань

і порушують обов'язок декларування, оскільки такі діяння не є суспільно-небезпечними [6].

Суспільна небезпечність діяння, на загал, трактується як його здатність заподіювати істотну шкоду охоронюваним законом суспільним відносинам. Можлива шкода від подання завідомо недостовірних відомостей – приховування і легалізація корупційних доходів. Своєю чергою, умисне неподання декларації, такої шкоди спричинити не може, адже такий факт легко виявляється і є підставою для перевірки майнового стану декларанта. Звідси висновок, що суспільну небезпечність може становити лише подання в декларації завідомо недостовірних відомостей з метою приховування або легалізації незаконних доходів.

Відсутність інших механізмів ефективного регулювання відповідних відносин теж під питанням. Наприклад в сусідніх Білорусі, і за подання недостовірних відомостей в декларації і за неподання декларації встановлена адміністративна відповідальність, а в Молдові – кримінальна за подання недостовірних відомостей, і адміністративна за неподання декларації. Це свідчить про те, що не знайдено найефективнішого механізму регулювання відповідних відносин. Видається, що у адміністративна і дисциплінарна відповідальності будуть цілком достатніми для забезпечення дотримання суб'єктами декларування обов'язків щодо подання декларації. Подання ж в декларації завідомо недостовірних відомостей, вчинене з метою приховування чи легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, потребує кримінально-правового регулювання.

Варто згадати, в нашому випадку, і про спів розмірність позитивних та негативних наслідків криміналізації. Як свідчить аналіз судової практики, лише окремі вирoki по обвинуваченню за ст. 366-1 КК України, постановлені за фактом умисного подання в декларації завідомо недостовірних відомостей. Всі інші – за фактом умисного неподання декларації. В більшості випадків, судді призначають громадські роботи або штраф у мінімальному розмірі, передбаченому санкцією. Розмір незадекларованих активів, часто, є мізерним. Тому одержана користь від кримі-

нального переслідування одним чином не відповідає колосальним витратам держави, пов'язаних із таким переслідуванням (особливо враховуючи тисячі кримінальних проваджень, які так і не знаходять свого логічного завершення у вироків суду).

І на останок, про відповідність кримінально-правової заборони суспільній правосвідомості. Як вже згадувалося, суди, в основному, призначають мінімальні розміри покарань. Найчастіше – громадські роботи в мінімальному розмірі 150 годин. Рідше, суди призначають позбавлення волі, однак у таких випадках, суди звільняють від відбування покарання з випробуванням. Штраф призначається найменше, і так само в мінімальному розмірі. Така суддівська практика свідчить про те, що судді не сприймають аналізовані діяння як серйозне правопорушення. З пояснень обвинувачених, викладених у мотивувальних частинах вироків, теж видно, що ті, в основному, не надавали серйозного значення своїм діянням. Визнаючи вину, обвинувачені найчастіше вказують, що забули, не знали, вважали що не мусять подавати декларацію.

На підставі сказаного можна зробити висновок, що соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за подання завідомо недостовірних відомостей в декларації особи уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», та умисне неподання такої декларації є доволі спірною. Вважаю, що криміналізованим має бути лише подання в такій декларації завідомо недостовірних відомостей, вчинена з метою приховування чи легалізації доходів, одержаних протиправним шляхом.

1. Балобанова Д. О. Загальні засади теорії криміналізації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 145–148.

2. Кудрявцев В. Н. Основания уголовно-правового запрета. Криминализация і декриминализация. М.: Издательство «Наука», 1982. 304 с.

3. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 19–28.

4. Попович В. П. Окремі проблеми встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Репозитарій Національного Авіаційного Університету*. 2015. URL: <http://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/13445>.

5. Торгашова К. О. Проблема кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Молодий вчений*. 2018. № 11. С. 146–149. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/36.pdf>

6. Ободовський О. Про відповідальність за декларування недостовірної інформації: конституційні та кримінально-правові проблеми. *Вісник Конституційного Суду України*. 2017. № 5. С. 67–78.

Міськів Д. М.,

аспірант кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРЕДМЕТ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Діяння, передбачене ст. 366¹ КК України належить до так званих предметних злочинів. З огляду на це однією з обов'язкових ознак складу цього злочину є предмет.

У доктрині кримінального права предмет злочину загалом визначають, як річ матеріального світу на яку безпосередньо спрямоване злочинне діяння. Втім, окремі дослідники слушно дещо ширше розглядають зміст цього поняття. Зумовлено це тим, що в окремих складах злочинів предметом виступають відомості, інформація, які аж ніяк не можуть належати до речей матеріального світу.

На цій підставі на думку окремих вчених предмет злочину – це матеріальний предмет або нематеріальний об'єкт, що має інтелектуальну чи майнову цінність, з приводу якого або шляхом дії щодо якого вчиняється злочин [1, с. 14].

Саме тому з огляду на зазначене більшість дослідників предметом складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України визначають декларацію особи уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

У Рішенні НАЗК № 3 від 10.06.2016 року (із змінами станом на 12.12. 2019 року) визначено, що декларація – це декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави

або місцевого самоврядування, передбачена Законом України «Про запобігання корупції» [2].

У цьому ж рішенні НАЗК вказано, що декларація заповнюється та подається особисто суб'єктом декларування шляхом заповнення відповідної електронної форми у власному персональному електронному кабінеті суб'єкта декларування у Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Паперова копія декларації не подається.

З огляду на це приналежність декларації до речі матеріального світу уже викликає дискусію. З одного боку електронний вигляд декларації теж певним чином свідчить про відповідне матеріальне закріплення, нехай у цифровій формі, такої інформації, з іншого теорія кримінального права як уже зазначалось до предмету злочину відносить й окремі нематеріальні об'єкти.

Відповідно декларація особи уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідає ознакам предмету складу злочину. Інше питання у цьому аспекті необхідно ставити з приводу того чи безпосередньо декларація є предметом складу злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України чи інформація, яка у ній подається.

Як видається, більш обґрунтованою є позиція згідно якої предметом аналізованого складу злочину є відомості, що подаються у цій інформації, адже саме на них безпосередньо спрямовано злочинне діяння. Таке припущення можна пояснити тим, що схожа позиція спостерігається й у інших складах злочинів, пов'язаних з посяганнями на окремі різновиди відомостей чи інформації. Так, до прикладу, предметом ст. 111 у формі шпигунства, ст. 114 та ст. 328 КК України є відомості, що містять державну таємницю. При цьому розголосити такі відомості можна й шляхом передачі документа, що містить державну таємницю іншій особі чи просто надання можливості ознайомитись з його змістом. Незважаючи на це предметом такого злочину все одно вважатимуться відомості, що містять державну таємницю, а не сам документ.

З огляду на це предметом складу декларування недостовірної інформації слід вважати відомості, які подаються у декларації.

Крім того, обґрунтувати таку позицію можна ще й тим, що при умисному неподанні декларації остання не може виступати предметом цього злочину, оскільки таке діяння на неї безпосередньо не спрямовано. Сама декларація вже наявна на веб-сторінці в особистому кабінеті декларанта, а суспільну небезпеку утворює факт не внесення відповідних відомостей у неї. Особа у цьому випадку приховує не декларацію безпосередньо, а відомості, які б мали бути подані у ній.

При цьому слід мати на увазі, що не будь-які відомості можуть бути предметом цього злочину, принаймні у формі подання недостовірних відомостей. Це обумовлено тим, що законодавець настання відповідальності за цю форму об'єктивної сторони цього складу злочину пов'язує із визначеною сумою. Як зазначено в примітці до ст. 366¹ КК України кримінальна відповідальність за цією статтею наставатиме у разі, якщо відомості подані у декларації відрізняються від достовірних на суму що перевищує 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Відповідно предметом цього складу злочину можуть бути лише ті відомості, які мають грошовий вираз. Відповідно у разі, якщо суб'єкт декларування зазначить до прикладу неправдиві відомості про місце роботи, посаду, участь у громадських організаціях тощо такі дії не зумовлюватимуть настання кримінальної і навіть адміністративної відповідальності.

З огляду на зазначене до предмету складу цього злочину може належати інформація, яка зазначається у розділах 3–8, 10 (у разі, якщо нематеріальні активи можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті), 11–14 декларації.

Крім зазначеного серед науковців не безпідставно вказується на порушенні системності при визначенні одиниці виміру межі настання кримінальної відповідальності у ст. 366¹ КК України. Йде мова про те, що законодавець у складі цього злочину з невідомих причин використав не традиційну для цієї галузі законодавства одиницю – неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а прожитковий мінімум для працездатних осіб.

Тому слушною видається думка вчених що при оцінці предмета неправдивого декларування слід використовувати таку розрахункову одиницю як неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а не розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, як у чинній редакції статті [3, с. 209].

Також щодо предмета цього злочину у наукових публікаціях вказується на недоліки у визначенні межі між кримінальною та адміністративною відповідальністю.

Як зазначає О. Ф. Пасека, дискусійною видається межа між адміністративною та кримінальною відповідальністю щодо декларування недостовірної інформації. Загалом підхід за якого межа між різними видами юридичної відповідальності зумовлена виключно одним прожитковим мінімумом для працездатних осіб є не вельми виправданим. Адже у разі подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування на суму від 100 до 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб наставатиме адміністративна відповідальність, а у випадку якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – кримінальна. Звісно така ситуація, зазначає цей автор, є характерною й при розмежуванні інших складів адміністративних правопорушень та злочинів, однак з огляду на те, що максимальний розмір шкоди чи незаконно одержаного доходу в адміністративному праві, який в свою чергу у багатьох випадках є мінімальним для настання кримінальної відповідальності нічим не обґрунтований, такий критерій навряд мав би бути визначальним для розмежування деліктів різної категорії [4, с. 186].

Крім того, на думку окремих дослідників така межа є дещо завищеною. Як зазначають О. І. Гузоватий та О. О. Титаренко, відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, повинна наставати у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму в 100 і більше разів

неоподатковуваного мінімуму доходів громадян» [3, с. 203]. При цьому внести відповідні корективи до примітки ст. 172⁶ КУпАП, встановивши межі невідповідності відомостей, зазначених в декларації суб'єкта, від достовірних від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3, с. 209].

На інші проблеми пов'язані з декларуванням недостовірної інформації та шляхи їх вирішення звертає увагу О. О. Дудоров. Цей вчений вказує що формулювання, наведене в абз. 2 примітки ст. 172⁶ КУпАП («стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість...»), є не зовсім вдалим, оскільки створює враження, що відповідний мінімальний поріг застосовується до кожного об'єкта в декларації окремо. Тому рекомендується, щоб адміністративна відповідальність наставала тоді, коли загальна розбіжність між задекларованою та реальною вартістю всього майна, вказаного в декларації, перевищувала певний показник. Також це законодавче формулювання залишає відкритим питання, до якої відповідальності (адміністративної чи кримінальної) має притягуватись особа у зв'язку з декларуванням недостовірної інформації, якщо вона стосується об'єкта, який не має грошової вартості (наприклад, про неоплачувану роботу або посаду в наглядовому органі). Крім цього, словосполучення «якщо такі відомості відрізняються від достовірних» доцільно замінити формулюванням «якщо задекларована вартість є нижчою за реальну». Бо, як правило, немає жодних проблем, якщо суб'єкт у декларації оцінить вартість свого майна вище, ніж вона є насправді [5, с. 144].

Ще одним дискусійним аспектом пов'язаним із визначенням предмета цього злочину є його так чи інакше приналежність до категорії офіційного документа.

Так, розглядаючи сутність поняття «декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», О. С. Бондаренко вказує, що воно є багатогранним. Адже, передусім, йому притаманні всі ознаки офіційного документа, по-друге, даний термін є інструментом антикорупційного фінансового контролю [6, с. 127].

З огляду на це можна припустити, що у разі внесення неправдивих відомостей, які відрізняються від достовірних на суму меншу 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб діяння не містить ознак злочину, передбаченого ст. 366¹ КК України, проте містить ознаки службового підроблення (ст. 366 КК України), оскільки у цьому складі злочину жодної мінімальної суми для настання кримінальної відповідальності не визначено. За таких обставин, як видається, виникає конкуренція між ст. 366 КК України та ст. 172⁶ КУпАП, яка згідно положень адміністративного законодавства вирішується на користь першого із зазначених деліктів.

З огляду на це взагалі виникає питання про доцільність встановлення відповідальності за недостовірне декларування в окремих нормах законодавства.

Проте вирішення цієї проблеми вимагає більш ґрунтовного дослідження.

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 9-те вид., перероб. та допов. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Юрична думка, 2012. 1316 с.

2. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 3 (із змінами станом на 12.12.2019 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16/print>

3. Гузоватий О. І., Титаренко О. О. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в Україні та деяких зарубіжних країнах: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 260 с.

4. Пасека О. Ф. Проблемні аспекти адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: збірник наукових праць з економічних та юридичних наук*. 2019. Вип. 23. С. 183–188.

5. Узагальнення судової практики у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані корупцією (статті 172-4–172-9 КУпАП) / О. О. Дудоров. К., 2019. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/1724-1729>

6. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К.: Національна академія внутрішніх справ, 2016. 290 с. С. 127.

Мороз О. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Події Революції гідності 2013–2014 рр. стали поштовхом до значних змін в усіх сферах суспільного життя. Саме з цього моменту українські законодавці почали приділяти значну увагу проблемі боротьби з корупцією, оскільки за даними Всесвітнього рейтингу Індексу сприйняття корупції, Україна займає 131 місце з 176 країн світу. Цей показник є надзвичайно негативним та свідчить про значне поширення корупції в українському суспільстві. Чинне законодавство у сфері боротьби з корупцією є недостатньо ефективним та потребує негайного вдосконалення. Саме тому, зважаючи на проєвропейську орієнтацію України, а також з метою виконання взятих країною зобов'язань перед Радою Європи, існує нагальна потреба вдосконалення існуючого та створення нового ефективного законодавства у сфері запобігання корупції.

Підставою для розробки та прийняття антикорупційного законодавства стало значне поширення корупційних правопорушень в усіх сферах життя українського суспільства [1, с. 180].

Однак антикорупційне законодавство України потребує постійного вдосконалення, успішність якого може гарантувати впровадження європейського досвіду в даній сфері в українську законодавчу теорію та практику [1, с. 184].

Позитивною стороною діючого законодавства у сфері боротьби з корупцією є відкритість доступу будь-якої людини до єдиного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Донедавна Міністерство юстиції України наполягало на

тому, що інформація в реєстрі – персональні дані, які не підлягають вільному використанню [2, с. 102].

За роки незалежності України ухвалено чимало нормативних актів антикорупційного спрямування [3, с. 4].

Загальна їх кількість нараховує понад 100 законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, галузевих нормативних актів [4, с. 4]. Однак усі вони приймалися в різний час, різними органами, в деяких випадках – безсистемно, без належного наукового обґрунтування, внаслідок чого і виникають колізії та протиріччя в їх застосуванні [5].

Крім того, із прийняттям низки антикорупційних законів у жовтні 2014 року в Україні здійснено найбільш масштабне та системне реформування антикорупційного законодавства. Зміни законодавчого поля стосувалися врегулювання ключових секторів антикорупційної діяльності в державі:

1) формування та моніторинг державної антикорупційної політики;

2) превентивна антикорупційна діяльність;

3) переслідування за корупцію.

Крім того, 28 квітня 2018 року Уряд України схвалив «Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018 –2020 роки».

Законодавство усуває певний дуалізм державних органів, відповідальних за антикорупційну політику серед іншого, ліквідується посада Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики та започатковується діяльність двох незалежних антикорупційних інституцій, відповідальних за різні аспекти формування та реалізації державної антикорупційної політики:

– Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики;

– Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – державний правоохоронний орган, на який покладається протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

– Національна рада з питань антикорупційної політики (Національна рада) – здійснення системного моніторингу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції та подання Президентові пропозицій щодо поліпшення координації між суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії корупції. Склад Ради, як рекомендовано GRECO, має бути сформовано на паритетних засадах між владою та неурядовими організаціями [6].

Враховуючи вище зазначене, заходи щодо вдосконалення державної антикорупційної політики в Україні слід спрямовувати на покращення вітчизняних антикорупційних законів та інституційної системи, а також враховувати необхідність популяризації антикорупційних практик у приватному секторі. Спеціальні заходи стосовно боротьби з корупцією мають розроблятися індивідуально для різних підрозділів, сфер діяльності, котрі вважаються найбільш уразливими. Тобто спеціальні заходи мають вживатися не окремо, а в сполученні з загальними заходами або як доповнення до них. Таким чином, одні рекомендації придатні для кількох цільових галузей, а інші (надто спеціалізовані) можуть бути застосовані лише в обмежених галузях [3, с. 4].

Ці закони були розроблені та впроваджені в життя на підставі, зокрема: рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO); антикорупційних рекомендацій Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС; рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії); пропозицій програми SIGMA [6, с. 68].

Вказані рекомендації, в свою чергу, ґрунтуються на ключових міжнародних актах антикорупційного спрямування, більшість яких ратифіковано Україною [6, с. 68]. Так, згідно зі

статтями 5 і 6 Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року держави-учасниці повинні розробляти і здійснювати ефективну скоординовану політику щодо протидії корупції та утворити з цією метою спеціально уповноважений орган (органи) [7]. Аналогічну позицію стосовно вказаного питання має і Рада Європи, що виявилось у прийнятті 27 січня 1999 року Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, у ст. 20 якої зазначено: «Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів по боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно і без будь-якого невинного тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи Сторони» [8].

Взагалі слід визнати специфічний характер політичної корупції і потребу впровадження у життя особливих механізмів протидії їй. Так, на думку Г. Кохана, корупція під час фінансування політичних партій та виборчих кампаній є окремим незалежним типом політичної корупції і вимагає окремого ґрунтовного дослідження, яке здійснюється передусім через моніторинг як одну з початкових стадій оцінювання [9, с. 113].

Серед недоліків нової Антикорупційної стратегії, на нашу думку, – відсутність у ній механізмів боротьби з корупцією у взаємозв'язку останньої з організованою злочинністю. Теоретично корупція і організована злочинність можуть існувати окремо. Ці правові категорії частково перетинаються, тобто можуть як збігатися, так і існувати роздільно. Втім, на практиці з огляду на охоплення адміністративно-контрольними функціями держави практично всіх сфер суспільних відносин складно уявити ситуацію, за якої злочинна група чи організація системно здійснює свою діяльність, не «підключаючи» до злочинних схем органи державної влади або службовців приватного сектору. Якщо така організація діє ізольовано, вона не може одержати доступу до фінансових і організаційних ресурсів, швидко потрапляє в поле зору правоохоронних органів і, врешті, викривається. Таким чином, формуючи комплекс антикорупційних заходів, жодним чином не можна ігнорувати протидію організованій злочинності [6, с. 68].

Для вдосконалення українського законодавства з впровадженням міжнародного досвіду необхідно здійснити ряд тривалих підготовчих заходів, основними серед яких мають бути такі:

- стабілізація економічної ситуації в країні;
- підвищення рівня життя населення;
- удосконалення системи соціальних пільг та допомог;
- підвищення рівня правової свідомості та правової культури громадян;
- реформування медичної галузі;
- реформування освітньої галузі на засадах академічної доброчесності;
- зниження рівня безробіття та підвищення рівня заробітної плати;
- постійне вдосконалення національного законодавства у відповідності до європейських стандартів.

Зменшення рівня корупції в Україні можливе лише за умови вивчення та впровадження в загальну практику досвіду провідних європейських країн в сфері боротьби з цим негативним явищем, а передусім, – впровадження політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції, що успішно діють в інших країнах [1, с. 184].

1. Прокопів Б., Бейгер В. Проблема вдосконалення антикорупційного законодавства України в контексті впровадження міжнародного досвіду. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3 (11). С. 180–185.

2. Берднікова К. Вдосконалення діючого антикорупційного законодавства та аналіз оновленої системи запобігання і протидії корупції в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Юридичні науки. 2014. Вип. 1. С. 100–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2014_1_25.

3. Гаман П. І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1316>. DOI: 10.32702/2307-2156-2018.10.1.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

5. Прохоренко О. Я. Прояви корупції – загроза національній безпеці України. *Науковий вісник НАВСУ*: зб. наук. праць. К., 2002. Вип. 3. С. 61–64.

6. Головкін О., Беляков М. Сучасні тенденції розвитку антикорупційного законодавства України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 67–75. URL: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/chasopys/ua/pdf/5-2015/golovkin.pdf>.

7. Конвенція Організацій Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

8. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994101>.

9. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Навроцька В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВО НА ВИКЛАД ОКРЕМОЇ ДУМКИ ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЧЛЕНА СУДДІВСЬКОЇ КОЛЕГІЇ

Окремою думкою є офіційно висловлена позиція члена суддівської колегії стосовно висновків рішення або їх обґрунтування, це пропозиція альтернативного вирішення розглядуваної ситуації. Визначення цього поняття міститься у Порядку ведення єдиного державного реєстру судових рішень (п. 15). У наведеному акті мова йде тільки про *суддю* [тут та далі – курсив мій – В. Н.] як того, хто вправі викладати свою відмінну від більшості позицію як окрему думку. Але видається, що при цьому законодавець (з огляду на положення п. 23 ч. 1 ст. 3 КПК України) виходив із ширшого тлумачення даного поняття, маючи на увазі під поняттям «суддя» як професійних судів, так і присяжних.

Також потрібно звернути увагу ще на один момент. Ст. 375 КПК України (що, якраз і стосується ухвалення судового рішення та винесення при цьому окремої думки) міститься у розділі «Судове провадження у суді першої

інстанції». Але за аналогією ця норма цілком може бути застосована і при перегляді справи апеляційним, касаційним судом, а також при перегляді судового рішення за ново-виявленими чи виключними обставинами.

Відповідно до ч. 2 ст. 375 КПК України у разі ухвалення рішення суду усі члени суддівської колегії (причому незалежно від позиції, яку вони обстоювали у справі), повинні це рішення підписати. Такий обов'язок покладено законодавцем у тому числі й на присяжного / суддю, котрий письмово виклав окрему думку. У цьому разі постає питання про відповідальність такого «дисидента» за винесення завідомо неправосудного рішення. У цьому разі підписання рішення суду є нічим іншим як обов'язковою процесуальною вимогою до оформлення судового рішення (але аж ніяк не до його суті). Своє справжнє ставлення до нього якраз і відображене в окремій думці.

Потрібно звернути увагу й на те, що згідно ч. 2 ст. 375 КПК України зазначено, що, якщо судові рішення ухвалено у *нарадчій кімнаті*, то його підписують усі судді. Якщо буквально тлумачити це положення, то можна зробити неправильний висновок про те, що у разі, коли рішення суду ухвалювалося *поза нарадчою кімнатою*, то члени суддівської колегії відповідне рішення можуть не підписувати. Але це не так. Це, скоріш за все, недолік нормотворчої техніки.

Те, що член суддівської колегії вправі викласти відмінну від більшості позицію має безсумнівну перевагу – такий «дисидент» може уникнути притягнення його до кримінальної відповідальності за винесення завідомо неправосудного акту.

Закон якраз і допускає можливість подання окремих думок у тому числі з метою забезпечення судді / присяжного від моральної та юридичної відповідальності за невільну участь у постановленні рішення, яке той зобов'язаний підписати та є процесуальною гарантією незалежності один від одного членів суддівської колегії.

Навроцький В. О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ У ПРОЕКТІ КК УКРАЇНИ 2020 Р.

У серпні 2019 року була створена та розпочала свою діяльність «Робоча група з питань розвитку кримінального права» (далі – РГ) як складова Комісії з питань правової реформи. З того моменту року відбулося кілька десятків очних та онлайн засідань цієї Робочої групи, її члени інтенсивно працювали поодиночці та як учасники підгруп щодо розробки окремих положень. Слід уточнити, що, з одного боку, члени Робочої групи об'єктивно оцінюють свою роль і можливості і тому аж ніяк не претендують на розвиток усього кримінального права України (яке включає і законодавство, і практику його застосування, і доктрину, і дидактику). Своїм завданням РГ бачить лише підготовку пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства, а саме, розробку проекту нового КК України. З іншого ж боку, РГ чітко усвідомлює, що кримінальний закон діє в системі інших нормативно-правових актів, тому береться за підготовку також інших актів про відповідальність за публічні правопорушення, зокрема, Кодексу проступків України, виділяє питання, які мають бути регламентовані у КПК України, актах регулюючого законодавства.

Результатом спільних зусиль на середину травня 2020 року підготовлено перший варіант Загальної частини майбутнього КК України, узгоджені структура Особливої частини цього КК та правила написання статей цієї частини КК, досягнута домовленість щодо розмежування між злочином та проступком. Незабаром проект Загальної частини нового КК буде оприлюднено на сайті РГ, який теж у процесі розробки структури та змістовного наповнення.

Цілком зрозуміло, що члени РГ у фокусі своєї уваги мають чи не найголовнішу соціально-правову проблему України, якою є протидія корупції. Тому антикорупційні положення, їх регламентація у новому КК займають чільне місце.

Мова не йде суто про норми, які передбачатимуть відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією злочини та проступки. Питання ставиться ширше – усунути з КК, наскільки це можливо, корупційні ризики при його майбутньому тлумаченні та застосуванні, подолати недоліки існуючого КК у цій частині, зробити антикорупційні норми чіткими, зрозумілими, зручними для застосування. Зрозуміло, що ці «благі наміри» РГ стосуються не тільки антикорупційних норм, а всього КК. Бо неможливо вирішити якесь часткове, хоча б і архіважливе, завдання без вирішення проблеми в цілому.

Отже, як вирішується **проблема усунення корупційних ризиків** в проєкті нового КК? Задля цього узгоджені, відображені у відповідній Концепції та втілені у підготовлюваному проєкті такі новели (чи не всі з яких були кілька років тому запропоновані у «Концепції реформування законодавства України про публічні правопорушення», розробленій Львівським форумом кримінальної юстиції):

- градація злочинів за тяжкістю на 10 ступенів. Кожному ступню буде відповідати своя типова санкція та інші кримінально-правові заходи;

- скорочення кількості покарань до трьох (штраф, ув'язнення строкове, ув'язнення довічне) та розриву між мінімумом та максимумом санкції;

- уніфікація ознак, які підвищують чи зменшують ступінь тяжкості вчиненого посягання. Всі вони будуть винесені у Загальну частину, поширюватимуться на будь-яке діяння та матимуть свою «ціну» – перехід да 1 чи 2 ступені в сторону збільшення чи зменшення тяжкості злочину;

- зменшення правозастосовного угляду у всіх його проявах як при кримінально-правовій кваліфікації, так і при визначенні правових наслідків скоєного.;

- обмеження законодавчої сваволі. Зокрема, доповнюючи КК новим складом злочину, законодавець буде визначати його

тяжкість не довільно, а буде змушений виходити з тяжкості наслідків та відносити злочин до певного ступеня. Тим самим він буде зв'язаний і щодо визначення санкції – адже вона для злочину певного ступня тяжкості буде типовою

Загалом для членів РГ аргумент наявності/відсутності корупційних ризиків щодо того чи іншого варіанту вирішення кримінально-правових питань є чи не найбільш вагомим при виборі способу його регламентації в майбутньому КК. Зрозуміло чому ніхто не хоче бути покровителем корупціонерів чи, принаймні, залишати їм шпаринки для можливості корупційних зловживань.

Подолання недоліків існуючого КК в частині регламентації відповідальності за корупційні діяння передбачається здійснити завдяки реалізації таких ідей:

– забезпечення стабільності КК, утруднення можливості свавільних та частих змін у його положення. Відомо, що в чинному КК статті про хабарництво змінювалися вже більше десятка разів. Щоразу це відбувалося під лозунгом посилення відповідальності, хоча насправді вона нерідко послаблювалася. Щоб запобігти невинуватим змінам, подолати спокусу замінити вирішення соціальних та економічних проблем доповненням КК новою статтею чи викладенням її у новій редакції, пропонується ускладнити зміни до цього кодексу – проводити їх не частіше певного строку, запровадити правило, що зміни до КК можуть здійснюватися лише спеціальним законом;

– удосконалення визначення поняття корупційного злочину. У чинному законі це зроблено шляхом переліку статей Особливої частини у зовсім невідповідній для цього ст. 45 КК, Цей перелік, до того ж, неадекватний – включає статті про злочини, які не є корупційними і, навпаки, не охоплює ряду корупційних посягань. У проекті КК поняття корупційного злочину передбачається визначити у статті, присвяченій визначенню понять. На сьогодні є два варіанти: 1) через перелік статей про корупційні злочини – як це є і зараз; 2) шляхом вказівки на ознаки корупційного злочину;

– систематизації кримінально-правових положень, перенесення тих, які мають загальне значення, в Загальну частину КК. Відомо, що у чинному КК є примітки до ст. 354 КК у яких фактично

заховані норми, які стосуються антикорупційних статей, розташованих у зовсім іншому розділі КК. Те ж саме стосується приміток до рядку інших статей. У новому КК це передбачається усунути;

- категоричності щодо визначення кримінально-правових наслідків вчинення корупційних злочинів. Зокрема, вони зберігатимуться до повного виконання зобов'язань, покладених судом у зв'язку зі вчиненням злочину (не лише виконанням покарання, але й відбуттям пробаційних заходів, заходів безпеки, повною компенсацією заподіяної шкоди). Щоправда, слід визнати, що наразі РГ ще не обговорювала специфічних правообмежень щодо корупціонерів;

- скороченням кількості видів суб'єктів корупційних злочинів, названих у КК, видів діянь, за які встановлена кримінальна відповідальність. Існуючі в чинному КК кілька видів службових осіб, неспівпадаючі переліки осіб, які надають публічні послуги тощо явно неприйнятні;

- виправлення явних помилок чинного КК. Так, у новому КК явно не місце вказівці на діяння у існуючій ч. 1 ст. 368-3 КК як на «прохання її надати» (адресоване саме до себе?).

Подолання недоліків буде відбуватися і через запровадження інших заходів універсального характеру – таких, що стосуються не лише статей про корупційні злочини.

Нарешті, як зробити антикорупційні положення нового КК чіткими, зрозумілими, зручними? У цьому аспекті передбачається запровадити такі новели:

- скорочення обсягу Особливої частини КК за рахунок відмови (скрізь, де це можна) від виділення статей про спеціальні норми та норми про складені злочини. Поза всяким сумнівом, це зачепить і існуючі норми про корупційні злочини;

- зменшення кількості термінів, з використанням яких будуть будуватися диспозиції статей Особливої частини КК, усунення невинновданого синонімії тощо;

- роз'яснення змісту багатьох термінів, вжитих у КК в окремому розділі;

- регламентація правил кримінально-правової кваліфікації, серед яких правила подолання колізій;

– нові підходи до побудови диспозицій статей Особливої частини КК. Серед них – виділення в окремі пункти кожної альтернативної ознаки складу злочину;

– побудова бланкетних диспозицій з посиланням лише на закони України;

– діджиталізація, яка має стосуватися як самого тексту КК, так і його застосування.

Очевидно і зрозуміло, що вісім членів РГ не зможуть осягнути усіх проблем. Тому нам потрібна допомога від усіх зацікавлених у вказівці на ті положення, які досі не були висвітлені, але які мають бути відображені в новому КК, щодо регламентації яких потрібні нові підходи. Водночас, конечним є акцентування і на ті існуючі кримінально норми, які витримали перевірку часом і змінювати які недоцільно або ж на питання, від вирішення яких законодавець невинновдано відмовився в ході численних змін КК 1960 та 2001 років. Щойно запрацює сайт РГ, такі ідеї можна буде довести і обговорити. Наперед вдячний усім, хто долучиться до вдосконалення проекту КК 2020 р. Цей закон, як ніякий інший, потрібно готувати добре – як для себе. Добре – як для себе і у відомому аспекті згідно якого «від суми і від тюрми не зарікайся», і як професійний інструмент для юриста.

Нагірна О. В.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
факультету управління та економічної безпеки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Корупція – це таке соціальне явище, яке становить загрозу для суспільства та держави в умовах незаконного корисливого використання влади.

Корупція лідирує в рейтингу проблем, які найбільше перешкоджають розвитку країни. Вона гальмує процес

євроінтеграції України (44,4%) та порушує права громадян на отримання послуг, зокрема освітніх і медичних (41%) [1].

Виміряти показник рівня корупції досить складно. Найвідоміший показник рівня корупції – індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), що розраховує з 1995 року міжнародна організація Transparency International на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Для визначення оцінки України використовується 9 джерел. Індекс оцінює корупцію лише в державному секторі і не охоплює побутову корупцію. Ключовий показник – це кількість балів. 0 балів (мінімальна оцінка) – означає, що корупція замінює державу, 100 балів (максимальна оцінка) – означає, що корупція в державі майже відсутня [2].

Проаналізуємо динаміку зміни індексу сприйняття корупції в Україні за 2012–2019 рр. (рис. 1) [2].

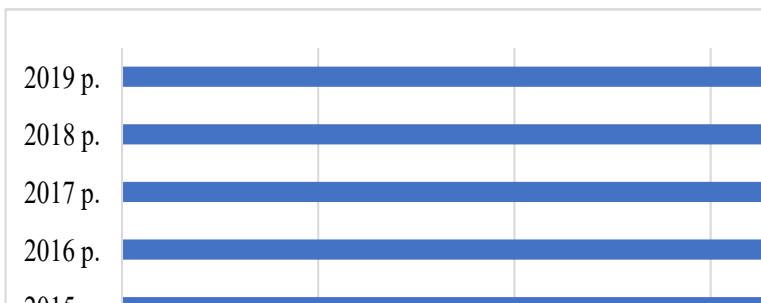

Рис. 1. Динаміка зміни індексу сприйняття корупції в Україні за 2012–2019 рр., балів

Як видно із рис. 1 за 2019 рік кількість балів зменшилась на два і повернулась до рівня 2017 року, що свідчить про високий рівень корупції у державі.

У 2019 році 497 проявів корупції заблоковано, 189 осіб засуджено, 164 особи звільнено з посад. Загальна сума неправомірної вигоди, яку вимагали корупціонери становить понад 65 млн. грн., а виявлені збитки держави та територіальних громад – більш ніж 1,4 млрд. грн. [3].

На сьогодні є велика кількість причин виникнення та існування корупції, а саме: недосконалість законодавства,

економічна та політична нестабільність держави, надмірне втручання держави в економіку, використання службового становища рідних та друзів, тінізація економіки, зростання злочинності в суспільстві тощо.

У зв'язку з цим, на початку 2019 року Transparency International Ukraine надала 12 рекомендацій, які дозволяють покращити показники України у CPI. На початку цього року лише половина із них була виконана повністю або частково, а саме:

- знято монополії СБУ на прослуховування;
- скасовано декларавання для антикорупціонерів;
- презавантажено НАЗК (агентство позбулось колегіальності, очільника обрали за участі міжнародних експертів; агентство отримало автоматизований доступ для перевірки е-декларацій до 3 необхідних реєстрів);
- прийнято новий Закон України «Про публічні закупівлі»;
- парламент передбачив можливість приватизації 500 державних підприємств через систему електронних аукціонів ProZorro;
- зростає кількість наглядових рад у державних підприємствах [2].

Шість пунктів, які не виконані Україною:

- зміна способу формування органів суддівського самоврядування;
- забезпечення ефективної роботи реєстру бенефіціарів;
- повернення довіри до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- посилення контролю за фінансуванням політичних партій;
- позбавлення СБУ та Нацполіції повноважень у сфері боротьби з економічною злочинністю;
- покарання винних в організації нападів на антикорупційних активістів [2].

Як бачимо, у 2019 році перед урядом було поставлено занадто багато завдань. Тому в 2020 році для подолання корупції та підвищення довіри зі сторони бізнесу та громадян Transparency International Ukraine надає лише 5 рекомендацій:

- сформувати незалежну та професійну судову владу;
- забезпечити незалежність та спроможність органів анти-корупційної сфери;
- позбавити СБУ повноважень у сфері протидії економічним та корупційним злочинам;
- підвищити ефективність системи запобігання політичної корупції;
- запровадити відкритий та підзвітний процес приватизації державного майна [2].

Владі нашої держави доцільно дослухатись до порад Transparency International Ukraine, оскільки це дозволить створити дієву систему запобігання корупції на принципах правопорядку, непідкупності та чесності.

1. Звіт II півріччя 2019 року НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-druhe-pivrichchya-2019-roku>

2. Індекс сприйняття корупції – 2019. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>

3. Служба безпеки України назвала суму збитків держави внаслідок корупції в 2019 році. URL: https://espreso.tv/news/2020/01/13/skilky_ukrayina_vtratyla_cherez_korupciyu_u_2019_roci_dani_sylovykiv

Павліченко В. В.,

аспірант

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Невід'ємною умовою боротьби з корупцією в Україні є підтримка міжнародного співтовариства, роль якого повинна полягати в руйнуванні описаних стереотипів і сприянні зміні мислення як населення, так і уряду країни. Окрім інституційних реформ, тут знадобиться щеплення свідомості того, що корупція –

це не культура, а злочин, не шанс багато заробити при низьких ризиках, а як прямо протилежне – дуже ризикована і мало-прибуткова справа. Проте, як показує приклад інших країн, у разі здобуття Україною в рамках міжнародної співпраці допомоги в боротьбі з корупцією між нею і донорами надалі можуть на робочому рівні виникати різні тертя. Наприклад, донори, ймовірно, вказуватимуть на такі проблеми, як недостатній рівень організації уряду, брак кадрів, слабка мотивація урядовців, відсутність лідерства, зведення ролі української сторони до простого отримання допомоги без розставляння пріоритетів тощо. Україна, зі свого боку, може заперечувати це, перераховуючи наступні неприйнятні для неї умови: нав'язування їй шаблонної моделі без урахування місцевої специфіки, односторонній характер допомоги від донорів, ігнорування рівня кадрового потенціалу України при наданні допомоги, вимога швидких результатів, зайве залучення іноземних консультантів і високий рівень їхньої зарплати, дублювання проектів через недостатню координацію між донорами, брак професіоналізму в персоналу донорів тощо. Уряд проводить низку реформ, виходячи з теоретичних припущень про їхню успішність, проте, якою мірою вони виявляться такими, що реально діють в довгостроковому плані, поки невідомо. Крім того, для боротьби з корупцією потрібне також формування політичної волі, антикорупційне навчання, здійснення розслідувань і кримінальних переслідувань у справах про корупційні злочини, участь громадян та інші моменти, робота над якими може вестися паралельно, але здобуття одночасного ефекту від яких не гарантовано.

Проголошене викорінення корупції так само, як і ліквідація зубожіння, ризикує стати нездійсненним. Уряд повинен тепер уважно прислухатися до думок і порад від представників свого громадянського суспільства, зарубіжних організацій і сусідніх країн, безпосередньо відображаючи отриману інформацію в своїй антикорупційній політиці і заходах. Особливо це стосується рекомендацій сусідніх держав, які можуть поділитися чисельними прикладами як успіхів, так і невдач у боротьбі з корупцією. Результатом цієї боротьби буває не тільки перемога, але й

поразка, причому саме друге зустрічається на практиці набагато частіше. Практично всі антикорупційні програми закінчуються провалом. Вивчення такого досвіду може допомогти виробити успішнішу антикорупційну стратегію. Якщо сусідні країни, передовсім Польща й Угорщина, що мають схожість із Україною з точки зору регіональної приналежності, історії, релігії, культури, державної організації і корупційної практики, змогли за короткий час зменшити розміри корупції, то і в Україні мають бути всі підстави для того, щоб повторити їхній успіх.

У 2019 році у Національній поліції України для виявлення, протидії даним корупційним проявам створено новий орган, який наділений певними завданнями і функціями.

Постановою Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2019 р. № 867 утворено як юридичну особу публічного права Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції. Даний підрозділ утворений з метою підвищення ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції під час виконання завдань із забезпечення прав і свобод людини та протидії злочинності.

Діяльність ДСР ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, а також безперервності.

Одним із завданнями ДСР є протидія корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та їх припинення відповідно до законодавства України.

Важливою функцією ДСР є аналіз оперативної обстановки, соціально-економічних та інших факторів, що впливають на її ускладнення, прогнозує криміногенну ситуацію, тенденції та рівень розвитку корупції, організованої злочинності, у тому числі в органах державної влади, управління і місцевого самоврядування.

Тому на нашу думку створення даного підрозділу буде ефективним заходом у боротьбі з корупційними проявами у державі.

Павлович-Сенета Я. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАК КОРУПЦІЇ

Корупція, що виникла в далекому минулому, супроводжує людство і в наш час. Масштаби і наслідки процесів корупційності в усіх державах світу вимагають від відповідних державних і міжнародних установ та організацій постійного і поглибленого аналізу її причин, з метою нейтралізації та розробки заходів щодо подолання.

Прояви корупції характерні і для української спільноти. З одного боку, відіграючи роль вкрай негативного явища, корупція здійснює вплив на політичну ситуацію, економічні перетворення, ідеологічні формулювання людей, міжнародні відносини тощо, створюючи при цьому своєрідну внутрішню кризу. З іншого боку вона характеризує трансформаційні процеси, що відбуваються під час державної та суспільної розбудови.

Ефективне запобігання та протидія корупції є об'єктивною необхідністю подальшого позитивного розвитку України, як правової, демократичної та соціальної держави, а для цього, слід ґрунтовно дослідити правовий інструментарій боротьби із нею. Закон «Про запобігання корупції», прийнятий у 2014 році, навіть з чисельними змінами і доповненнями не забезпечив успіху зусиль суспільства у протидії корупційним проявам.

На думку А. В. Мовчана серед причин поширеності корупції в Україні можна визначити наступні: 1) психологічні втрати перехідного періоду у житті суспільства; 2) становлення нових державних інститутів; 3) перерозподіл державної власності; 4) тінізація економіки;

5) кризові економічні явища; 6) незавершеність формування правового поля в Україні; 7) незадовільний стан протидії злочинності; 8) незадовільний стан боротьби з контрабандою на митницях та в зоні проведення АТО; 9) прорахунки у кадровому забезпеченні інституту управлінської ланки в органах державного управління [1, с. 118].

Незважаючи на те, що дослідженню корупційних явищ присвячувалось багато наукових праць, ця тема залишається актуальною. Висвітлення проблеми корупції можна знайти, зокрема, у працях В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, О. Т. Білоуса, А. В. Гайдука, В. О. Глушкова, Є. Б. Дідоренка, В. Т. Зеленецького, М. І. Камлика, В. К. Колпакова, С. Ф. Константінова, О. В. Кузьменко, В. І. Курила, В. С. Литвиненка, М. І. Мельника, В. І. Олефіра, В. М. Поповича, В. В. Сташиса, В. Д. Суценка, В. Я. Тація, Р. М. Тучака, М. І. Хавронюка, Ю. С. Шемшученка та інших.

М. Ю. Тихомиров розглядає корупцію як злочинну діяльність у сфері політики чи державного управління, використання посадовими особами наданих їм прав і владних повноважень з метою особистого збагачення [2]. Більш широкий підхід до визначення корупції демонструє Н. В. Кузнецова, яка пропонує ставитись до цього феномену не тільки як до правового, але і як до соціального, економічного та морального явища, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі [3, с. 32]. М. І. Мельник визначає корупцію як багатоаспектне соціально-економічне, політичне, правове та моральне явище, що складається з цілого комплексу протиправних дій і неетичних вчинків [3, с. 76].

На думку О. Я. Прохоренко, корупція – це зловживання державною владою з метою особистої вигоди; це система відносин, яка допомагає власникам капіталу купувати все – пільги, вплив, закони, рішення на свою користь, заступництво законодавчої, виконавчої та судової влади [4, с. 18].

Аналізуючи Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, можна узагальнити, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень

чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб [5].

З наведених визначень корупції можна виділити такі її основні ознаки:

- наявність суб'єкта, наділеного повноваженнями щодо розподілу суспільних благ;
- корисливий мотив корупціонерів (особисте збагачення чи збагачення «близьких» осіб);
- наявність суспільної шкоди від корупційної діяльності.

Окрім наведених ознак необхідно виділити ще деякі, з допомогою яких можна більш чітко визначити сутність корупції. Однією з таких ознак є те, що корупція проявляється в публічно-правових відносинах.

Протидія корупції повинна здійснюватись перш за все у публічній сфері. Зокрема, сюди можна віднести сферу державного устрою; сферу діяльності всіх публічних інститутів, апарату держави; сферу адміністративних відносин, державної служби, кримінального переслідування та відповідальності; сферу міждержавних відносин і міжнародних організацій та інші [6, с. 15]. Звісно, будь-який хабародавець платить за рішення, яке на його користь змінює систему прав власності на ресурси які є об'єктом регулювання з боку держави. Різницю між реальною вартістю ресурсів, товарів, робіт чи послуг і тим, що сплачують (або отримують) за них суб'єкти корупційних правопорушень мовою економіки можна назвати *корупційною вигодою*. Така вигода виникає за наявності у суб'єкта корупційного правопорушення спеціальних повноважень та перевищення ним меж цих повноважень.

Узагальнюючи викладене, можемо визначити *корупцію в широкому розумінні як систему корупційних відносин, засновану на протиправних діях публічних посадових осіб з корупційною вигодою та всупереч державним і суспільним інтересам*.

Спеціальною ознакою корупційного адміністративного проступку є конфлікт інтересів між діями посадової особи (сфера дії предмета адміністративного права) та інтересами приватної особи,

або конфлікт між діями виборної особи та інтересами суспільства. До корупції може бути схильна будь-яка людина, яка володіє дискреційною владою – владою на власний розсуд розподіляти певні ресурси, що їй не належать. При цьому основним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (вигоди), пов'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримуючим фактором – ризик викриття та покарання.

Здійснити відмежування корупції як адміністративного проступку від корупції, як загально-соціального явища можливо, на нашу думку, за допомогою такої додаткової ознаки, як наявність офіційно закріпленого в нормативно-правовому акті складу корупційного правопорушення. Корупційним правопорушенням визнається умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. Корупція у широкому розумінні співвідноситься з корупційним адміністративним деліктом як загальне і конкретне.

Отже, корупція в адміністративно-правовому розумінні – це система публічних відносин, заснована на передбачених конкретним складом корупційного адміністративного правопорушення діяннях посадових осіб публічної сфери.

1. Мовчан А. В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 116–121.

2. Ефективність запобігання та протидії корупції в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2015/02/blog-post.html>.

3. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії: монографія. К.: Юридична думка, 2004. 400 с.

4. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби (організаційно-правові аспекти): автореф. дис. ... на канд. наук з державного управління: 25.00.03. К., 2004. 20 с.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

6. Литвиненко В. І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні. К.: Персонал, 2016. 89 с.

Павлович-Сенета Я. П.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету

Нікітіна Ю.,

здобувач вищої освіти юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Питання ефективності запобігання та протидії корупції є однією із найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна Українська держава.

Дане питання є дуже актуальним, адже корупційні правопорушення зумовлюють поглиблення суспільно кризових явищ, також підривають імідж України на світовій арені, перешкоджають налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю, руйнують засади розбудови правової держави та громадянського суспільства. Тому дуже важливо розробляти та впроваджувати заходи антикорупційного спрямування – це одне із першочергових завдань державної влади.

На даному етапі Україна зробила чимало кроків для реалізації даного завдання, було прийнято антикорупційне законодавство, низку нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції; ведеться постійний діалог Української держави із світовою спільнотою щодо вироблення ефективних механізмів протидії та подолання корупції; здійснюються наукові дослідження з питань запобігання корупції та боротьби з нею; формується публіцистика антикорупційного характеру [1, с. 1]. Незважаючи на це, корупція продовжує залишатися однією із нагальних для вирішення проблем українського суспільства.

Одним з основних засобів запобігання корупційних правопорушень є надання належної, повної та достовірної інформації особам, які звертаються до певного органу місцевого самоврядування або мають на меті отримати інформацію про цей орган.

Варто зазначити, що одним із корупційних ризиків є відсутність або погана доступність інформації про процедуру отримання адміністративних послуг. На практиці обсяг інформації, яку можна отримати в приміщенні органу і на його офіційній веб-сторінці, суттєво відрізняється і залежить передусім від організаційних чинників та ініціативності керівництва органу [2, с. 45].

Для того щоб подолати виникнення корупційних ризиків у діяльності органів місцевого самоврядування, передусім, потрібно щоб інформація про відповідний місцевий орган (його функції, повноваження, правовий статус кожної посадової особи, а також уся інша важлива інформація) була доступною для кожного у повному обсязі та зрозумілому викладі, тобто підвищити рівень прозорості і відкритості у діяльності органів, забезпечити умови для участі громадян.

Також ще одним важливим антикорупційним заходом є підвищення рівня антикорупційної культури як органів місцевого самоврядування, так і самих громадян. Даний захід можна реалізувати через проведення просвітницьких заходів (тренінги, лекції, круглі столи), що підвищують рівень правової свідомості громадян, зокрема в частині щодо своїх прав та свобод, механізму їх реалізації та правових способів захисту; проведення безкоштовних інформаційно-навчальних онлайн-курсів для працівників органів місцевого самоврядування тощо.

Щоб зменшити корупційні ризики в органах місцевого самоврядування потрібно утворити орган, який б стежив за правомірністю органів місцевого самоврядування.

Хорошим прикладом даного заходу може бути м. Львів, адже у Львівський міській раді існує сектор з питань доброчесності та запобігання корупції департаменту «Адміністрація міського голови». Він є уповноваженим підрозділом з питань управлінської цілісності, запобігання та виявлення корупції

у Львівській міській раді, утвореним відповідно до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про запобігання корупції», постанови Кабінету Міністрів України від 04.09.2013 року № 706 «Питання запобігання та протидії корупції» [3]. Даний сектор є ефективним, адже його мета ґрунтується на забезпеченні доброчесності та вільного від корупції врядування у Львівській міській раді, включаючи усі її структурні підрозділи, комунальні підприємстві, установі та організації. Отже, дія сектора поширюється на всі органи, що підконтрольні ЛМР.

Ще одним не менш важливим антикорупційним заходом є встановлено правил етичної поведінки, зокрема для посадових осіб органів місцевого самоврядування. Під такими правилами варто розглядати загальні обов'язкові вимоги, що встановлюються до посадових осіб органів місцевого самоврядування, за недодержання яких відповідні особи притягуються до відповідальності. Даний захід можна реалізувати через видання підзаконних актів органів місцевого самоврядування, адже вони забезпечать інформування працівників щодо корупційних правопорушень.

Прикладом даного заходу може бути Львівська міська рада, яка утвердила для своїх працівників Кодекс етичної поведінки посадових осіб та працівників

Львівської міської ради, її виконавчих органів, комунальних підприємств, установ та організацій.

У даному документі зведені основні вимоги до поведінки посадових осіб та працівників Львівської міської ради, її виконавчих органів, комунальних підприємств, установ та організацій [4].

Мета Кодексу є встановити та запровадити морально-етичні принципи, а також єдині норми і правила поведінки Працівників, які, виконуючи свої службові обов'язки гідно, забезпечують авторитет, довіру і повагу мешканців міста до міської ради, а також сформулювати спільне бачення майбутнього міста Львова як відповідального та успішного міста [5]. Також варто зазначити, що даний документ розробляє Сектор з питань доброчесності та запобігання корупції, бачимо ще один приклад ефективності даного органу.

Найважливішим заходом запобігання корупції є розробка та впровадження системи сповіщень для повідомлень про корупційні правопорушення в органах місцевого самоврядування.

Даний захід теж був проваджений Сектором з питань доброчесності та запобігання корупції департаменту «Адміністрація міського голови», які утворити робочу групу з розробки та впровадження системи сповіщень для повідомлень про неприйнятну поведінку та інші порушення, вказані у Кодексі етичної поведінки посадових осіб та працівників виконавчих органів Львівської міської ради, її установ, організацій та комунальних підприємств.

Даний канал тільки не давно був впроваджений. Система сповіщень – це система для повідомлень про порушення посадовими особами та працівниками Львівської міської ради, її підприємств, установ та організацій норм Кодексу етичної поведінки [4]. Громадянин або працівник, який став свідком корупційного правопорушення в органах місцевого самоврядування може анонімно повідомити про це.

Запровадження спеціальних перевірок інформації про кандидата на посаду службовця місцевого самоврядування, теж можна вважати, що це антикорупційний захід. Він зумовлюється необхідністю не допустити (запобігти) прийняттю на службу осіб, які можуть бути задіяні у корупційних практиках. Це допоможе зменшити корупційний ризик в органах місцевої влади.

Отже, запобігання корупції в органах місцевого самоврядування є довготривала та клопітка справа, яка потребує ініціативності з боку самих посадових осіб та громадськості. Перші кроки на цьому шляху уже зроблені, зокрема прийнято нове законодавство, в основі якого превентивна функція. Подальші дії повинні бути спрямовані на формування активної громадської позиції із запобігання корупції; підвищення правової культури громадян та формування у них моральної нетерпимості до будь-яких корупційних проявів.

1. Молдован Е. С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10mesmia.pdf>

2. Бончук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування: швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO»: практ. посібник. К.: Софія-А, 2012. 88 с.

3. Положення про сектор з питань доброчесності та запобігання корупції департаменту «Адміністрація міського голови» Львівської міської ради: рішення ЛМР від 29.09.2017 № 884. URL: https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF

4. Про затвердження Кодексу етичної поведінки посадових осіб та працівників виконавчих органів Львівської міської ради, її установ, організацій та комунальних підприємств: рішення ЛМР від 20.09.2019 № 879. URL: https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/

5. Про затвердження Порядку отримання, реєстрації та розгляду повідомлень про порушення Кодексу етичної поведінки посадових осіб та працівників виконавчих органів Львівської міської ради, її установ, організацій та комунальних підприємств: рішення ЛМР від 07.02.2020 № 92. URL: https://www8.city-adm.lviv.ua/pool/info/doclmr_1.nsf

Пассека О. Ф.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології факультету №1 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ У СКЛАДІ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ

Особа за вчинення діяння, яке формально містить ознаки відповідного злочину не завжди підлягатиме кримінальний відповідальності через малозначність, оскільки таким діянням не заподіяно і не могло бути заподіяно істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Таке положення ч. 2 ст. 11 КК України реалізує принципи гуманізму та справедливості і відповідно дає можливість відмежувати злочинне діяння від незлочинного.

Малозначність діяння, як видається, може мати місце лише у тих складах злочинів, які чітко не визначають межу між

злочинним та не злочинним діянням, у випадках коли право визначення наявності або відсутності заподіяння чи можливості заподіяння істотної шкоди надається правоохоронним та судовим органам. В протилежному випадку, коли у статті чітко визначено мінімальний розмір заподіяної шкоди, мінімальний розмір одержаного незаконного доходу тощо, вести мову про малозначність немає підстав, оскільки законодавець визначивши таку межу вже вказав на достатній рівень суспільної небезпеки і саме на істотність такої шкоди.

Аналіз положень ст. 368 КК України засвідчує, що законодавчо визначеної межі між малозначним діянням і злочинним у цьому разі немає, оскільки у статті не визначено мінімального розміру неправомірної вигоди для настання кримінальної відповідальності. При цьому не можна заперечувати того факту, що одержання пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди, як і безпосередньо одержання неправомірної вигоди може бути визнано малозначним. З огляду на це така редакція ст. 368 КК України жодним чином не сприяє ефективності правозастосовної практики у сфері протидії корупційним злочинам.

З огляду на це О. О. Дудоров зазначає, що в ч. 1 ст. 368 КК не встановлено мінімального розміру неправомірної вигоди як предмета злочину, передбаченого вказаною кримінально-правовою нормою, якій, таким чином, бракує формальної визначеності. Законодавець (треба так розуміти) виходить із того, що одержання неправомірної вигоди будь-якого розміру (прийняття пропозиції, обіцянки такої вигоди, прохання надати її) порушує правомірне функціонування управлінської сфери, підриває її авторитет (останній кількісного виміру не має), а тому повинно визнаватися злочином. Разом з тим, зазначає науковець, у випадку одержання службовою особою незначної за розміром неправомірної вигоди (учинення щодо неї інших діянь) можливе застосування кримінально-правової норми про малозначність. У цьому разі при з'ясуванні питання про можливість застосування ч. 2 ст. 11 КК щодо одержання службовою особою незначної за розміром неправомірної вигоди слід, зокрема, урахувувати характер і розмір

шкоди, яка заподіяна (може бути заподіяна) тим діянням, за вчинення якого одержується неправомірна вигода [1, с. 81].

Слід зазначити, що аналогічна ситуація спостерігається й в інших статтях КК України, які передбачають відповідальність за пропозицію, обіцянку або одержання неправомірної вигоди (ст.ст. 354, 368³, 368⁴, 369, 369²). І лише в одному складі злочину, який пов'язаний із пропозицією, обіцянкою, одержанням неправомірної вигоди таким мінімальний розмір визначено. Так, у примітці до ст. 160 КК України визначено, що кримінальний відповідальності особа підлягатиме у разі, якщо вартість коштів чи іншого майна, переваг, пільг, послуг або нематеріальних активів перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

Окрім того, положення окремих із зазначених статей в попередніх своїх редакціях також визначали мінімальний розмір неправомірної вигоди. Так, свого часу у примітці до ст. 354 КК України визначався мінімальний розмір неправомірної вигоди для предмету цього складу злочину, а саме: 0,5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Згодом він був збільшений до 1,5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Проте, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року зазначені положення були виключені [2]. Вказане не можна віднести до виправданих кроків законодавця.

У підтримку цієї тези Д. А. Третяков відзначає, що виключення мінімального розміру неправомірної вигоди зі ст. 354 КК України, не є позитивним моментом у боротьбі з корупційними проявами адже після цього можна буде притягувати до кримінальної відповідальності «рядового працівника підприємства» за м'яко кажучи отримання ним 20 гривень, це фактично не на що не впливає [3, с. 77].

З огляду на це у практичній площині виникла ситуація за якою у різних регіонах держави, більше того у різних право-

охоронних та судових структурах мінімальний розмір для притягнення особи до кримінальної відповідальності за пропозицію, обіцянку чи одержання неправомірної вигоди відрізняється. В одному випадку особа за вчинення зазначеного діяння предметом якого була неправомірна вигода на певну суму визнається малозначним, при цьому в іншому за такий ж розмір неправомірної вигоди особа підлягає кримінальній відповідальності та покаранню.

Це свідчить про доцільність корегування ознак вказаних складів злочинів.

У наукових публікаціях неодноразово зверталась увага на доцільність визначення мінімальної суми неправомірної вигоди для настання саме кримінальної відповідальності. Так, до прикладу Р. Л. Максимович пропонує передбачити мінімальний розмір предмета ст. 368 КК України на основі низки чинників, а саме: 1) у ст. 305 Модельного Кримінального кодексу для державучасниць Співдружності Незалежних Держав від 17 лютого 1996 року передбачено відповідальність за одержання хабаря. У п. 2 примітки до цієї статті зазначено, що не є злочином у зв'язку із малозначністю і переслідується в дисциплінарному порядку одержання публічним службовцем майна, права на майно чи іншої майнової вигоди, як подарунку за відсутності попередньої домовленості за вчинену дію (бездіяльність), яка не порушує службові обов'язки такої особи, якщо вартість подарунку не перевищувала одноразовий мінімальний розмір заробітної плати, встановлений законодавством; 2) певною чином орієнтиром у вирішенні цього питання може бути положення, яке міститься в ч. 2 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» від 17 жовтня 2014 року, де передбачено, що особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) упродовж року, не перевищує два прожиткові мінімуми, встановлені для працездатної особи на 1 січня того року,

в якому прийнято подарунки; 3) за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 354 КК України, де також не визначено мінімальний розмір неправомірної вигоди, передбачено мінімальне покарання у виді штрафу у розмірі 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (4250 гривень). Відповідно, на його думку, розмір неправомірної вигоди у такому складі злочину має бути меншим, ніж мінімальний розмір штрафу, який може бути призначений за його вчинення. В іншому разі це суперечило б принципу відшкодування шкоди, завданої корупційним злочином [4, с. 248–249].

В цілому погоджуючись з позицією вказаного вченого, а також з урахуванням практики застосування положень КК України правоохоронними та судовими органами вбачається можливим визначити мінімальний розмір неправомірної вигоди для складів злочинів, передбачених статтями 160, 354, 368³, 368⁴, 369, 369² з двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на 2020 рік становить 2102 гривень.

Відповідно за пропозицію, обіцянку або одержання неправомірної вигоди на меншу суму передбачити адміністративну відповідальність. Таке рішення не є новелою для нашого законодавства. Як відомо, КУпАП свого часу передбачав відповідальність фактично за пропозицію, обіцянку та одержання неправомірної вигоди у ст. 172². Проте Законом України від 18 квітня 2013 року № 221-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства України у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» з положень КУпАП вона була виключена.

Серед причин цього було виконання Рекомендації GRECO Другого додаткового звіту про виконання рекомендацій Україною. У вказаному звіті GRECO, зазначається про стурбованість щодо наявності двох паралельних систем відповідальності за корупційні правопорушення, тобто систем кримінальної та адміністративної відповідальності, які надають можливості для маніпуляцій, а саме, уникнення особами справедливих притягнення до відповідальності [5].

Проте така позиція не враховує законодавчих традицій України щодо розмежування видів юридичної відповідальності в залежності від рівня небезпеки того чи іншого діяння.

Крім того, зважаючи на закиди щодо неможливості адекватного реагування держави на факти вчинення корупційних діянь засобами адміністративного права слід зазначити, що встановлення адміністративної відповідальності за пропозицію, обіцянку або одержання неправомірної вигоди, так само, як і за їх надання у визначеному розмірі у поєднанні з положеннями абзацу другого ч. 2 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» є виправданим і достатнім заходом реагування.

З огляду на зазначене вбачається доцільним у статтях статтями 160, 354, 368³, 368⁴, 369, 369² визначити мінімальний розмір неправомірної вигоди для настання кримінальної відповідальності 2 н.м.д.г., а за вчинення таких діянь у меншому розмірі передбачити адміністративну відповідальність.

1. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 1. С. 80–98.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 17. Ст. 118.

3. Третьяков Д. А. Кримінальна відповідальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К.: Національна академія прокуратури України, 2016. 261 с.

4. Максимович Р. Л. Розмір неправомірної вигоди у складі злочину, передбаченому в ст. 368 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2015. Вип. 3. С. 244–251.

5. Другий додатковий звіт про виконання рекомендацій Україною, прийнятий GRECO на 54 пленарному засіданні. Страсбург, 20–23 березня 2012 року. URL: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoRC1&2%282009%291_SecondAdd_Ukraine_UA.pdf

Проць І. М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету

Ямкова Т. І.,

здобувач вищої освіти
юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОМПЕТЕНЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Основною метою реформи Національної поліції було повернути довіру громадян до правоохоронних органів. Такі зміни мали би змінити повністю існуючу систему. Комунікативна компетентність – це спроможність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, яка включає уміння розширювати (або звужувати) коло спілкування, розуміти партнера по спілкуванню, прогнозувати наслідки різноманітних комунікативних ситуацій. Професійна комунікативна компетентність – складне психологічне утворення, що формується на базі комунікативної компетентності людини в умовах конкретної фахової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значимих для працівника відносин, умінь і навичок спілкування. У повсякденній діяльності працівників поліції присутні різноманітні ситуації конфліктної взаємодії різного рівня, переважно агресивного за своєю формою спілкування (очна ставка, обшук, допит, тощо). Для найбільш повного позначення специфічних умов фахового спілкування працівників поліції введено спеціальний термін «агресивне комунікативне середовище» (контакт поліцейського з агресивними проявами осіб, протистоянням позицій, відкритим конфліктом різного ступеня, що пов'язаний із негативною емоційною напругою) [1, с. 11–12]. Поліцейський майже постійно перебуває у агресивному середовищі, що може суттєво погіршити його самопочуття та призвести до різного роду конфліктів.

Професійне спілкування поліцейського є показником його інтелектуального рівня як фахівця, що відображається на вмінні спілкуватися в агресивному та неагресивному середовищі. Велика кількість дослідників наголошує на тому, що професійне спілкування передбачає володіння поліцейськими певним психологічним інструментарієм, що забезпечує його професійну успішність. Професійне спілкування поліцейського – це різновид спеціально організованої взаємодії людей (керівників і підлеглих, працівників, рівних за посадовим становищем, працівників поліції і представників засобів масової інформації, працівників поліції та громадян, працівників і правопорушників), змістом якого є пізнання, обмін інформацією та впливу учасників комунікативного процесу один на одного з метою вирішення правоохоронних завдань. Відносно професійного спілкування поліцейського можна сказати, що воно відбувається як контакт: ситуаційно-діловий, юридичний, статусно-рольовий, пізнавально-оцінювальний, міжособистий та інформаційний [2, с. 31–32].

Виходячи з вищенаведеного можна сказати і про професійну компетентність поліцейського. На думку В. В. Литвина, професійною компетентністю є система індивідуально сформованих за час професійної підготовки і перепідготовки та практичної службової діяльності професійних знань, умінь, навичок, які становлять інтровертні механізми виконання службових завдань. Основними складовими професійної компетентності є професійна культура й етика, правосвідомість і професійні здібності. Для того щоб посісти належне місце в професійній ієрархії, особистість має оволодіти високим рівнем професійної компетентності. Професійна компетентність є не тільки мірилом професіоналізму, а й визначальним фактором успішності реалізації соціальних, професійних функцій, життєдіяльності особи загалом. Професіоналізм – це необхідна умова вияву компетентності, а компетентність є показником ступеня відповідності вимогам професіоналізму. Високого рівня успішності виконання завдань професійної діяльності можна досягти тільки за умови достатньо розвинутих професійної навченості, професійної спрямованості та міжособистісної взаємодії, які також формують професійну компе-

тентність [3, с. 278–279]. Як бачимо, навчання відіграє важливу роль у формуванні поліцейського, оскільки від якості засвоєних знань залежить успіх у професії.

Ще однією важливою складовою є особистісна компетентність. На думку О.В. Шевченка, особистісна компетентність є здатність особи аналізувати, обдумувати, реалізувати свої плани, розвиватись самостійно. На базі одного вищого навчального закладу було проведено дослідження в ході якого було виявлено, що курсанти першого курсу мають найнижчу самоефективність, курсанти четвертого курсу мають вже більшу здібність до самоорганізації, а працівники поліції з досвідом роботи мусять самостійно приймати рішення щодо професійних та приватних питань. Також особистісна компетенція є складовою частиною соціальної компетентності.

Встановлено специфічність соціальної компетентності працівників поліції підрозділів превентивної діяльності на різних етапах професіогенезу:

- у курсантів першого курсу чітко виражені властивості, що сприяють накопиченню в особистому досвіді умінь і навичок соціальних дій і контактів;

- у курсантів четвертого курсу сформовані уміння вирішувати міжособистісні проблеми та проблеми взаємодії;

- працівники поліції з досвідом роботи здатні в професійній діяльності швидко змінювати свою поведінку за вимогами ситуації, мають високу готовність до соціальної взаємодії та партнерства [4, с. 168].

Отже, як бачимо, компетенція поліцейського в цілому складається з багатьох частин. Це є професійна, особистісна, комунікативна складові компетентності. Усі вони є самостійними частинами, але водночас взаємопов'язаними між собою. Усе це і робить поліцейського справжнім професіоналом своєї справи.

1. Крашеннікова Т. В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції: навч. посібник. Дніпро: Адверта, 2017. 107 с.

2. Євдокімова О. В., Пономаренко Я. С. Соціальний інтелект поліцейських у контексті їх комунікативної компетентності. *Право і безпека*. 2018. № 1 (68). С. 72.

3. Литвин В. В. Формування та розвиток професійної компетенції патрульного поліцейського. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С. 398.

4. Шломін О. Ю. Особливості особистісної компетенції працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції. *Право і безпека*. 2018. № 4 (71). С. 172.

Стащак А. Ю.,

кандидат юридичних наук, докторант
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ЗОВНІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЗА РЕАЛІЗАЦІЄЮ ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Взагалі контроль – це активне втручання суб'єкта управління в діяльність підконтрольного об'єкта. У цілому сутність контролю як соціального явища полягає в перевірці відповідності діяльності учасників суспільних відносин встановленим у суспільстві приписам, у межах яких вони мають діяти.

Мета такої діяльності полягає у виявленні результатів впливу суб'єктів на об'єкт, допущених відхилень від прийнятих вимог, діючих принципів організації і регулювання, причин цих відхилень, а також визначення шляхів подолання наявних перешкод для ефективного функціонування всієї системи.

Поряд з широким поняттям контролю як діяльності, що має місце в роботі усіх державних органів, контроль розглядають і звужено – як діяльність органів контролю, які у межах своїх повноважень наділяються функцією контролю, що є основним видом їх роботи, і які за допомогою притаманних їм форм, методів та визначених процедур здійснюють контроль [1].

Водночас, в адміністративному праві України контроль розглядається в широкому розумінні як один із способів

забезпечення законності дисципліни в публічному адмініструванні, а саме як процес спостереження за дотриманням нормативно-правових актів різними суб'єктами адміністративного права. Слід вказати, що у більшості зарубіжних країн контролюється передусім діяльність самих суб'єктів владних повноважень [2].

На практиці використовується багато видів контролю, які за кваліфікаційними ознаками діляться: за направленнями впливу (зовнішній і внутрішній); за аспектами впливу (управлінський, фінансовий, господарський, технологічний); по виконанню завдань (стратегічний, поточний, оперативний); за суб'єктами контролю колективних і колегіальних органів управління, державний і відомчий); по вирішенню задач (лінійний, функціональний, операційний); за методами контролю (попередній, направляючий, фільтруючий, послідуочий); за механізмами регулювання і саморегулювання (контроль і самоконтроль) [3].

Залежно від характеру організаційних зв'язків контролюючого та підконтрольного суб'єктів виділяють внутрішній контроль та зовнішній. Внутрішній контроль здійснюється в межах організаційної підпорядкованості суб'єктів, які здійснюють контроль, та суб'єктів, чия діяльність перевіряється. Внутрішній контроль здійснюється самими органами публічної адміністрації і відіграє важливу роль у зміцненні законності виконавської дисципліни, підвищенні рівня організованості і порядку в сфері публічного управління [2].

Враховуючи вказане, досліджуючи окреслену проблематику доцільно розглянути які суб'єкти та яким чином здійснюють контроль в ОРД. Водночас, аналізуючи положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» можна дійти висновку, що до зовнішнього контролю відноситься судовий та прокурорський контроль, а до внутрішнього – відомчий контроль.

Так, судовий контроль є способом забезпечення прав і законних інтересів громадянина, складовою правосуддя і здійснюється в рамках діяльності суду. Зміст судового контролю

залежить від вирішення завдань, що стоять перед державою. Судовий контроль – це самостійна правова форма здійснення судової влади. При здійсненні судового контролю встановлюється один основний факт – чи є законною дія (бездіяльність) або акт відповідного органу, посадової особи.

Судовий контроль у сфері оперативно-розшукової діяльності може розглядатися як напрям діяльності суду, що здійснюється шляхом реалізації повноважень щодо перевірки законності й обґрунтованості здійснення оперативно-розшукової діяльності, завданням якої є захист прав, свобод і законних інтересів громадян.

В свою чергу, розглядаючи прокурорський нагляд як різновид контролю за реалізацією принципів ОРД підрозділами кримінальної поліції, слід відмітити, що відповідно до положень Закону України «Про прокуратуру» [6] на органи прокуратури покладається обов’язок нагляду за законністю під час здійснення ОРД. Водночас, що стосується виділення основних способів контролю реалізації принципів ОРД під час її здійснення підрозділами кримінальної поліції, то аналізуючи положення ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7] можна визначити, що органи прокуратури контролюють вказаний процес шляхом:

- вивчення матеріалів оперативно-розшукових справ під час їх заведення з метою недопущення принципів законності, порушення прав та свобод особи, об’єктивності, повноти зібраних відомостей;

- вивчення планів оперативно-розшукових заходів з метою контролю реалізації принципу наступальності, поєднання гласних та негласних сил;

- вирішення питання щодо повноти реалізації всіх принципів ОРД у випадку звернення до них оперативних працівників з клопотанням на проведення заходів, що тимчасово обмежують прав та свободи людини.

Відзначу, що контроль відбувається шляхом проактивних дій управлінського характеру, зокрема у вигляді:

– прийняття певного рішення у вигляді погодження чи непогодження рішення оперативного підрозділу;

– здійснення певних дій, направлених на виявлення порушень у діях оперативного працівника та здійснення заходів направлених на їх усунення.

1. Поняття контролю та його види. URL: <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/administrativne-pravo-ukraieni/ponatta-kontrolyu-ta-jogo-vidi>

2. Контроль та його види. URL: https://pidruchniki.com/1090051748231/pravo/kontrol_yogo_vidi

Стащак М. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри ОРД та розкриття злочинів
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Детальний аналіз і вивчення спеціальної фахової літератури свідчить про те, що питання складових елементів організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації стало предметом дослідження вчених ще у радянський період, у зв'язку з цим виникає необхідність спочатку здійснити огляд думок науковців того часу. Так, Е. А. Бірюков, Ю. С. Блинов, В. Г. Бобров, Б. Е. Богданов, В. А. Варно, Б. В. Бойцов, Б. С. Болотський, Г. Л. Борисов, М. В. Крестинський, П. П. Мозговой, Я. В. Нелюбін, А. П. Пашенко, Г. К. Сінілов, Н. Г. Ситковець, В. І. Степанов, В. А. Струнін та А. А. Фальченко зробили висновок про те, що основними складовими організації ОРД є: 1) вивчення, аналіз і оцінка оперативної обстановки; 2) планування роботи; 3) підбір,

розстановка і навчання оперативного складу; 4) використання допомоги громадськості; 5) використання оперативно-розшукових форм і методів у боротьбі зі злочинністю; 6) облік і оцінка результатів діяльності; 7) узагальнення та розповсюдження позитивного досвіду і результатів наукових досліджень.

У навчальному посібнику «Попередження і розкриття кишенькових крадіжок» А. І. Гуров запропонував своє бачення щодо елементів організації виявлення кишенькових крадіжок, а саме: 1) організація агентурних заходів з урахуванням наявної інформації і існуючої оперативної обстановки; 2) визначення способів перевірки осіб, які перебувають під адміністративним наглядом або на інших видах обліку; 3) розстановка наявних сил і засобів, постановка конкретних задач особовому складу міськрайвідділів і членам спеціалізованих добровільних народних дружин; 4) визначення порядку взаємодії з оперативно-пошуковими групами, які працюють на залізничному транспорті, а також з працівниками інших служб і підрозділів органів внутрішніх справ.

Під час дослідження напрямів удосконалення правового регулювання діяльності підрозділів карного розшуку в процесі розкриття злочинів минулих років, радянський фахівець у сфері ОРД В. В. Плехов навів доволі нестандартний та відмінний від інших науковців того часу алгоритм ОРД, а саме: 1) аналітична робота та інформаційне забезпечення; 2) планування; 3) взаємодія між службами і окремими працівниками; 4) професійна підготовка; 5) узагальнення і використання позитивного досвіду; 6) використання технічних засобів; 7) облік результатів роботи; 8) контроль за роботою; 9) стимулювання; 10) надання практичної допомоги по конкретних справах; 11) особиста участь у конкретних справах.

Продовжуючи розгляд генезису алгоритму оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації, далі потрібно приділити увагу аналізу думок вітчизняних вчених. Так, під час вивчення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності з викриття хабарництва в судовій системі, Т. С. Демедюк зробила висновок, що організаційна діяльність вказаного процесу передбачає такі елементи:

- вивчення та оцінку оперативної обстановки в суді (ухваленіх суддями рішень; ієрархії влади; співпраці з адвокатами, іншими юристами; зв'язків зі злочинними угрупованнями; наявності корумпованих стосунків; клімату в колективі та ін.);

- організацію роботи негласних працівників у судах, контроль і керування їх діяльністю;

- взаємодію оперативних підрозділів між собою та іншими службами ОВС з метою обміну інформацією тощо.

З точки зору І.М. Ніщети, пошукова діяльність з виявлення ознак бюджетних злочинів повинна включати такі етапи:

- 1) безпосередній збір первинної інформації, що охоплює сфери пошуку, об'єктів пошуку, суб'єктів пошуку, основні прийоми оперативного пошуку;

- 2) перевірка (аналіз) отриманої первинної інформації (мається на увазі: визначення надійності джерел одержання первинної інформації; визначення способів та шляхів перевірки інформації; визначення можливості перевірки отриманої інформації через інші джерела (гласні та негласні); оцінка характеру та повноти інформації; проведення (при необхідності) додаткових заходів та фіксація перевіреної інформації;

- 3) використання отриманої первинної інформації.

В. О. Гордієнко вважає, що до елементів організації протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованим особами, відносяться:

- інформаційно-аналітичне забезпечення процесу протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованим особами;

- планування роботи;

- налагодження взаємодії;

- облік, аналіз та оцінка результату організації діяльності із протидії злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами, а також визначення проракунків у вказаній діяльності та шляхів їх усунення.

О. О. Руденко, досліджуючи оперативний пошук злочинів, що пов'язані з незаконною господарською діяльністю, визначив,

що задачі окресленої діяльності реалізуються в рамках певних елементів організації, а саме:

- аналіз та оцінка первинної інформації;
- розстановка сил та засобів;
- планування;
- контроль за виконанням поставлених задач.

Б. В. Щур, Л. Ф. Гула, В. П. Захаров, О. В. Кондратюк, О. Є. Користін, А. М. Кравченко та ін. дотримуються думки, що організація оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації містить такі елементи: аналіз та оцінка первинної оперативної інформації; планування дій оперативних підрозділів, залежно від оперативної інформації, яка надійшла у конкретний проміжок часу; розстановка оперативно-розшукових сил з метою виявлення осіб, які можуть бути причетні до злочинів або виношують намір їх вчинення; взаємодія оперативних підрозділів ОВС України між собою, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, установами, громадськими організаціями; контроль за діяльністю оперативних підрозділів.

Грунтуючись на загальнотеоретичних положеннях організації ОРД, В. П. Шеломенцев визначає організацію пошуку і фіксації фактичних даних про злочини у сфері високих технологій як найбільш доцільну систему використання наявних у підрозділах по боротьбі з економічною злочинністю сил, засобів і методів ОРД, яка складається з:

- вивчення, аналізу й оцінки оперативної обстановки у сфері високих технологій;
- планування оперативно-розшукової діяльності, як у фізичному, так і електронному середовищі;
- розстановки сил і засобів оперативних підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю;
- організації взаємодії та міжнародного співробітництва при здійсненні пошуку і фіксації фактичних даних про ці злочини;
- контролю за оперативно-розшуковою діяльністю.

Таким чином, на підставі аналізу наведеного та відповідно до вимог часу розроблено алгоритм досліджуваного процесу, зокрема:

1. Аналіз оперативної обстановки на території, лінії чи об'єкті оперативного обслуговування.
2. Визначення інформаційних потреб оперативного підрозділу.
3. Збір, аналіз та вивчення інформації про об'єкти, які становлять оперативний інтерес.
4. Визначення та оцінка реальних оперативних можливостей підрозділу кримінальної поліції.
5. Планування оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації.
6. Здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації.
7. Перевірка отриманої первинної оперативно-розшукової інформації.
8. Аналіз та оцінка ефективності оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації.

Тимофєєва Л. Ю.,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права,
науковий співробітник
науково-дослідної частини, адвокат
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

ПРОФІЛАКТИКА КОРУПЦІЇ ТА КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Кримінальне законодавство змінюється дуже часто, зокрема антикорупційне. У зв'язку з цими змінами не те, щоб пересічні громадяни, але також і юристи не встигають за ними слідкувати. Також не всі норми є зрозумілими, чіткими і визначеними.

Через невизначеність, страх відповідальності невизначеного діяння, страх не отримати важливу послугу, або не

отримати її вчасно під спокусу вчинити корупційне діяння підпадають також правослухняні громадяни.

Зараз виникає достатньо багато запитань, пов'язаних, зокрема, з декларуванням криптовалюти, сплатою податків з неї, хто може майнити криптовалюту, за яких умов, на якому обладнанні та як це має фіксуватись.

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. № 361-IX (в редакції закону від 28.04.2020 р. № 524-IX) віртуальний актив – цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [1]. Тобто цей закон фактично легалізує поняття криптовалюти в Україні.

Як видається, ідеї відповідальності за підробку грошей полягає в необхідності контролю грошей в державі. У випадку з криптовалютою такого контролю немає та її можна легко застосовувати в корупційних схемах, фінансуванні тероризму, відмиванні грошей здобутих злочинним шляхом тощо. Зокрема можна відслідковувати переміщення біткоїну, проте не можна персоналізувати осіб від яких чи до яких цей біткоїн переміщується.

Але є певні правопорушення, пов'язані з нерозумінням невизначених норм закону, а також і усвідомлені правопорушення. Протидія корупції в глобальному сенсі залежить від так званих «вищих ешелонів влади». Разом з тим, це також залежить від всього суспільства.

Проблема протидії корупційним правопорушенням пов'язана також з терпимістю людей щодо деяких корупційних проявів. Зокрема, коли такі корупційні прояви пов'язані зі строками отримання певних послуг для себе чи своїх близьких (довідки «про несудимість» та ін.). Саме отримання послуги є законним, але закон передбачає певний строк для її отримання. Але як правило такі довідки потрібні як можна скоріше. І людина не розуміє небезпечність таких правопорушень, тому і вчиняє їх.

Люди мають обирати на користь права та закону, а не власних вигод. Наприклад, 5 травня 2020 р. через відео на youtube, в якому відображались власні погляди щодо додержання Конституції, принципів справедливості та доброчесності при несенні служби (зокрема в умовах карантину та протидії пандемії Коронавірусу) офіцер американської поліції поставив себе під ризик втрати роботи [2]. Через деякий час ще один поліцейський поділився своїми поглядами щодо принципів несення служби [3].

Те саме стосується не тільки зловживань, пов'язаних з карантинном, а також замовчуванням щодо відомих корупційних схем працівниками поліції, бездіяльністю та ін. Страх втрати роботи та заробітку зрозумілий. Якщо звільнять одного ситуація не зміниться. Однак якщо інші також замисляться та не стануть мовчати, то такі звільнення привернуть до себе увагу громадськості.

Крім того, слід враховувати взаємозв'язок права та процесу. Ефективність реалізації процесуальних можливостей є запорукою ефективності застосування кримінально-правової норми. Наразі неможливо відслідкувати розгляд справи в суді, зокрема щодо вчинення корупційного правопорушення. В новинах з'являються гучні заголовки щодо затримання «корупціонера», а потім неможливо відслідкувати рішення суду, прийняте по певній справі. Слід погодитись із вченими (М. В. Карчевський), які пропонують об'єднати доступи до реєстру судових рішень, та єдиного реєстру досудових розслідувань. Також необхідно використовувати можливості інформаційних технологій для протидії корупції.

З точки зору профілактики корупції за допомогою освітніх методів, НАБУ створило антикорупційну гру-розслідування «Слідство веде НАБУ». Гра створена для студентів-юристів, журналістів-розслідувачів, громадських активістів, які викривають корупцію, а також для молодих слідчих, які розпочинають кар'єру у правоохоронних органах. Для успішного проходження гри необхідно провести низку слідчих дій, зібрати докази, повідомити особі про підозру, скерувати справу до суду. Інтерактивний формат та унікальні матеріали курсу допоможуть підвищити знання та навички у викритті незаконних дій

чиновників. За допомогою цього курсу можна оцінити масштаби розслідування топкорупції, а детективи, юристи й аналітики НАБУ допоможуть розібратися у тонкощах слідчих дій [4].

У грі поєднані відео-лекції та завдання, розкриваються аспекти роботи детективів. Кожен етап гри містить відео з порадами від експертів. Цю гру безперечно необхідно використовувати в освітньому процесі правників і вона буде сприяти правильному розумінню цієї проблеми та набуття правниками навичок протидії корупції.

Висновки. Важливо, щоб законодавство було стабільним та зрозумілим. Але не всі проблеми можна вирішити за допомогою законодавства. Важливе також бажання та воля людини. Люди мають бути нетерпимими до корупції. Для цього необхідна популяризація доброчесності та забезпечення «вигідності» доброчесності для людини на рівні законодавства.

Запровадження заходів щодо профілактики корупції в освітній сфері (зокрема навчальних курсів щодо протидії корупції) може дати вагомий результати. Крім того, необхідно використовувати сучасні інформаційні технології для розуміння студентами механізму вчинення корупційних злочинів та способів протидії таким злочинам, також корупції в цілому.

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX (в редакції закону від 28.04.2020 № 524-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>.

2. URL: <https://www.facebook.com/100001381344138/videos/3038739409515407/UzpfSTEWMDAwMjk5NTA4ODEyNDoyODkwNjg5ODM0Mzc0MTU4/>

3. URL: https://www.facebook.com/100001381344138/videos/3043442449045103/?id=100001381344138&__tn__=%2CdCH-R-R&eid=ARC-wG34BjQx_XfZ91-GuSgJDzvSVEumfMkduD7rs6uGaHsJrutW_tBnTHgL_Q8a4O_Yi3qklQHB9TIQ&hc_ref=ARTklrGuPdgCdPrwHg3n-xOI1IzKE2GtMGs2S_rJpy-bCQRDG2ddfSblKCGIS5iUpR0&fref=nf

4. НАБУ пропонує кожному відчувати себе детективом. 14.05.2020. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-proponuye-kozhnomu-vidchuty-sebe-detektyvom>

Фідря Ю. О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і процесу
(*Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки*)

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ: ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Пошук ефективних шляхів протидії корупції залишається важливим питанням у порядку денному кожної держави. Універсальність та всепроникність цього соціального явища вимагає постійної уваги та активності, спрямованої на удосконалення антикорупційних механізмів та втілення їх у життя.

Масштаби корупційних діянь в Україні уже давно перетворили корупцію в одну з ключових загроз національній безпеці нашої держави. За даними Transparency International Ukraine Індекс сприйняття корупції (CPI) для України у 2019 році становив 30 балів зі 100 можливих. У порівнянні з попереднім роком ми втратили 2 бали і повернулися на рівень 2017 року, посідаючи 126 місце зі 180 країн [1]. Наведені дані зайвий раз підтверджують актуальність звернення до проблематики протидії корупції, її теоретичної розробки та наукового забезпечення.

«Палітра» корупційних способів поведінки є досить розмаїтою. Одержання подарунків є однією з найбільш поширених практик в Україні, яка толерується суспільством, хоча й має високу латентність. Незважаючи на те, що таке діяння віднесене вітчизняним законодавцем до правопорушень, пов'язаних з корупцією, воно має прихований потенціал до перетворення у більш небезпечні протиправні прояви поведінки.

Останні кілька років проблемі запобігання корупції шляхом встановлення обмежень щодо одержання подарунків була присвячена значна кількість публікацій у фахових виданнях України, що дає підстави стверджувати про форму-

вання конструктивного науково-теоретичного підґрунтя, яке, очевидно, варто використати законодавцю для удосконалення правового регулювання цієї сфери.

Обмеження щодо одержання подарунків, встановлені ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) [2], є інструментом запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням у цілому та виникненню конфлікту інтересів зокрема. Для злагодженої роботи цього інструменту необхідний дієвий гарантійний механізм, своєрідним «гвинтиком» якого виступає ст. 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків».

Безумовно, питання доцільності встановлення обмежень щодо одержання подарунків загалом не дискутується, однак важливо, щоб відповідні норми антикорупційного законодавства були гранично чіткими, передбачуваними, застосовними, а отже й ефективними. Натомість маємо значну розбалансованість у регламентації даного питання, адже, як справедливо зауважує Н. Ярмиш, ст. 23 Закону містить інформацію не лише щодо обмеження, а й щодо заборони. Більше того, слово «обмежений» щодо подарунка застосовується тільки в назві статті, а у тексті воно відсутнє... Якщо ж звернутися до ст. 172-5 КУпАП, про заборонений подарунок у ній не йдеться. Диспозиція статті цілком відтворює її назву і встановлює відповідальність виключно за подарунок обмежений. [3, с. 50]. На некоректність назви ст. 23 Закону вказують О. Дудоров та Р. Мовчан, зазначаючи, що у цій статті говориться, серед іншого, і про заборони (ч. 1), і про обмеження (ч. 2) стосовно подарунків [4, с. 17]. Зі свого боку, В. Киричко критикує поділ подарунків на «заборонені» й «обмежені» і вважає таке тлумачення помилковим, оскільки воно не враховує соціальної сутності зазначених у ст. 23 Закону приписів, яка полягає в обмеженні прав осіб, зазначених у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, щодо одержання ними подарунків. Способом такого обмеження є заборона, два види якої сформульовані в ч. 1 ст. 23 Закону, а третій вид – у ч. 2 цієї статті. Тому

й відповідальність за ст. 172-5 КУпАП настає в разі порушення особою будь-якої з цих заборон (хоча б одного виду) [5, с. 127–128].

З останньою наведеною позицією навряд чи можна погодитись. Вочевидь, заборону не можна розглядати як різновид обмеження. Якщо звернутися до Академічного тлумачного словника української мови, то заборона – це наказ не робити чого-небудь, а обмеження (обмежувати) – це установлювати певні межі чого-небудь; зв’язувати щось обмежувальними умовами; не допускати поширення чого-небудь; локалізувати; бути межею чого-небудь; відділяти, відгороджувати щось від чого-небудь [6]. Відмінність аналізованих понять побічно впливає й з наведеного у ст. 1 Закону визначення терміну «правопорушення, пов’язане з корупцією», де зазначено, що це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, *заборони та обмеження...* (курсив мій – Ю. Ф.). Крім того й попередня редакція (до 14.10.2014 р.) ст. 172-5 КУпАП розмежовувала відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (частина 1) та порушення встановленої законом заборони щодо одержання дарунка (пожертви) (частина 2). Уявляється, що усі ці дискусії не мали б підстави за умови щонайменше належного дотримання законодавцем правил законодавчої техніки.

Думки науковців з цього приводу розділилися: одні вважають, що адміністративна відповідальність за заборонений подарунок не передбачена, адже у ст. 172-2 КУпАП йдеться про відповідальність лише за обмежений подарунок [3, с. 53], інші переконані, що формальних перешкод для застосування згаданої адміністративно-правової заборони немає, позаяк назва і зміст ст. 172-5 КУпАП узгоджені принаймні з назвою ст. 23 Закону [4, с. 17]. У свою чергу судова практика свідчить про застосування ст. 172-2 КУпАП до випадків одержання відповідними суб’єктами так званих заборонених подарунків [7; 8]. Очевидно, що є необхідність на рівні Верховного Суду сформулювати чіткі правозастосовні орієнтири з метою забезпечення єдності судової практики у цьому питанні.

Слід також звернути увагу на недотримання уніфікованості термінології, застосованої у санкціях ч. 1 і ч. 2 ст. 172-5 КУпАП. Порушення встановлених законом обмежень щодо

одержання подарунків, окрім накладення штрафу, тягне за собою конфіскацію такого подарунка (частина 1), тоді як санкція ч. 2 ст. 172-5 КУпАП передбачає, окрім іншого, конфіскацію дарунка (пожертви). Закон України «Про запобігання корупції» жодним чином не згадує про пожертви чи дарунки, а вживає лише термін «подарунок», роз'яснення якого міститься у ст. 1. Терміни «дарунок» та «пожертва» визначені Цивільним кодексом України статтями 718 та 729 відповідно. Термін «дарунок» вживається також у ст. 174 Податкового кодексу України. Незрозуміло, чому в рамках однієї статті КУпАП вжито різні терміни. До того ж вказана стаття була викладена у новій редакції саме Законом України «Про запобігання корупції» (п. 5 (2д) Прикінцевих положень), а тому логічно має послуговуватись термінами, вживаними у Законі.

Викладені вище та ціла низка інших проблем правової регламентації, кваліфікації та практики застосування обмежень щодо одержання подарунків, безумовно, спонукають до подальших наукових розвідок цієї проблематики. Водночас важливим є врахування розроблених науковцями пропозицій та рекомендацій у ході удосконалення антикорупційного законодавства. Ігнорування фахових напрацювань суттєво уповільнить створення ефективного законодавчого механізму протидії корупції в нашій державі.

1. Індекс сприйняття корупції – 2019. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/>

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Ярмиш Н. Про співвідношення одержання неправомірної вигоди з одержанням забороненого подарунка. *Вісник прокуратури*. 2016. № 6. С. 48–55.

4. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Порушення обмежень щодо одержання подарунків: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 1. С. 12–21.

5. Киричко В. М. Проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, шляхи її вирішення. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 118–131.

6. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 т. URL: <http://sum.in.ua>

7. Постанова Апеляційного суду Рівненської області від 31.05.2017 в справі № 569/3500/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66858801>

8. Постанова Шевченківського районного суду м. Чернівці від 01.04.2016 в справі № 727/2184/16-п. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57049508>

Чубань В. С.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління
у сфері цивільного захисту
(Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Термін дії попередніх Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації спливили у грудні 2017 р., а тому новий 2018 рік Україна мала б розпочати з новими редакціями цих документів.

Вже понад два роки в Україні немає основного стратегічного документу у сфері запобігання корупції. Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки 29 серпня 2019 року було відкликано [1].

За результатами аналізу поданого проекту Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки» Головне науково-експертне управління вважає: «Антикорупційна стратегія, яку в даному випадку пропонується затвердити шляхом прийняття закону України, не є нормативно-правовим актом. Даний документ взагалі не містить правових норм і повністю складається з констатацій тих чи інших фактів (обставин), пояснень і приписів про необхідність проведення певних заходів. Відтак конституційність запропонованого законопроекту є сумнівною ...».

Крім того, вважаємо, що проект передбачає прийняття великої кількості нових «антикорупційних» законів. У той же час проект містить дуже мало приписів про проведення тих чи інших конкретних організаційних, адміністративних заходів, які б спрямовувались на усунення тих чи інших умов або причин існування корупційних чинників. Отже, державі замість реальної діяльності з протидії корупції фактично пропонується обмежитись змінюванням законодавства.

Тому антикорупційні органи без Антикорупційної стратегії діють розбалансовано і не ефективно, а інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють ті антикорупційні заходи, які інтуїтивно вважають за доцільне. Або ж зовсім нічого не роблять.

Центр політико-правових реформ у липні 2019 року презентував нову Антикорупційну стратегію на 2019–2023 роки. Основні завдання у сфері боротьби з корупцією, передбачені зазначеною стратегією [2], а саме:

1. Посилення діяльності НАЗК:

- забезпечення ефективної діяльності НАЗК шляхом зміни моделі цього органу і посилення його інституційної спроможності;
- забезпечення дієвості заходів, спрямованих на отримання повних, об'єктивних та достовірних даних щодо стану корупції в Україні;
- забезпечення ефективного функціонування уповноважених осіб (уповноважених підрозділів) з питань запобігання та виявлення корупції.

2. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів:

- удосконалення законодавства про запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;
- підвищення рівня оперативності та ефективності виявлення фактів порушення вимог законодавства про запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; однакове тлу-

мачення і застосування цього законодавства правозастосовними органами;

- підвищення рівня знань вимог законодавства про запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, формування навичок щодо правильної поведінки у різних життєвих ситуаціях.

3. Захист осіб, які повідомляють про ознаки корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень:

- забезпечення належного правового регулювання захисту викривачів відповідно до міжнародних стандартів;

- забезпечення спроможності НАЗК та інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції гарантувати державний захист викривачів.

Можна назвати не один десяток чинників, що зумовлюють поширення корупційної діяльності в країні та низьку ефективність заходів протидії. Але, існує один чинник, який і зумовлює прояви всіх інших. Це відсутність жорсткого соціально-правового контролю за діяльністю посадових осіб та їх відповідальністю в умовах демократизації суспільного життя і переходу до ринкових відносин.

Отже, вважаємо, що Антикорупційна стратегія – це важливий документ для боротьби з корупцією в Україні, адже він визначає основні пріоритети державної антикорупційної політики на певний період і є єдиною підставою для розробки загальнодержавного плану дій із запобігання корупції.

1. Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки: проект Закону України від 26.04.2018 №8324. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942

2. Проект закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019–2023 роки». URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TSPPR_-Proekt_-Antykoruptsiyna-stratehiia.pdf

Шипівдич Т. Є.,
здобувач освітнього ступеня «магістр»
центру післядипломної освіти,
заочного та дистанційного навчання
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРАВО НА ЗАХИСТ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

На сьогоднішній день подолання корупції в Україні – серйозна проблема, нерозв'язання і загострення якої визначає міжнародне становище нашої держави та політичний імідж у світі.

Важливу роль у протидії корупційним проявам відведено адміністративному законодавству. Про це свідчить спрямованість Закону України «Про запобігання корупції» на широке застосування адміністративної відповідальності за корупційні діяння.

Згідно ст.1 зазначеного Закону корупційним правопорушенням вважається – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1, ст. 1].

Відповідно до глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративна відповідальність передбачена за:

- порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172⁴);
- порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (стаття 172⁵);
- порушення вимог фінансового контролю (стаття 172⁶);
- порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172⁷);

– незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172⁸);

– нежиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172⁹).

Згідно зі статтею 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення у справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються органами, зазначеними в статтях 218–221 цього Кодексу, протоколи про правопорушення, передбачені статтями 172⁴–172⁹, мають право складати уповноважені на те посадові особи Національної поліції України та Національного агентства з питань запобігання корупції [2].

Важливим питанням є право на захист у справах про правопорушення пов'язані з корупцією. Право особи на правову допомогу закріплене у статті 59 Конституції України – кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер [3, ст. 59].

Крім того, гарантування кожному права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року тощо.

Підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції передбачає право обвинуваченого «захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за відсутністю достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя». Таким чином, це право включає три окремі елементи: право захищати себе особисто, право на юридичну

допомогу захисника і за умов – відсутності коштів для оплати юридичної допомоги та коли цього вимагають інтереси правосуддя – право на безоплатну правову допомогу, та, за певних умов, передбачає елемент вибору [4, п. 3 ст. 6].

У загальному розумінні право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права.

Правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати [5].

Зазначимо, що в Україні діє юрисдикція Європейського суду з прав людини в частині реалізації права на справедливий судовий розгляд справи, а це означає, що право особи на правовий захист має міжнародний характер і може бути захищене в міжнародних судових інстанціях.

Право на захист є дуже важливим, адже суб'єктами відповідальності за адміністративні корупційні правопорушення можуть бути як громадяни (за правопорушення, передбачене статтею 172-3 «Пропозиція або надання неправомірної вигоди», тобто осудні особи, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли шістнадцятирічного віку) так і спеціальні суб'єкти.

Так, в дійсності, правову природу правопорушення пов'язаного з корупцією, та зокрема право на захист від таких правопорушень можуть роз'яснити правники, які спеціалізуються на антикорупційному законодавстві, представники спеціалізованих правоохоронних органів та науковці. Разом з тим, коло суб'єктів, яких має цікавити дана тематика значно ширше, оскільки наслідки вчинення такого проступку вельми

негативні, що поруч з наявними проблемами законодавчого визначення та правозастосування, створює вже системну проблему.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 №1700-VII (за станом на 03.08.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 (за станом на 07.01.2018). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Конституція України від 28.06.1996 (за станом на 30.09.2016). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 (ратифікована Україною 17.07.1997). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

5. Право на захист. Застосування статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод під час досудового розслідування: практика ЄСПЛ щодо України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pravo-na-zahyst-zastosuvannya-statti-6-konventsiiyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-i-osnovopozhnyh-svobod-pid-chas-dosudovogo-rozsliduvannya-praktyka-yespl-shhodo-ukrayi>

ЗМІСТ

Бесага І. В.

Окремі аспекти захисту прав осіб-декларантів, що здійснюють
пересилання товарів через митний кордон України
в міжнародних поштових відправленнях..... 3

Братковський В. М., Хатнюк Ю. А.

Актуальні питання подання повідомлення про суттєві зміни
в майновому стані суб'єктами декларування 8

Бурда С. Я.

Спеціальна конфіскація майна як засіб
кримінально-правового регулювання на корупційні злочини 13

Вдовиченко Є. М., Висоцький В. М.

Механізм протидії корупції в сфері медицини 17

Висоцька І. Б.

Корупція як чинник тінізації української економіки..... 20

Висоцький В. М., Гаврильців М. Т.

Принцип доброчесності як інструмент
запобігання та протидії корупції 22

Волошина М. О.

Аналіз іноземного досвіду оперативного пошуку
первинної оперативно-розшукової інформації
уповноваженими поліцейськими підрозділами 27

Газдайка-Василишин І. Б.

Криптовалюта як предмет незаконного збагачення 30

Герман О. В., 35

Протидія порушенням бюджетного законодавства
політичними партіями Національним агентством
запобігання корупції..... 35

Годяк А. І.

Про деякі зміни в діяльності уповноваженого підрозділу
з питань запобігання та виявлення корупції
в державних органах..... 38

Гурковська К. А.

Напрями удосконалення антикорупційної державної політики 42

Дідик Н. І.	
Історичний аналіз корупції	47
Дума А. А., Токар А. А.	
Боротьба з корупцією в структурах МВС як невід’ємна частина загальної боротьби в державі	51
Дунаєва Т. Є., Крайник Г. С.	
До питання співбесіди як корупційного чинника у конкурсі на зайняття посад державної служби	56
Дуфенюк О. М.	
Корупція в поліції: кілька штрихів до аналізу проблеми	61
Єсімов С. С.	
Адміністративно-правові засоби запобігання корупції в поліції	65
Жидецький Ю. Ц., Пряхіна Н. О., Ясінський В. П.	
Формування самості у працівників правоохоронних органів	69
Ілюшик О. М., Балакова Х.	
Стан корупції в митній справі	72
Ілюшик О. М., Ривко С. В.	
Проблема боротьби з корупцією в митних органах та шляхи її вирішення	76
Йосипів А. О.	
Деякі напрямки запобігання корупції в Україні	80
Капустник В. В.	
Особливості організації проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують рішення прокурора	84
Кирюха К. І.	
Відповідальність поліцейських за адміністративні правопорушення, пов’язані з корупцією	86
Ковалів М. В.	
Корупція та її негативні наслідки	88
Костовська К. М., Йосифович Д. І.	
Адміністративно-правові заходи протидії корупції	90
Крижна В. В.	
Шляхи вдосконалення діяльності держави в протидії корупції	93

Крисюк Ю. П.

Філософське осмислення феномену корупції
в епоху античності 96

Крищенко А. Є., Шендрик В. В.

Окремі аспекти оперативно-розшукової характеристики
способів готування і вчинення злочинів,
пов'язаних з незаконним відтворенням
та розповсюдженням комп'ютерних програм 100

Луцький Т. М.

Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів 104

Мармура О. З.

Щодо обґрунтованості кримінальної відповідальності
за подання завідомо недостовірних відомостей
в декларації особи уповноваженої
на виконання функцій держави або місцевого самоврядування
та умисне неподання такої декларації 108

Міськів Д. М.

Предмет декларування недостовірної інформації:
окремі проблемні аспекти 111

Мороз О. Б.

Сучасні тенденції розвитку антикорупційного
законодавства України 117

Навроцька В. В.

Право на виклад окремої думки як одна з гарантій
незалежності члена суддівської колегії 122

Навроцький В. О.

Регламентация антикорупційних положень
у проекті КК України 2020 р 124

Нагірна О. В.

Корупція в Україні та основні шляхи її подолання 128

Павліченко В. В.

Департамент стратегічних розслідувань
Національної поліції України як суб'єкт протидії корупції 131

Павлович-Сенета Я. П.

Наукові підходи до визначення поняття
та ознак корупції 134

Павлович-Сенета Я. П., Нікітіна Ю.

Система антикорупційних заходів
в органах місцевого самоврядування 138

Пасека О. Ф.

Малозначність діяння у складі прийняття пропозиції,
обіцянки або одержання неправомірної вигоди
службової особи 142

Проць І. М., Ямкова Т. І.

Компетенція працівників Національної поліції України 148

Стащак А. Ю.

Зовнішній контроль за реалізацією принципів
оперативно-розшукової діяльності 151

Стащак М. В.

Алгоритм проведення оперативного пошуку
первинної оперативно-розшукової інформації
підрозділами кримінальної поліції 154

Тімофєєва Л. Ю.

Профілактика корупції та корупційних правопорушень
в інформаційному суспільстві 158

Фідря Ю. О.

Обмеження щодо одержання подарунків:
до питання ефективності правового регулювання 162

Чубань В. С.

Проблемні аспекти Антикорупційної стратегії 166

Шипівдич Т. Є.

Право на захист у справах про адміністративні правопорушення,
пов'язані з корупцією 169

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО
ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ПРЕВЕНЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
29 травня 2020 року*

Опубліковано в авторській редакції

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 10,35

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

П78 **Проблеми** вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 29 травня 2020 року) / упорядник А. В. Баб'як. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 178 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 29 травня 2020 р.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)